

משנת השבוע

פרשיות נצבים-וילך תשפ"ו
[שנה ט"ו - גליון מ"ט]

דברות קודש
שיעור הלכה
ניצוצי הדף
מאת ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דברות קודש
ליקוטי מגיד משנה
מצוה יומית
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

הילולא דצדיקא
א געדאנק פון פרשה
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

מרא"מ בספרי משנ"ה
מערכת המשנה
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

לימוד מצוה יומית

ערב שבת:	כ"ב אלול
מצוה לב.	איסור מלאכה בשבת
שבת קודש:	כ"ג אלול
מצוה לג.	כיבוד אב ואם

שבוע שחל בו ר"ה

יום ראשון:	כ"ד אלול
מצוה לד.	שלא להרוג נקי
יום שני:	כ"ה אלול
מצוה לה.	איסור אשת איש
יום שלישי:	כ"ו אלול
מצוה לו.	גניבת נפש מישראל
יום רביעי:	כ"ז אלול
מצוה לז.	שלא להעיד שקר
יום חמישי:	כ"ח אלול
מצוה לח.	שלא לחמוד

תוכן הענינים

דברות קודש

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה..ג

מצוה יומית.....ה

ליקוטי מגיד משנה.....ז

דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"אי

מערכת המשנהלח

שיעורי הלכהלט

ניצוצי הדףמד

מראי מקומות ללימוד דף היומי.....מו

הילולא דצדיקאמז

מגיד משנה לנוערנז

קול אונגוואר
דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
605.477.4427

אונגוואר

יצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות

1578 53rd St

Brooklyn, NY 11219

לשילוח תגובות והערות

בכל עניני הגליון בפאקס

718-851-2660

לקבל הקונטרס באי-מייל:

KHALUNGVAR@GMAIL.COM

♦ נא לשמור על קדושת הגליון

דברות קודש

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

פרשיות נצו"י שנת תשמ"א

א"י לפמ"ש במקום אחר, דמעשה אבות פועלים על הבנים ומעשה הבנים על האבות. דאע"פ שאמרו "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבותם" (דברים כד:טז), אבל עכ"ז מעשה האבות פועל בהם הן לזכות והן להיפך ח"ו. ואמרו בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאולה לבני בניהם, וגדולה זכות אבות.

ולחיפך ח"ו בני תשע מדות (עי' נדרים כ:): יוכיחו, וכן ממזר וכיו"ב. ובתמר מפני שצנועה היתה בבית חמיה זכתה ויצאו ממנה מלכים, ובנות לוט שנתכוונו למצוה יצאו מהם מלכות בית דוד. ומיהו על פרט אחד שלא עשתה בצניעות וקראה לבנה 'מואב', נענשה כל האומה לדורות כד' מאות שנה כמבואר בחז"ל.

ולחיפך מצינו ביעקב אבינו שהתפלל שלא יזכר שמו במחלקותו של קרח, שנא' "ויקח קרח וגו' בן לוי" (במדבר טז:א), ולא הזכיר 'בן יעקב'. והיכן נזכר, כשנתייחס על הדוכן. עכ"פ נראה פשוט דמעשה הבן - או שמוסיף קדושה באבות וברא מזכה אבא, או ח"ו פוגם בהם. וכמאן קרינן 'רשע בן רשע', הרי שבן הרשע פוגם ח"ו באביו הצדיק עד שקורין לו בן רשע.

ובזה יש לפרש נוסח הוידיי "שאינ אנו עזי פנים לומר לפניך ה' או"א צדיקים

"ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת וגו' כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום וגו' ואת אשר איננו פה עמנו היום" (כט:יג-יד). במדרש לקח טוב פסיקתא דר' טובי' בר"א פ' נצבים "ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה עמנו" - אלו המתים, "עומד היום לפני ה' אלקינו" - אלו החיים, "ואת אשר איננו" - אלו הדורות העומדים לבוא. והוא פלא (ועיי' ביאור הרא"ם שם ובכלי חמדה האריך בזה).

ואשר נפלענ"ד דאמרו ז"ל (תענית ה:): יעקב אבינו לא מת, ופריך וכי בחנם חנטו חנטיא וספרו ספדיא וכו' ומשני מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. נמצא דהמתים אם יש להם בנים צדיקים לא מתו כלל, אלא הם ישנו פה עמנו, ד'מה זרעו בחיים אף הוא בחיים'. אלא דכיון שמת נעשה חפשי מן המצוות (שבת ל., קנא:), לא כן החי שחייב במצוות. נמצא דהמת, הגם שהוא בחיים וישנו פה, מ"מ אינו עומד לפני ה' אלקינו, דאינו מחוייב במצוות.

ולבן פי' "ישנו פה עמנו" אלו המתים, "עומד היום לפני ה' אלקינו" אלו החיים, שהם עומדים ומשמשין ומקיימין מצוות לפני ה' אלקינו, "ואת אשר איננו" אלו הדורות העתידים לבוא שעדיין לא באו לעולם כלל.

עם האי חלל. ולהנ"ל כי החטא פוגם עד למעלה ח"ו, וצריך כפרה.

ולפ"ז אתי שפיר דברי הפסיקתא "לא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה עמנו" אלו המתים, "עומד היום לפני ה' אלקינו" אלו החיים, "ואת אשר איננו" אלו הדורות העתידים לבוא. כלומר, כל מה שאנו כורתים ברית היום נוגע להמתים ולהחיים ולדורות העתידים, כי כל ישראל כאיש אחד חברים.

וזה ג"כ "אתם נצבים היום כולכם", כיון ששורש אחד לכולנו. וע"ד וכי יש לך אדם בישראל שאין לו קרובים, שכולנו בני יעקב אנו, ונמצא שכל איש ישראל נצבים לפני ה'. ובזה אנחנו מבקשים שיגן עלינו זכות אבות וברית אבות כיון שהכל תלוי כאחד.

אנחנו ולא חטאנו אבל אנחנו ואבותינו חטאנו". וכבר שפכו כמה דיו, דמה לן לבזות את אבותינו ח"ו שחטאו - מי הוא העז פנים שלאחר פטירת אבותיו הצדיקים קדושי עליון יוציא עליהם שם רע ברבים שחוטאים היו ח"ו.

ולהנ"ל אתי שפיר, דאדרבה אומרים שאין אנו עזי פנים וכו' אבל אנחנו חטאנו, ולא די בזה, אלא שע"י שחטאנו אנו פגמנו גם באבותינו, ונמצא שאנחנו ואבותינו חטאנו, במה שאנחנו חטאנו - אדרבה החטא שלנו גדול הוא שפוגם גם באבותינו, ומבקשים סליחה על הכל.

ובקרא עוד כתיב "כפר לעמך ישראל אשר פדית" (דברים כא:ח), ואמרו ז"ל שמכפר אפי' על יוצאי מצרים (עיין רש"י שם). וצ"ב, דמה שייכות ליוצאי מצרים

מצוה יומית

מצוה לח. שלא לחמוד

כ"ח אלול תשפ"ו

גדר של לא תחמוד

בדבר שאלתו במה דכתיב (שמות כ:יד) 'לא תחמוד' מה הגדר בזה. אם אדם רואה בית נאה, ואומר כזה אני רוצה, או אשה נאה ואומר, אשה כזו אני רוצה,^א אם הוא בכלל לא תחמוד כנראה מכמה ספרים.^ב וכן שמעתי מחכמי המוסר שהמתאווה למיני לוקסוס הוא בכלל לא תחמוד.

רק החומד שיהי' שלו חייב על לא תחמוד

לפענ"ד גדר של 'לא תחמוד'^ג לא שייך רק אם הוא חומד חפץ או ממון או כל דבר שיש לו לחבירו, והוא רוצה באותו

חפץ, והוא חומדו להיות שלו, אז הוא עובר על לא תחמוד. אבל אם הוא רואה בית נאה או דירה, ואומר בית כזה או דירה כזו אני רוצה, אין בזה איסור של לא תחמוד, והאיסור הוא רק שלא יחמוד ויתאוה בית זה.

וז"ל רבינו אברהם בן הרמב"ם (פ' יתרו): לא תחמוד, והבן שהאזהרה על איזה חפץ שיש ברשותו של חבירו, לא על מה שדומה לאותו החפץ. המשל בזה, ראובן יש ברשותו בית נאה, אסור על שמעון להתאוות שאותו בית גופו יהיה שלו,^ד לא

^א מובא בדרך פקודיך (מצוה ל"ח חלק הדיבור אות ב'): תדע שכתב מהר"ם אלשיך בפירושו למשלי (ו:כה) בפסוק "אל תחמוד יפיה בלבבך", כתב דשלמה בא ופירש דברי תורה, שנאמר בתורה "לא תחמוד אשת רעך". והנה לכאורה יראה הכוונה שלא תחמוד אשה זו של רעך, דהיינו לומר מי יתן ואשיג האשה הזו של חבירי. אבל לחמוד שיהיה לך אשה יפיה אחת כמו אשה של רעך, מותר לך. על כן בא שלמה ופירש 'אל תחמוד יפיה בלבבך', אפילו היופי של אשת רעך לא תחמוד, היינו שלא תתאוה ותחמוד להשיג אשה יפיה כגון זו, רק שמח בחלקך ובטוב תנוב. ומסיק שם שהחומד שיהיה לו חפץ כחפץ חבירו, עובר מדאורייתא על איסור לא תחמוד.

^ב טעם נפלא על ענין לא תחמוד כתב הבית הלוי (פ' יתרו) דהנה כל אדם יוכל לשער בעצמו וברור הוא, דאם יתאוה האדם לאיזו דבר תאוה היותר גדולה אצלו, כל אחד לפי טבעו, ויהיה גם קרוב להשיג יתאוה וילך אחריה, ואז היצו"ר בוער בו כאש, ורק דרך הילוכו הוא על גב הנהר הקפוי מקרח, ובדרך ריצתו נחלקה רגלו על הכפור וחשב ליפול, הרי באותו רגע שנחלקה רגלו ונטה לפול, הרי אז יבטל ממנו כל אותו התאוה, דהפחד שנתפחד מהנפילה העביר ממנו כל רצונו. שכן יסד הבורא יתברך בטבע כל הברואים, דגם מעט פחד שיעלה על לב האדם מעביר ממנו כל כחות התאוה והחמדה. וא"כ אחרי שהזהירה התורה בלאו ד'לא תחמוד' ואסרה לחמוד, אם היה להאדם יראה מן האיסור אפילו יראה קטנה כיראת הנפילה, שוב לא יחמוד כלל.

^ג בשו"ע (ח"מ סי' שנ"ט ס"י) נפסק שעל חמדה לבד אינו עובר, רק אם חשב בלבו לקנות איך לקבל את הדבר. והסמ"ע (סקי"ז) כתב רק אם לקח או קנה הדבר חייב.

^ד טעם על איסור לא תחמוד כתב בדרך פקודיך (שם חלק המחשבה אות ג'): דהנה היוצר כל הוא אלקינו, יצר את האדם בחכמה, ועת לכל חפץ, ואין נוגע במה שמוכן לחבירו. דהנה זה כל האדם כל ימי חלדו בכל המעשים אשר הוא עושה תחת השמש, הכל הוא להעלות ניצוצי קדושה השייכים

משהו שיש לו, מעולם לא היה עולה על דעתו לקנות חפץ זה, או אפילו בחנם להשתדל שיגיע אליו. ורק כיון שראהו אצל חבירו הוא מתאוה לזה שגם לו יהיה מה שיש לחבירו.

ביאור הכתוב לא תחמוד

וזהו שכתוב 'לא תחמוד וגו'', דהיינו בחפץ שאתה רוצה וצריך לו, אבל הוא של חבירו לא תחמוד לזה. וסיים 'וכל אשר לרעך', דהיינו בחפצים שאין צריך לו, אלא מתאוה להם כיון שראה אותם אצל חבירו, על זה כתיב 'וכל אשר לרעך'.

גם בחבר שהיה נותן לו או מוכר לו יש איסור לא תחמוד

או יתכן כשנדקדק 'לרעך', ולא אמר 'וכל אשר לחבירך', או של אחרים. ויש לומר ש'רעך', מלשון 'כרע כאח לי' (תהלים לה:יד), ואם יבקש הימנו יתן לו או ימכור, והוא אמינא שבאופן זה אין איסור לא תחמוד. לכן אומר התורה שגם באופן זה, הגם שרעך הוא, והוא יסכים למכור או ליתנו, מ"מ עובר על לא תחמוד. ואם אתה רוצה בחפץ, צא בשוק וקנה. (שו"ת משנ"ה ח"ט סי' של"ד)

שאסור לו להתאוות לו דוגמתו או דומה לו.

אין לרדוף אחרי מותרות

ומיהו לתאוה יבקש נרדף, שאם הוא מתאוה לוקסוס וכיוצא בזה, אין זה בכלל לא תחמוד, אלא בכלל התאוות, שצריך להתרחק עצמו ממותרות וכיוצא בזה (עי' חינוך מצוה לח ובסמ"ה שם). (שו"ת ח"ב סי' ת"י)

'לרעך' אותיות 'רע לך'

כתיב (שמות כ"ד) "לא תחמוד בית רעך וגו' וכל אשר לרעך". ובתוספות חיים יש לרמז 'לרעך' אותיות 'רע לך', ושפתיים ישק.

שני מיני חמדה

לפענ"ד נראה שיש שני מיני חמדה, יש מתאוה לדבר וצריך לו, אלא שאין בידו להשיגו, שאין עוד מזה או כיוצא בו, אבל לחבירו יש, ומפציר בו ומרבה עליו ריעים וכסף למכרו לו, או שיתננו לו.

אבל יש לא תחמוד שני, מי שאינו חסר לו כלום, ולולי שראה אצל חבירו חפץ או

לשורש נשמתו. ואפילו אם יהיו בכרכי הים, השי"ת ימציאם לו בכדי להעלותם למקורם. ולפעמים האדם עובר בדרך, ויתעה מני אורח כמה פרסאות, בכדי שיבוא לאיזה מקום בגזירת היוצר כל, ויטעם לשם איזה מאכל ומשתה, או יקנה איזה חפץ. כי היודע נסתרות יודע אשר הקנין הלז שייך לשורש נשמתו, ולא היה שום אדם יכול להעלות את הניצוץ הלז התקוע בחפץ הזה, עד בא בעליו. והכל הוא בהשגחת הכל יכול, והטוב והמטיב לכל הוא היודע את הטוב לו ולשורש נשמתו, ממציאה לו על ענין הנרצה לו והטוב לו.

א"כ המתאוה בדבר שאינו שלו, ואינו מאמין בהשגחת הבורא יתברך ובידיעתו הטוב לו, על כן מתאוה לדבר שאינו שלו, כי אם היה מאמין בזה, למה יתאוה, והלא תראה שלא יתאוה האדם שיהיה לו ד' רגלים כבהמה, כי אין זה מגדר האדם, כי מאמין האדם שהיוצר כל בחכמה בראו באופן הנאות והטוב לגדר האדם. כן הוא הענין בהתאוות האדם למה שיש ביד חבירו ואינו שלו, יש חסרון באמונתו, בזה אינו מאמין שהבורא כל בראו בחכמה ומזמין לו הטוב הנאות לו, והשאר שאינם בידו אינם טובים לו.

ליקוטי מגיד משנה פרשיות נצבים-וילך

"אתם נצבים היום כולכם וגו'" (כט:ט). פירש"י, מלמד שכינסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית. הנה בפרשה הסמוכה כתיב (לא:א) "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל וגו'" (לא:א). וכבר הקשו האוה"ח הק' וכלי יקר הליכה זו למה, כי לא פורש להיכן הלך.

משה רבינו אמר להם שיהיו כולם באחדות כדי ליכנס לארץ ישראל

וי"ל דהנה משה רבינו הכניס כל ישראל ביום מותו, והראה להם שאם ירצו לעבור לארצנו הקדושה צריך שיהיה ביניהם אחדות, ולא רק בין גדולי ישראל, אלא כל ישראל - טף ונשים וגרך אשר בקרבך, ואפילו חוטב עציץ ושואב מימך, כולם צריכים להיות באחדות, וכשהיו באחדות השלימה, אז אפשר שיעברו לארץ ישראל.

אחדות גם כשאינם במדריגה גדולה

וז"ש **"אתם נצבים היום כולכם"**,^א שכינסם כולם יחד, ושוב **"וילך משה וידבר את הדברים האלה"**, כי אם ירצו לעבור לארץ ישראל ולהיות שמה, צריכים להיות באחדות ולא בפירוד, כי זה סוד הגאולה העתידה. וגם יעקב אבינו בשעת פטירתו אמר (בראשית מט:א) **"האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים"**.^ב הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם", כלומר שהעיקר להקבץ יחד, אפילו כשהם בבחינת בני יעקב, לא במדריגה גדולה.

נקודות על התיבות

"הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם" (כט:כח). פירש"י, נקוד על 'לנו ולבנינו' ועל ע' שב'עד', לדרוש שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן, משקיבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל, ונעשו ערבים זה לזה.

^א ומובא בשם הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע: יש להתפעל מאד מפרשה זו, שמשם רבינו ע"ה אמר להם לישראל בפירוש **"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם וגו' כל איש ישראל"** מראשיכם וגו' עד שואב מימך - כולכם לפני ה' אלקיכם. כי כאשר כולם יחד באחדות, יכולים להגיע ולהיות **"לפני ה' אלקיכם"**. ועל זה ניתן אח"כ פרשת הקהל - **"הקהל את העם וגו' ויראו את ה' אלקיכם"**, שע"י האחדות חל עליהם יראת שמים.

^ב מובא בשם הרה"ק מקאמינקא זי"ע (בישישים חכמה מערכת הרה"ק רבי שמואל מקאמינקא אות ב') על זה הפסוק **"האספו ואגידה לכם"**, זאמעלט זיך צוזאמען, און בינט זיך צוזאמען - התאספו ותקשרו עצמכם באגודה אחת. **"את אשר יקרא אתכם באחרית הימים"** (בראשית מט:א), דאס איז אזאך וואס וועט זיין טייער באחרית הימים, כי דבר זה, **"אחדות"** יהיה יקר המציאות באחרית הימים.

הקץ סתום וחתום

ונראה דבפירושים ופסקים לרבינו אביגדור הצרפתי הביא מדרש לקח טוב, "הנסתרות וגו'", אלו קיצי הגלות שהן סתורין וסתומין וחתומין, ואין מי יודעם אפילו מלאכי השרת, רק הקב"ה בכבודו ובעצמו, ושר הפנים [מט"ט] שנקרא אחד משמותיו לבי, אשר היודעו ופירושו מובטח לו שהוא בן עוה"ב. וזשה"כ "כי יום נקם בלבי" (ישעי' סג:ד), ואמרו רבותינו (סנהדרין צט). ללבי גליתי ולאבריי לא גליתי - אלו מלאכי השרת שיש להם אברי כנף. וזשה"כ לדניאל (דניאל יב:ד) "ואתה סתום הדברים וחתום וגו'", כי דניאל וגם המלאך לא ידעו פירושו של דברי הקץ, כי סתומים וחתומים הם. וזהו "הנסתרות לה' אלקינו".

אין בן דוד עד שיכלו כל הנשמות שבגוף

ונראה שהרי אמרו (יבמות סג:) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. עוד אמרו (ע"ז ה.) באו ונחזיק טובה לאבותינו, שאלמלא חטאו אנו לא באנו לעולם. א"כ יש טעם על עיכוב הגאולה עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. ומקשה התוס' (עירובין יג: ד"ה נח) מזה על הגמרא נח לו לאדם שלא נברא. והתוס' מתרץ שרק בסתם בני אדם אמר נח לו לאדם שלא נברא, אבל צדיק אשריו ואשרי דורו.

לפ"ז יש טעם נגלה וטעם נסתר על הקץ - טעם נגלה עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ויולדו. וטעם נסתר שתלוי הקץ בצדיקים, שאם לא יהיו צדיקים אז יצאו שנית ע"י גלגול ולא יצאו נשמות חדשות ויתעכב הגאולה.

ענין ידיעה ובחירה

הנה כבר כתבו חכמי המחקר האמיתים (חובת הלבבות שער עבודת האלקים פ"ח)¹ והרמב"ם (הל' תשובה פ"ה ה"ה) על מה שאמרו (נדה טז:) רבי חנינא בר פפא, אותו מלאך הממונה על ההריון 'לילה' שמו, ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו, רבש"ע, טיפה זו מה תהא עליה - גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני. ואילו צדיק ורשע לא קאמר, כדרכי חנינא, דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. לכן לא קאמר צדיק ורשע, דניתנה בחירה לבני אדם, ואילו היה יודע מי זה יהיה צדיק או רשע, אז כבר נטלה הבחירה מזה. א"כ אין אדם יודע, והקב"ה שיוודע אינו מכריח בשביל הבחירה, ואם היה יודע איזה נברא, אז כבר מכריח הבחירה. וידוע השגת הראב"ד על הרמב"ם.

¹ וז"ל: כיון דהידיעה ובחירה שניהם מוכרחים על פי התורה, ושכל האדם אי אפשר לו להשיג מציאות שניהם, הנה אנחנו מחויבים להאמין אמונת אומן בשניהם. ואם רץ לבך למה לא הודיע הש"י בשכלינו להתבונן אמיתית ב' הענינים בשכל אנושי. תשיב אל לבך הלא נתאמת לנו שהש"י הוא טוב ומטיב, וכל מה שהוא לטובתינו הוא מטיב לנו. ולו היה יודע הש"י שהמושכל הזה הוא לטובתינו, היה מודיע לנו. אלא על כרחך החכמה העליונה כביכול הוא שאין המושכל הזה לטובתינו, ולפיכך לא הודיע לנו הש"י המושכל הזה, רק להאמין כל זה ע"פ אמונת התורה.

רק הקב"ה יודע נסתרות

וזה שפירשו "הנסתרות לה' אלקינו", כי רק הקב"ה יודע מה בסתר ומה יבחר בו, ולכן אין אתנו יודע קיצי הגלות, שהרי הן סתורין וסתומין וחתומין ואין מי יודען אפילו מלאכי השרת. שאם היו יודעים המלאכים היה מכריע את הבחירה, רק הקב"ה בכבודו ובעצמו, ושר הפנים שנקרא לבי, ורחש לבי בלי מחשבה נמי אינו מכריע הבחירה. אבל "הנגלות לנו ולבנינו", שיודעים שאם יצאו כל הנשמות ויולדו כל הנשמות, אז יהיה הגאולה בב"א.

ומי שילמוד במשנה הלכות
אִי"ה אִם יִהְיֶה לִי זְכוּת בַּעוֹה"ב
אֶשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת בְּעֵדוֹ
אֶהְיֶה לְךָ שׂוֹמֵר אֶת הַלְכוֹת הַלְכוֹת תַּשְׁמִיחַ

דברי אלקים חיים

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשיות נצו"י תשפ"ד

תחל שנה וברכותיה

ליל ששי - שיעור חורש"י

היא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה. כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו' (דברים ל:יא-יד). הרמב"ן מפרש ש'המצוה הזאת' עולה על מצות התשובה. ויש להתבונן מה באה התורה ללמדנו במה שאמרה שאין התשובה בשמים ולא מעבר לים.

ובמטה משה (סי' תשע"ט בשם הגהות מנהגים) מביא רמז על הפסוק 'אתם נצבים היום', שהוא בגימטריא 'לעמוד לסליחות'. ואכן פרשת נצבים סמוכה לעולם לימי הסליחות. ובלקט יושר (או"ח עמ' קי"ח) בשם רבו בעל תרומת הדשן, מבואר טעם למנהג בני אשכנז להתחיל לומר סליחות ביום ראשון, משום שהוא סמוך לשבת, ובשבת נהגו בני אדם להרבות בלימוד התורה, שהרי אין האדם עסוק במלאכתו ויש לו פנאי ללמוד.

וכדאיאת במדרש (ילקו"ש פ' ויקהל רמז ת"ח בשם מדרש אבכיר), שאמר הקב"ה למשה רבינו: 'עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת, ולכנוס בבתי מדרשות ללמוד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין

'אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם, ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל' (דברים כט:ט). ופירש רש"י (ד"ה אתם נצבים), שכינסם משה רבינו לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית.

כל איש ישראל

ויש להתבונן, מאחר שכבר נאמר 'כולכם', מפני מה חוזר הכתוב ומפרט 'ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל'. ובדעת זקנים מבעלי התוספות פירשו, ש'כל איש ישראל' בא לרבות את 'הבינונים'.

ולכאורה הדבר צריך ביאור, שהרי השם 'ישראל' מורה על מדרגה גבוהה, וכידוע החילוק שבין בחינת יעקב לבחינת ישראל, שישראל הוא שם המורה על מדרגה גבוהה יותר, וכמבואר בדברי חז"ל ובמפרשים (עי' ברכות יג. ורבינו בחיי בראשית לב:כט). וא"כ יש להבין מה טעם נאמר כאן דוקא 'כל איש ישראל', ובכלל זה אף מי שאינו עומד במדרגה העליונה.

והנה בהמשך הפרשה נאמר: 'כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלות היא ממך ולא רחוקה היא. לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה. ולא מעבר לים

ח"א, שער הזכירה פ"ג), שאדם המדבר בגנות חבירו עלול לאבד מזכויותיו, והן עוברות למי שדיבר עליו. ולעומת זאת מעבירותיו של אותו אדם עלולות לבוא על המדבר. ונמצא שהמדבר לשון הרע עלול לשאת עליו עבירות שאינו יודע כלל שהן תלויות בו.

ודבר זה חמור ביותר לענין התשובה. אדם היודע שחטא בדבר מסוים יכול לכל הפחות להתחרט עליו ולשוב ממנו. אבל כאשר יש בידו דבר שאינו יודע עליו כלל, כיצד ישוב עליו. ואף בעבירותיו שלו אמרו חז"ל (יומא פו:) 'כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר'. לאחר שהאדם מתרגל בדבר הוא מאבד את ההרגש, וכבר אינו מרגיש שיש כאן דבר הטעון תשובה. כל שכן כאשר מדובר בדבר שאינו יודע כלל שהוא תלוי בו.

ויש לפרש שבזה יש חומר בעון לשון הרע על ג' העבירות החמורות, משום שהאדם מכיר בהן יש באפשרותו לעשות תשובה, אבל כאן פעמים שאינו יודע כלל על מה עליו לשוב.

ויש עצה לזה, שיעשה האדם תשובה בתוך הציבור ויכלול את עצמו עם כלל ישראל. כאשר אינו עושה תשובה רק על עצמו, אלא מבקש סליחה וכפרה גם בעד כלל ישראל, הרי הוא כולל בתפילתו גם דברים שאינו מכירם ואינו יודע מהם.

וכן מבואר ברמב"ם (הל' תשובה פ"ב ה"ו) ש'כח תשובת הציבור גדול ביותר, וז"ל: אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם וכו' במה דברים אמורים, ביחיד. אבל צבור, כל זמן שעושים תשובה וצועקין בלב שלם הם נענין, שנאמר "כה" אלקינו בכל קראנו אלי" (דברים ד:ז).

בני'. ומבאר הלקט יושר, שלכך טוב להתחיל ביום ראשון, כאשר העם שמחים מחמת מצות התורה שלמדו בשבת ומחמת עונג שבת, שהרי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה.

ועל דרך זה מפרש את הלשון שאומרים בסליחות: 'במוצאי מנוחה קדמנוך תחילה'. אין זה רק הזמן שבו הסליחות נאמרות לאחר השבת, אלא יש בזה גם סדר מדויק: תחילה מקדש האדם את עצמו בקדושת השבת, ומתוך הקדושה והשמחה של מצוה הוא ניגש לבקש סליחה ומחילה.

תשובת היחיד בתוך כלל ישראל

והנה פרשת נצבים נאמרה מיד לאחר התוכחה שבפ' כי תבוא. הרמב"ן (ויקרא כו:טז) מבאר שהתוכחה שבפ' בחקותי רומזת לחורבן בית ראשון, ואילו התוכחה שבפרשת כי תבוא רומזת לחורבן בית שני. חז"ל אמרו (יומא ט:): שבית ראשון נחרב מחמת עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, ואילו בית שני, שהיו עוסקים בו בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים, נחרב מחמת שנאת חנם. ואמרו שם: 'ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים'.

ובערכין (טו:): איתא: תנא דבי רבי ישמעאל, כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. ולשון הרע הוא מן הדברים המביאים פירוד ושנאה בין אדם לחבירו.

ועוד יש בלשון הרע ענין נורא. מובא בחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ז), והאריך בזה החפץ חיים (שמירת הלשון

שתי מדרגות בתשובה

הגה"ק רבי ר' יונתן אייבשיץ זי"ע (יערות דבש דרוש א') מבאר את נוסח התפילה: 'סלח לנו אבינו כי חטאנו, מחל לנו מלכנו כי פשענו'. כל זמן שעשה האדם את העבירה פעם אחת או פעמיים, הרי היא עדיין בבחינת חטא, והקב"ה הוא אצלו בבחינת אב, ועל כן הוא מבקש 'סלח לנו אבינו'. אבל כאשר האדם חוזר ושונה בחטא עד שהדבר נעשה אצלו בבחינת פשיעה, נצרכת מחילה עמוקה יותר, ואז הוא אומר 'מחל לנו מלכנו כי פשענו'.

והנה יש כמה מדרגות בתשובה. יש תשובה על 'מחל לנו מלכנו כי פשענו', על הדברים הגסים והחמורים. יש גניבה, מידות רעות, לשון הרע, מאכלות אסורות ושאר שס"ה לא תעשה שבתורה. וכן במצוות עשה צריך האדם לעשות חשבון אם קיימן כראוי. אדם בודק את עצמו: כאן לא נזהר כראוי בקריאת שמע בזמנה, כאן העלים עין מן הצדקה, כאן נכשל בשקר וכיוצא בזה.

אבל יש מדרגה גבוהה יותר בתשובה. בדגל מחנה אפרים (ויקרא ד"ה אשר נשיא יחטא) כתב ששמע מזקנו הבעל שם טוב הקדוש זי"ע על הכתוב 'אשרי אדם לא יחשב ה' לו עון', אשרי אדם אשר אם אינו חושב מן ה', ואם יש אצלו רגע של היסח הדעת מן הקב"ה, הרי הדבר נחשב בעיניו לעון.

ומסופר על הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע, שהיה תלמידו של הרה"ק רבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, שרבי שמעלקא מינה אותו להזכירו בשעת השיעור שלא יסיח דעת מ'שויתי ה' לנגדי תמיד'. למד שם זמן רב ומעולם לא

וזהו שאומרים בסליחות: 'נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אליך'. יש להתבונן בלשון 'נחפשה'. אלא שיש דברים שהאדם צריך לחפש אחריהם. יש דברים שנשכחו ממנו, יש דברים שנעשו אצלו כהיתר, ויש דברים שאינו יודע כלל שהם תלויים בו.

וזהו פירוש הכתוב: 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם'. וכאמור, 'אתם נצבים היום' בגימטריא 'לעמוד לסליחות'. התשובה אינה רק עבודתו של כל יחיד לעצמו. 'ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל', כל אחד יעשה תשובה על עצמו, ובתוך תשובתו יכלול גם את חבריו ואת כלל ישראל.

ועל דרך מה שאמרו חז"ל (ב"ק צב.) 'כל המתפלל בעד חבריו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה', אפשר שאדם מבקש תיקון לחבירו, ובאותה שעה מתקן גם דבר הנוגע לעצמו, אף שהוא עצמו אינו יודע ממנו.

ועל כן מצינו במשך השנה זמנים רבים המיוחדים לתשובה: בסוף היום עושה האדם חשבון הנפש, בערב שבת יש ענין של תשובה, בערב ראש חודש אומרים יום כיפור קטן, וכשמגיע חודש אלול נכנסים לחודש שלם של תשובה. בני ספרד נוהגים לומר סליחות במשך כל חודש אלול, וחוזרים שוב ושוב על אותן בקשות. והטעם הוא, שכיון ש'עבר ושנה נעשית לו כהיתר' (יומא פו:), אין די בהתעוררות אחת. דבר שנקבע בנפש ע"י הרגל צריך לעוקרו ע"י חזרה, עוד פעם ועוד פעם, עד שהלב מתעורר והאדם שב באמת אל הקב"ה.

וזהו גם ענין זכירת מתן תורה. אין פירוש הזכירה שצריך לנסוע להר סיני ולראות את המקום, אלא לעורר בלב מעט מן היראה שהיתה באותו מעמד, בבחינת 'בקולות וברקים עליהם נגלית ובקול שופר עליהם הופעת'. האדם מתבונן שיש בורא לעולם, שהוא ברא ומנהיג את הכל, ומתוך כך מתעוררות בלבו אהבת ה' ויראתו.

על זה נאמר: 'פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך' (דברים ד:ט), ובמעמד הר סיני נאמר: 'וכל העם רואים את הקולות' (שמות כ:טו), ופירש רש"י בשם חז"ל: 'רואין את הנשמע'. יש לפרשו שהדבר נעשה מוחשי לנגד עיניו - מ'זאל עס זעהן פאר די אויגן'. וכן מפורש בהמשך הכתוב: 'אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה' (דברים ד:י). הרי שתכלית זכירת מתן תורה היא לעורר באדם יראת ה' שתלווה אותו כל ימיו.

וכן נאמר: 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו' (שם:לה). התכלית היא לעורר אהבה ויראה. ובזוהר הקדוש (תיקון"ז, תיקון י', כה): איתא שמצוה הנעשית בלא דחילו ורחימו אינה פורחת לעילא. נמצא שלאחר שאדם כבר בודק אם עשה את המצוה, עליו לשאול את עצמו גם כיצד עשה אותה. וכדאיתא בגמ' (ברכות כב). בענין לימוד התורה כדוגמת מעמד הר סיני: 'מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע'.

תשובה על אופן העבודה

לאחר חודש אלול שלם, כאשר האדם כבר עשה תשובה על דברים רבים,

הוצרך להזכירו. מלבד פעם אחת, כאשר העמיק רבי שמעלקא בסוגיא והיה נראה שהגיע הזמן להזכירו, ובתוך כך אמר לו הרבי ר' שמעלקא: כבר נזכרתי בעצמי.

וכן כתב הרמב"ן באגרתו: 'ובכל דבריך ומעשיך ומחשבותיך ובכל עת, חשוב בלבך כאילו אתה עומד לפני הקב"ה ושכינתו עליך, כי כבודו מלא העולם, ודבריך יהיו באימה וביראה כעבד העומד לפני רבו'.

ובתיקוני זוהר (קכב): איתא: 'לית אתר פנוי מיניה', שאין מקום פנוי ממנו יתברך. ועל דרך זה נהגו אצל כמה צדיקים לאכול פלוימען בשבת, ואמרו בזה רמז, שתיבת פלא"ם מרמזת על 'לית אתר פנוי מיניה'. והוא ענין הכתוב: 'מלא כל הארץ כבודו' (ישעי' ו:ג).

ודאי שאין זו מדרגת כל אדם בכל שעות היום, אבל לכל אדם יש שייכות לענין זה לפי מדרגתו. לכל הפחות בשעה שהוא עומד בתפילה או בשעה שהוא מקיים מצוה, עליו לזכור לפני מי הוא עומד. כאשר אדם עומד להתפלל שמונה עשרה ואומר 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך', עליו לדעת שהוא עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. ואף אם אין בידו לכוון את כל התפילה בשלימות, עצם הידיעה שהוא עומד לפני המלך היא יסוד גדול בעבודה.

ואם קשה לאדם לחיות כל היום בדביקות כצדיקים, לכל הפחות כמה דקות ביום יכול הוא להתבונן. הקב"ה נותן לו חיים, מזון, בריאות וכל צרכיו, ומשגיח עליו בכל רגע. ואם כל מציאותו תלויה בחסדו יתברך, ראוי שלכל הפחות בשעת התפילה ובשעת קיום המצוה יזכור האדם את מי הוא עובד.

מלכנו, וממילא גם עבודתנו צריכה להיראות בהתאם לכך.

וגם צריכים לעשות תשובה גם על התשובה עצמה. אדם עשה תשובה אתמול, ולמחרת זכה להשיג מעט יותר בגדולת הבורא. עכשיו הוא מביט לאחור ואומר, כך נראתה התשובה שלי, כך נראתה החרטה שלי, כך נראתה תפילתי? אילו הייתי יודע אתמול מה שאני יודע היום, הייתי עומד לפני הקב"ה באופן אחר לגמרי.

ובסידורו של שבת (ח"ב דרוש ג') מובא מעשה ברב סעדיה גאון, שהתאכסן אצל בעל הבית שלא הכירו. בעל הבית כיבדו כפי שמכבדים אורח, נתן לו לאכול ולשתות ומקום לינה והתייחס אליו בכבוד. לאחר שנודע לו מי הוא אורחו, נפל לפניו וביקש מחילה, משום שאילו היה יודע מתחילה מי הוא, היה מכבדו באופן אחר לגמרי.

אמר לו רב סעדיה גאון, הרי לא פגעת בי כלל, אלא אדרבה כיבדת אותי ונתת לי כל צרכי. השיב בעל הבית, אמנם כיבדתי אתכם, אבל אילו הייתי יודע מי אתם באמת, הייתי מכבד אתכם באופן אחר. ועל כך אני מבקש מחילה, שכיבדתי אתכם שלא לפי ערככם.

ומזה למד רב סעדיה גאון דרך בעבודת התשובה. ככל שהאדם משיג יותר בגדולת הבורא, הוא מבין עד כמה עבודתו הקודמת היתה שלא לפי כבודו יתברך. אין הוא מתחרט על כך שלמד והתפלל חס ושלום, אלא על הצורה שבה עשה זאת. אתמול חשב שתפילתו טובה, והיום הוא כבר רואה כמה היתה חסרה. וכך בכל יום הוא עושה תשובה על עבודתו של יום האתמול.

מגיעה עבודה נוספת: לעשות תשובה גם על אופן עבודתו - כיצד נראה הלימוד שלי, כיצד נראית התפילה, כיצד נראית ברהמ"ז, וכיצד אני מקיים את המצוות.

האם הוא מברך כמי שעומד לפני הקב"ה, או שבאמצע הוא עסוק בדברים אחרים. האם הוא מפסיק באמצע לענות לטלפון, והאם הוא בכלל זוכר באותה שעה שהוא מודה למי שנתן לו את מזונו.

והדבר נוגע מאוד לזמננו. בעבר היו הביפער"ס שהפריעו לפעמים באמצע התפילה, והיום נמצאים הטלפונים עם האדם בכל מקום. כשאירע המעשה בלבנון שהביפער"ס של אותם רשעים התפוצצו בידיהם, עלתה בי מחשבה. אין אנו יודעים חשבונות שמים, אבל יהודי צריך לקחת התעוררות מכל מה שהוא רואה ושומע. אותם מכשירים עצמם הפריעו בעבר לא פעם לתפילתם של יהודים, וכעת פגעו בשונאי ישראל. ועל דרך הכתוב: 'כפרך מצרים ואתן אדם תחתיו' (ע"פ ישעי' מג:ג-ד), שהקב"ה נותן הרשעים ככופר ופדיון תחת ישראל. ועכ"פ על האדם להתעורר ולשאול את עצמו כיצד נראה הטלפון שלו בשעת התפילה.

הטלפון מצלצל באמצע בית המדרש, והאדם עומד ומדבר עם הקב"ה, ובאותה שעה הוא ממחר לענות לכל אדם. אין הכוונה לדבר על אחרים, אלא שכל אחד ישאל את עצמו כיצד נראית תפילתו.

וכן בכל מצוה. כשמגיע זמן קריאת שמע, כשמגיע ברכת המזון, נטילת ידים או שבת קודש, צריך שיהיה שם דבר מה גבוה יותר מן הרגילות. שלא ישכח האדם מי הוא. אנו בני קל חי, אנו אומרים 'אבינו מלכנו'. הקב"ה הוא אבינו והוא

זה השער לה'

הגסות, אבל לאחר מכן מבקש האדם סליחה גם על החטאים הדקים, על אותם דברים שבמדרגתו הקודמת כלל לא הכיר בהם כחסרון.

כ"ק מרן אאדמו"ר זצוק"ל היה רגיל לספר בתשליך על הרה"ק מראפשיץ זי"ע, שפעם הלך לתשליך ופגש את הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע שכבר חזר משם. שאל אותו הרבי מלובלין להיכן הוא הולך, והשיב שהוא הולך לתשליך. אמר לו הרבי, אנחנו כבר חוזרים מתשליך. השיב הרה"ק מראפשיץ, אני הולך לאסוף את העבירות של הרבי, משום שמה שאצל הרבי הן עבירות, אצלי הן מצוות.

כך נראו עבירותיהם של צדיקים. מה שאצל אדם אחד נחשב למדרגה גדולה, אצל אדם העומד במדרגה גבוה יותר כבר נעשה דבר שעליו הוא עושה תשובה.

וכן סיפר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל על אחד מתלמידי הגר"א, שאמר שהיצר הטוב שלו חלש יותר מן היצר הרע של הגר"א. היצר הטוב שלו אומר לו, אתה כבר אדם מבוגר ואתה לומד שש עשרה שעות ביום - הוסף עוד מעט. ואילו היצר הרע של הגר"א אומר לו, אתה ישן בקושי שעותיים בלילה, כדאי שתישן עוד מעט כדי שיהיה לך כח ללמוד. נמצא שהיצר הרע של הגר"א מבקש ממנו דבר שאצל אחרים היה נחשב למדרגה.

כך הן מדרגות העבודה. לכל אדם יש תשובה לפי מקומו. יש אדם שצריך להפסיק עבירה גסה, ויש אדם שצריך לעשות תשובה על דקות שבדקות.

ומצינו אצל צדיקים שגם הנאות קטנות היו אצלם חלק מעבודת ה'. מסופר על

ועל דרך זה פירש הרה"ק רבי אלימלך מליז'נסק זי"ע בליקוטי שושנה (ד"ה פתחו לי) את הכתוב: 'זה השער לה' צדיקים יבואו בו' (תהלים קיח:כ). עבודתו של הצדיק היא שהוא מרגיש תמיד שעדיין הוא עומד אצל השער. ככל שהוא עובד את השי"ת יותר, הוא משיג יותר בגדולת הבורא, ומתוך כך רואה כמה היתה עבודתו הקודמת רחוקה מן השלימות. וכמה עדיין עליו להתעלות.

הוא מביט על תפילת אתמול ואומר, כך התפללתי לפני מלך מלכי המלכים, כך נראתה היראה שלי, כך נראתה האהבה שלי, כך נראתה עבודת ה' שעבדתי.

וכעין זה מבואר בישמח ישראל (פ' נח), בשם הרה"ק רבי יעקב מראדזימין זי"ע, על הכתוב 'אלה מסעי בני ישראל', ש'אלה' פוסל את הראשונים, כדאיתא במדרש (ב"ר ל' ג'). דרך הילוכו של איש ישראל היא שישגי בכל עת יותר בגדולת הבורא ית"ש, וממילא יבין כי אתמול עדיין לא השיג כפי מה שהוא משיג היום, ולא היתה עבודתו שלימה כפי ההשגה שיש לו עתה. ועל כן 'פסול תמיד עבודתו הקודמת', ובכל פעם יאמר לעצמו, עתה אני מתחיל מחדש.

וכעין זה פירשו על הכתוב 'אלה מועדי ה'.' 'אלה' בא לפסול את הראשונים. לאחר שעבר על האדם יו"ט והוא זוכה אח"כ למדרגה גבוה יותר, הוא מביט לאחור ואומר, כך נראתה עבודת ה' שעשיתי? עכשיו עלי להתחיל מחדש.

וזהו גם החילוק שבין 'סלח לנו אבינו כי חטאנו' ובין 'מחל לנו מלכנו כי פשענו'. יש תשובה על הפשיעות והעבירות

האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדיבורו במושב המלך וכו' ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב, ומיד כשיעור משינתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה'.

וידוע מהרה"ק רבי מאיר מפרימשלאן זי"ע, שמי שהולך לישון כסוס גם יקום כסוס, וכדי לקום כארי צריך לשכב כארי. אם רוצים לקום כיהודי, הרי הדבר מתחיל כבר באופן שהולכים לישון.

וכן פירש הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע את הכתוב: 'אם זכרת'ך על יצועי באשמורות אהגה בך' (תהלים סג:ז), שאם 'בשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב', אזי יזכה גם ל'באשמורות אהגה בך'.

ואנו נוהגים כדברי הרמ"א (או"ח סי' תקפ"א סע' א') לעמוד באשמורת לומר סליחות. ויש שנהגו לאומרן בלילה. ואפשר לומר, שטעמם הוא שצריך לילך לישון כיהודי ועי"ז יקום כיהודי, ואנו אומרים את הסליחות בבוקר לאחר שקמנו, כדי להראות שקמנו באמת כיהודי.

כולכם לפני ה' אלקיכם

ומעתה יש לפרש את הכתוב: 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם'. יש 'ראשיכם', יש 'שבטיכם', יש 'זקניכם' ו'שטריכם', יש 'כל איש ישראל', ואח"כ 'טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחוטב עציך עד שואב מימך' - כל אחד נמצא במדרגה אחרת, ואין עבודתו של האחד כעבודתו של השני. אבל יש דבר אחד השווה לכולם, 'לפני ה' אלקיכם'.

אחד הצדיקים שלא היה נוטל טבך להריח, ואמר שמכיון שהוא נהנה מן הריח, ואמרו חז"ל (ברכות לה.) 'אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה', אינו רוצה ליהנות מדבר שאינו מברך עליו. זהו ענין 'בכל דרכיך דעהו' (משלי ג:ז), שאין דבר בחיי האדם שאין לו שייכות לעבודת הבורא. וכן מסופר על הגאון רבי יונתן שטייף זצ"ל, שכאשר נשב הריח היה אומר: 'יישר כח אייבערשטער', להכיר גם בדבר קטן כזה שהוא חסד מאת הקב"ה.

ומסופר על הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע (אגרא דפרקא רמז ט"ז), שאמר שבשלשה דברים היה מרחיק את עצמו, מעולם לא חימם את עצמו אצל תנור בית החורף, מעולם לא הטה את עצמו אל המאכל, ומעולם לא חיכך את עצמו.

ועפ"ז מובנים דברי הלקט יושר בענין הסליחות שלאחר שבת. לאחר שבת קודש, כשהאדם התרומם מעט מן החולין, הוא כבר יכול להביט על עצמו באופן אחר. עד עכשיו עשה תשובה על העבירות, ועכשיו הוא יכול לעשות תשובה גם על השבת עצמה, כיצד נראתה השבת שלו. אח"כ הוא עושה תשובה על התפילה, על הלימוד, על ברכת המזון ועל עצם התשובה. זהו 'מוצאי מנוחה קדמנוך תחילה'. מתוך קדושת השבת מתחילה אצלו תשובה חדשה.

ובכל תפילה ובכל מעשה צריך האדם לזכור לפני מי הוא עומד, כדברי הרמ"א (או"ח סי' א' סע' א'): 'שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים, כי אין ישיבת

שאמרו על תקיעת שופר: 'עורו ישנים משינתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם'.

כאשר אדם צריך לעבור ניתוח נותנים לו הרדמה כדי שלא ירגיש בשעת הניתוח. הרופאים מתקנים את מה שצריך לתקן, ואח"כ צריך להעיר את החולה. אוי לו אם החולה אינו מתעורר.

העולם הזה הוא בבחינה של תרדמה. האדם עסוק כל השנה בענייניו ואינו מרגיש תמיד מה נעשה עמו ברוחניות. בר"ה עושים כביכול ניתוח. 'היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם'. מתקנים את הלב ונותנים לאדם חיים וכחות לשנה חדשה. דנים אותו על בריאות, פרנסה, בית, ילדים, נחת וכל מה שהוא צריך.

ואח"כ בא קול השופר ואומר לו, עכשיו תתעורר. אין די בכך שהניתוח יצליח, צריך שהאדם יקום ממנו כאדם חדש. הוא עצמו צריך להיות מכאן ולהבא הרופא של עצמו, לשמור שלא יחזור למצבו הקודם.

ואולי יש בזה רמז גם במה שנוהגים לאכול תפוח בדבש. הדבש הוא מתוק, אבל יש בו גם ענין נוסף, שהוא נדבק. מבקשים אנו שלא תהיה המתקנות רק לשעה אחת, אלא שתידבק בנו ותישאר עמנו במשך כל השנה.

ושמעתי בשם הבעל שם טוב הקדוש זי"ע טעם למה שאין מברכים חודש תשרי בשבת שלפני ראש חודש, מפני שהקב"ה בעצמו מברך את החודש. ואם הקב"ה הוא המברך את החודש, הרי זו ברכה הכוללת את כל מה שיהודי צריך במשך השנה הבאה.

יעזור הקב"ה שנזכה שהשנה הבאה תהיה שנת גאולה וישועה, עם כל הישועות

אין התורה דורשת מכל אדם להיות במדרגת הצדיקים הגדולים. היא דורשת מכל אדם לפי מדרגתו להיות 'לפני ה'', שיזכור שיש בורא לעולם, שיזכור לפני מי הוא מתפלל, שיזכור למי הוא מברך, ושיזכור ממי באה לו כל הנאה וכל מתנה בחייו.

ומשום כך נאמר 'כל איש ישראל'. אפילו הבינוני, ואף מי שעדיין לא הגיע למדרגות גבוהות, שייך לעבודת 'לפני ה' אלקיכם'. אין דורשים ממנו להיות אדם אחר, אלא להתעלות מן המקום שבו הוא עומד.

וזהו גם המשך הפרשה: 'כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא. לא בשמים היא'. אין הקב"ה דורש מן האדם לעלות לשמים. 'ולא מעבר לים היא'. אין הוא צריך לנסוע למקומות רחוקים או להפוך לאדם אחר. 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו'.

התכלית של התשובה היא לחזור אל הקרבה. לזכור שהקב"ה קרוב אל האדם, והאדם עומד לפניו. וכאשר האדם חי עם הידיעה הזאת, התפילה נראית אחרת, ברכת המזון נראית אחרת, השבת נראית אחרת, וכל עבודת ה' מקבלת צורה אחרת.

וזהו גם עבודת ראש השנה. אנו עומדים לפני ימים גדולים וקדושים, ימי רחמים וסליחות, ומתקרבים ליום הדין.

עורו ישנים משינתכם

כאשר אדם צריך לעבור איזה ענין גדול בחייו, טיפול רפואי, משפט או דבר אחר שיש בו חשש, כמה מחשבות יש לו קודם לכן וכמה הוא רוצה שהכל יעבור בשלום. ואמרתי פעם בדרך משל לענין מה

ונזכה לכל הישועות, ויקוים בנו: 'מי שעשה נסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחרות, הוא יגאל אותנו בקרוב ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, חברים כל ישראל', בגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

שכל אחד ואחד צריך להן. שנזכה לעשות תשובה שלימה לפניו, וכל אחד יזכה לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות לכתובה וחתומה טובה, לשידוכים טובים, לעשירות, לבריות לפרנסה ולנחת ולכל הישועות ברוחניות ובגשמיות. 'ימלא ה' כל משאלותינו לטובה'.

ליל ששי פ' וילך – שיעור חורש"י צום גדליה תשפ"ו

בהפטורה הכתוב: 'דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב. יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח' (ישעי' נה:ז).

דרשו ה' בהמצאו

וצריך להבין מהו 'דרשו ה' בהמצאו', ומהו 'קראוהו בהיותו קרוב'. הרי הקב"ה נמצא בכל מקום ובכל זמן, ומהו הזמן המיוחד שבו הוא בבחינת 'בהמצאו' ו'בהיותו קרוב'. וחז"ל דרשו (ר"ה יח.) שהכתוב נאמר על עשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. בכל ימות השנה יש מעלה מיוחדת לתפילת הציבור, אבל בעשרת ימי תשובה ניתנה גם ליחיד קירבה מיוחדת.

וכן נפסק ברמב"ם (הל' תשובה פ"ב ה"ז): אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר, ומיד היא מתקבלת, שנאמר 'דרשו ה' בהמצאו'.

נמצא שימים אלו אינם רק ימים שבהם מוטל על האדם לעשות תשובה יותר מבכל השנה, אלא יש בהם מציאות של קירבה מיוחדת. 'דרשו ה' בהמצאו',

'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל' (דברים לא:ט).

והנה נחלקו המפרשים על מה קאי לשון 'השירה הזאת'. רש"י מפרש שהכתוב קאי על שירת האזינו הבאה בפרשה הסמוכה. ומ"מ בגמרא (סנהדרין כא:) למדו מן הכתוב 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת' מצות כתיבת ס"ת, וכן מנו הראשונים במנין תרי"ג מצוות את מצות כתיבת ס"ת, וילפינן לה מהאי קרא.

ולשון הכתוב הוא 'ועתה כתבו לכם', ודנו האחרונים במי שכותב ספר תורה ע"י סופר, אם צריך לעשותו שליח בדוקא, או שמא אין צריך בזה דין שליחות, וכיון שהספר נכתב עבורו ובהשתדלותו סגי בהכי. וזקה"ק ז"ע בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' שס"ז) האריך בנידון זה, אם מצות כתיבת ספר תורה נעשית ע"י הסופר בתורת שליחות, או שעיקר המצוה היא שיהא הספר נכתב בסיבתו ובהשתדלותו של בעל הספר.

והיום יום תענית הוא, צום גדלי', ואמרנו

ישמעאל' (שם:יד-טז). ולמעשה היו דבריו אמת, וישמעאל בא אל גדליה במצפה והרגו.

ולאחר מכן, כשבאו שמונים איש משכם ומשילה ומשומרון, יצא ישמעאל לקראתם ואמר להם: 'באו אל גדליהו בן אחיקם', ולבסוף שחטם והשליכם אל הבור (שם מא:א-ז). ועל זה נאמר: 'והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי האנשים אשר הכה ביד גדליהו' (שם:ט).

ובגמרא (נדה סא.) תמהו: 'וכי גדליה הרגן, והלוא ישמעאל הרגן'. ומתרגם: 'מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן'. ומסיים רבא: 'האי לישנא בישא, אע"פ דלקבולי לא מבעי, מיחש ליה מבעי'. נמצא שמעשה פטירתו של גדליה בן אחיקם יש לו שייכות מיוחדת לעניני הדיבור ולאמת ושקר.^א

דעו לפני מי אתם עומדים

ונדבר מענין קדושת הדיבור. יש ברכות שחיובן מדברי סופרים, כגון ברכות הנהנין וברכות המצוות, שתיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה. ולעומתן יש ברכת המזון, שכאשר אכל אדם ושבע חיובה מן התורה שנאמר 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך'. וכן ברכת התורה, לדעת הרבה מן הראשונים, חיובה מן התורה.^ב

עכשיו הוא הזמן שבו ניתן לאדם למצוא את הקב"ה בקירבה יתירה. 'קראוהו בהיותו קרוב', עכשיו הוא הזמן לדבר לפניו כמי שעומד בקרבת מקום.

והנה איתא בתנא דבי אליהו זוטא (פרק כ"ב), שעשרת ימי תשובה הם כנגד עשרת הדברות שקיבלו ישראל בסיני. וביערו דבש (ח"ב דרוש א') מבאר הגה"ק הרבי ר' יונתן זי"ע, ששני הימים הראשונים של ראש השנה הם כנגד שתי הדברות הראשונות, 'אנכי' ו'לא יהיה לך'. וכיון ששתי אלו מפי הגבורה שמענום (מכות כד.), ובדיבור אחד נאמרו (ר"ה כז.). שבועות כ:), גם שני ימי ראש השנה הם בבחינת קדושה אחת (עירובין לט.).

ויש לומר דהיום השלישי, צום גדליה, הוא כנגד הדיבור השלישי, 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא', ויש בזה התעוררות מיוחדת לענין קדושת הדיבור.

ויש להוסיף שגם במעשה גדליה בן אחיקם מצינו כמה ענינים השייכים לדיבור. בתחילה, כאשר נתקבצו אליו שרי החיילים, נאמר: 'וישבע להם גדליהו בן אחיקם וגו' לאמר אל תיראו מעבוד הכשדים' (ירמי' מ:ט). אח"כ הזהירו יוחנן בן קרח כי בעליס מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה להרגו, אך גדליה לא האמין לו ואמר: 'כי שקר אתה דבר אל

^א ובגמרא (ר"ה יח:) איתא: 'בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטריא', שגזרה מלכות יון שמד שלא להזכיר שם שמים על פיהם. וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום, התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות, וכך היו כותבים: 'בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל' עליון'. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: 'למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה', וביטלו, ואותו היום עשאוהו יום טוב. הרי שבג' תשרי ביטלו את המנהג לכתוב שם שמים בשטרות, כדי שלא יבוא שם שמים לידי בזיון, ונמצא שג' תשרי יש לו שייכות ל'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא'.

^ב בענין ברכות הנהנין הוא מדרבנן, וכדאיתא בגמרא (ברכות לג:.) 'אנשי כנסת הגדולה תיקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות'. ואילו ברכת המזון היא מן התורה, כדאיתא (שם מח:):

חיובה לאחר שביעה הוא מן התורה. ובש"ע (סי' קפ"ג סע' ח') נפסק לענין הפסק באמצע ברכת המזון: 'יש מי שאומר שדינה כתפלה', דהיינו שמו"ע.

ובדור שלנו יש לימוד זכות גדול בענין זה. אנו חיים בדור של פיזור הנפש. אדם בא לדבר עם חבירו, ובתוך כך הוא מבטיט בטלפון, אח"כ מצלצל הטלפון ואח"כ מגיע דבר אחר. האדם אינו נמצא כולו במקום אחד. והנה הוא יושב לאחר סעודה ומתחיל לומר 'הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים', ומקיים באותה שעה מצוה מן התורה, אבל הטלפון מצלצל והעינים הולכות לכאן ולכאן, ותוך כדי הברכה הוא כבר עסוק בכל העולם. אין זו הצורה הראויה לברכה.¹

ודודי הגאון ר' מאיר צבי בערגמאן שליט"א אמר לי שחזונו הגאון הרב שך

נפסק בשולחן ערוך (או"ח סי' קצ"א סע' ג'): 'אסור לעשות מלאכה בעודו מברך'. והאריך שם הטורי זהב, שלא דוקא בברכת המזון נאמר הדבר, אלא בכל מצוה וברכה אין לעסוק באותה שעה בדבר אחר, מפני שאז נראית המצוה כנעשית בדרך עראי ומקרה. והוא מבאר שזה נכלל במה שנאמר 'ואם תלכו עמי קרי', שאף שהוא מקיים את המצוה, מ"מ הוא עושה אותה בדרך מקרה ועראי. ועד כדי כך כותב הט"ז, שאפילו לעיין בדברי תורה בשעת ברכת המזון אינו נכון. לא מפני שדברי תורה אינם חשובים, אלא מפני שעכשיו הוא עוסק במצוה אחרת. אם הוא מברך, שיהיה כולו בתוך הברכה.

ומעתה יש לנו לימוד גדול. אפילו בברכה שחיובה מדרבנן אסור לעשותה בדרך עראי, ומי ידבר בברכת המזון, שעצם

מנין לברכת המזון מן התורה, שנאמר 'ואכלת ושבעת וברכת'. וכן כתב הרמב"ם (הל' ברכות פ"א ה"א-ה"ה): 'מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון', ואילו לענין ברכות הנהנין כתב: 'ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחילה'.

ובברכת התורה נחלקו הראשונים. יש שלמדו בדעת הרמב"ם שחיובה מדרבנן, שהרי לא מנא במנין המצוות. ואף שבהגמרא (ברכות כ"א) אמרו: מנין לברכת התורה לפנייה מן התורה, שנאמר 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו', פירשו שאין זו אלא אסמכתא. וכן כתב ספר הבתים (הל' ברכות שער א' סי' ד'): 'מצוה מדברי סופרים לברך על המצות. אמרו חכמים, רמז לברכת התורה מן התורה מנין, שנאמר 'כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקינו'.

וכן יש להוכיח מדברי הרמב"ם לענין ספק ברכות, שכתב שרק ברכת המזון חוזר ומברך מפני שהיא מן התורה. וכן נפסק בש"ע (או"ח סי' ר"ט סע' ג'): 'כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו, אינו מברך לא בתחילה ולא בסוף, חוץ מברכת המזון, מפני שהיא של תורה'.

אמנם הרמב"ן (השגות לספר המצוות, שכתב העשין מצוה ט"ו) מנה ברכת התורה כמצות עשה מן התורה: 'שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה', וכן דעת הרשב"א והמאירי. ובספר החינוך (מצוה ת"ל) כתב יותר מזה, שמי שקרא בתורה בלא ברכת התורה 'ביטל מצוה דאורייתא', ואילו בשאר הברכות לא ביטל אלא 'מצות חכמים לבד'.

¹ שמעתי שפעם שהיה אברך הולך ברחוב עם אשתו, ושניהם מדברים בטלפון. ושאלו אותו עם מי הוא מדבר. אמר, עם אשתו. והיא עומדת לידו. אמר, פנים אל פנים אין אנו יכולים לדבר, דכשאנו מדברים יחד ומצלצל הטלפון מפסיקים לענות למישהו אחר, לכן אנו מדברים זה עם זה בטלפון. הדברים נאמרו בדרך צחות, אבל יש בהם ציור של דורנו - פיזור הנפש נעשה דבר רגיל כל כך, עד שלפעמים האדם כבר אינו מרגיש בו.

ולזה עכשיו, הרי אני באמצע לדבר לפני הקב"ה. כשאדם מדבר עם חבריו בענין הקרוב ללבו, והוא רואה שבתוך דבריו הלה פונה לצד אחר ועוסק בענין אחר, הדבר מפריע לו. וכל שכן כשאדם עומד ומדבר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

וזה נוגע לא רק לברכת המזון אלא לכל תפילה וברכה. לפעמים אדם מסיים שמו"ע ואינו זוכר אם אמר 'המלך הקדוש' או 'האל הקדוש', ומיד הוא צריך להתחיל לברר מה הדין ואם עליו לחזור. עצם הספק לפעמים מעיד שלא היה נמצא כולו בתוך התפילה. הרי הוא עומד לפני הקב"ה, ואיך יתכן שלא ידע מה אמר לפני רגע.

ידוע המעשה אצל הרה"ק הישמח משה זי"ע, שהיה מצפה בכל עת לביאת משיח צדקנו. פעם אחת בערב שבת קודש היה חתנו, הרה"ק בעל אריה דבי עילאי זי"ע, צריך לבוא לשבות אצלו. ומשהתמהמה הלך הישמח משה לטבול במקוה לכבוד שבת, ובינתיים הגיע חתנו. כשיצא מן המקוה אמר לו נכדו: 'הוא כבר הגיע'. מיד נבהל הישמח משה ושאל: 'כבר בא, היכן הוא?' אמר לו נכדו: 'הוא בבית'. נתעורר הישמח משה בשמחה גדולה ורץ במהירות לביתו. כשנכנס וראה שמדובר בחתנו, אמר: 'סבור הייתי שעל משיח צדקנו אתה מדבר'.

כך נראה אדם שדבר מסוים ממלא את לבו. כשכל חייו הוא מחכה למשיח, והמילים 'כבר בא' מגיעות לאזניו, אין לפניו פירוש אחר. וכך, לפי ערכנו, צריך להיות גם כשאדם מדבר לפני הקב"ה. בשעה שהוא עוסק בדיבור לפניו, הוא נמצא שם. הקב"ה נתן לנו זכות נפלאה

זצ"ל היה מעורר על אמירת ברכת המזון מתוך הסיודור, והיה מייעץ לאנשים לקבל על עצמם דבר זה כסגולה לישועה. וכן כתב ספר החינוך (מצוה ת"ל): 'מקובל אני מרבתי שכל הזהיר בברהמ"ז מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו'. ודבריו הובאו גם במשנה ברורה (סי' קפ"ה סק"א), והוסיף שיזהר לברך לכתחילה מתוך הספר ולא בעל פה.

אולם עוד קודם לכל הסגולות, הרי זו עצמה עבודת ה'. אדם יושב לפני הקב"ה ומודה לו על המזון שנתן לו. אם יש לפניו סיודור והוא מביט במילות הברכה, ממילא הברכה נאמרת במתינות אחרת וביישוב הדעת אחר.

והמברך ברכה לבטלה ומוציא שם שמים לבטלה נוגע באיסור 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא'. לדעת הרמב"ם (הל' ברכות פ"א הט"ו) יש בזה איסור תורה, ולדעת התוספות (ר"ה לג. ד"ה הא רבי יהודה) האיסור בברכה לבטלה הוא מדרבנן והפסוק אסמכתא. ובפרט ביום הזה, המכוון כנגד 'לא תשא', ראוי לאדם להתחזק שלא להוציא ברכה מפיו כלאחר יד.

אין הכוונה לומר שכאשר הוא אומר 'ברוך אתה ה' צריך להגיע מיד למדרגות גבוהות שאינן לפי ערכו. אבל לכל הפחות, כשהוא אומר 'ברוך אתה', שידע אל מי הוא מדבר. כשהוא אומר 'הון את העולם כולו בטובו', שידע שהוא עומד עכשיו ומודה לרבש"ע.

מסופר על בעל יסוד ושורש העבודה, שקודם ברכת המזון היה מתפלל שלא יבוא להפריעו בתוך הברכה. אדם מתחיל לברך והטלפון מצלצל. מה לי

העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם.⁷

ואף מי שכבר רגיל לברך ברכת המזון כראוי, עדיין יש לו במה להתחזק. אין סוף למדרגות של כוונה. היום הוא יכול לומר את אותה הברכה מעט יותר במתינות, עם מעט יותר מחשבה ועם מעט יותר ידיעה לפני מי הוא עומד. זהו ההיפך מ'מצות אנשים מלומדה'. לא שהפה אומר מפני שכן התרגל, אלא האדם עצמו נמצא בתוך המילים שהוא מוציא מפיו.

בהדרת קודש

בשבוע שעבר היה כאן בבית המדרש מעשה. בא יהודי להתפלל מנחה, והיה לבוש בלי בגד עליון ובלי כובע. ניגש אליו יהודי אחר ואמר לו שמוטב להתפלל ביחידות בכובע ובבגד עליון מלהתפלל במניין בלעדיהם. לאחר שסיימתי תפילתי הייתי בדרכי לצאת מבית המדרש, ואותו יהודי ניגש אלי ושאל אם אמת הדבר, ואם כך היא ההלכה. ולא רציתי להיכנס לענין, כדי שלא לפגוע בכבודו של זה או של זה, והתחמקתי מלהשיב.

אבל לגופו של ענין יש כאן סוגיא שלימה. איתא בגמרא (ברכות ל:), 'אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. מנא הני מילי וכו'. אמר רבי יהושע בן לוי מהכא, "השתחוו לה' בהדרת קודש" - אל תקרי בהדרת אלא בחרדת. ממאי, דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש, כי הא דרב יהודה הוה מציין נפשיה והדר מצלי. אלא אמר רב נחמן בר יצחק מהכא, "עבדו את

לדבר אליו. הוא שומע כל מילה שאנו מוציאים מפינו, ואנו יכולים להשיח לפניו את כל אשר עם לבבנו.

איתא בגמרא (ברכות כח:), שאמר רבי אליעזר לתלמידיו: 'וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים'. וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' צ"ח סע' א'): 'המתפלל וכו' ויחשוב כאילו שכינה כנגדו'.

קראוהו בהיותו קרוב

ועפ"ז יש להבין עוד את הלשון 'קראוהו בהיותו קרוב'. אם הקב"ה מקרב אותך אליו, אל תפנה אז למקום אחר. כשאתה מברך ברכת המזון, תהיה בתוך ברכת המזון. כשאתה מתפלל, תהיה בתוך התפילה. אל תהיה בבחינת מי שעומד לפני הקב"ה ופניו מופנות לכל מקום אחר.

עשרת ימי תשובה הם זמן גדול לקבוע את הדבר הזה. 'דרשו ה' בהמצאו'. כשניתן לך זמן של קירבה, נצל את הקירבה. 'קראוהו בהיותו קרוב'. דבר אל הקב"ה כמי שמדבר עם מי שנמצא קרוב אליו. ולא לחטוף את הברכה במהירות, כאותם שמנסים לסיים את כל ברכת המזון בנשימה אחת. במגילה מצינו ענין מיוחד לומר את עשרת בני המן בנשימה אחת. ברכת המזון אינה צריכה להיאמר כך - לכל תיבה יש פירוש, ובכל מילה יש קדושה.

ובפרט בימים הקדושים הללו, היה זה חיזוק גדול אם כל אחד היה מתחזק בזה ומחזק גם את חברו, בבחינת 'איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק' (ישעי' מא:ו), באותם דברים שהם מן הדברים

⁷ ככתוב בגמרא (ברכות ו:): 'אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן'. ופרש"י כגון תפילה שעולה למעלה.

מסתכל קודם כיצד הוא לבוש, כיצד הוא עומד וכיצד הוא מדבר. וכאן הרי הוא עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. זהו 'השתחוה לה' בהדרת קודש'.

אשר לא נשא לשוא נפשי

חז"ל אמרו (גדה ל): שקודם לידת האדם משביעין אותו: 'תהי צדיק ואל תהי רשע'. ודרשו אותו מהפסוק: 'נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה'.

ומסופר על הרה"ק בעל אהבת ישראל מ'ויזניץ זצ"ל, שלא נהג לומר דרשה לפני התקיעות. פעם בא אליו לראש השנה אורח, וקודם התקיעות שאל את החסיד ר' מרדכי חנא פוקס אם הרבי אומר דרשה לפני תקיעת שופר, והשיב לו שכן. כשהתחילו לומר 'למנצח לבני קרח מזמור', שאל אותו הלה: הרי אמרת שהרבי יאמר דרשה. השיב לו: עוד מעט תשמע. וכשהתחיל האהבת ישראל לומר 'למנצח', אמר לו ר' מרדכי חנא: 'אתה שומע את הדרשה'.

ועוד מסופר, שהיה אחד שלא היה חסיד ויזניץ, ושנה אחת נסע לראש השנה אל האהבת ישראל. בליל ראש השנה, כשאמרו בסוף מעריב 'לדוד מזמור', הבחין שהרבי מתעורר מאוד בפסוק 'נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה'.

לאחר התפילה, כשעבר לברכת 'שנה טובה', עצרו הרבי ואמר לו: 'פארשטייסט, יונגערמאן, הרי משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע'. והיינו שהאדם צריך לראות שלא תהא ירידת נשמתו לעולם לשוא, ושלא תהא השבועה שהשביעוהו קודם לידתו שבועה שאין בה ממש, אלא

ה' ביראה וגילו ברעדה" (תהלים ב:יא). ופירש רש"י שם: 'מצדין נפשיה, מתקשט בבגדיו'.

וכן פסק הרמב"ם (הל' תפילה פ"ה ה"ה): 'מתקן מלבושיו תחילה ומצדין עצמו ומהדר, שנאמר "השתחוה לה' בהדרת קודש"'. ולא יעמוד בתפלה באפונדתו, ולא בראש מגולה, ולא ברגלים מגולות, אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי הרגלים'.

וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' צ"א סע' ה'), שלא יעמוד בתפילה בלבוש שאין דרך אנשי המקום לעמוד בו לפני גדולים. נמצא שאין לעמוד בתפילה באופן שאין הדרך לעמוד בו לפני גדולים. ולפ"ז יש לומר שאין להתפלל בלי כובע ובגד עליון.

ומצינו בזה מחלוקת בין הפוסקים. מובא בשם הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל שעדיף שיפסיד תפילה בציבור ולא יתפלל בלי כובע ובגד עליון משום שאינו ראוי לעמידה לפני המלך. ובשם הגאון רש"ז אויערבאך זצ"ל והגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל כתבו (הליכות שלמה תפילה פ"ב סעי' ט"ו), שבמקום אונס אין להפסיד תפילה בציבור משום חסרון כובע ובגד עליון.

אין ברצוני להיכנס עכשיו להכרעת הסוגיא, שהיא צריכה בירור לעצמה. אבל אפשר לומר עצה אחת שאין עליה מחלוקת - להתפלל במנין וגם בכובע ובבגד עליון. זה ודאי המובחר שבכולם.

והנקודה הנוגעת לענייננו היא, שכאשר אדם עומד להתפלל לפני הקב"ה, יש מושג של דרך כבוד. אין הוא עומד במקום רגיל, אלא לפני מלך. אם היה צריך להיכנס לפני מלך בשר ודם, היה

חלק מן התורה הקדושה.

וזהו 'דרשו ה' בהמצאו', דרוש את הקב"ה במה שנמצא אצלך, באותה נקודה ובאותו חלק מן התורה שניתן לך. וזהו גם פירוש הכתוב 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל'. 'כתבו לכם', שיראו שכל אחד מישראל יש לו חלק בתורה, ושחיו עצמם יהיו כתובים וקשורים בתורה הקדושה.

השי"ת יעזור שנזכה לגמר חתימה טובה ולשנה טובה ומבורכת, ויוושעו ישראל בכלליות ובפרטיות ברוחניות ובגשמיות ובכל משאלות לבנו לטובה. שנזכה לישועת ה' כהרף עין, לבנים ובני בנים עוסקים בתורה, לשידוכים הגונים, לבריאות ולאריכות ימים. ויתן השי"ת שנזכה ברחמים ובחסדים לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

שישאר נאמן לשבועתו להיות צדיק ולא להיות רשע.

וכאשר אמרנו שיום זה, יום ג' תשרי, מרמז כנגד 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא', יש בזה גם לימוד על כל האדם כולו, שלא יהיו חייו בבחינת שוא. הנשמה לא ירדה לעולם לחנם. האדם נשלח לעולם בשליחות מסוימת, והשביעוהו קודם לידתו 'תהי צדיק ואל תהי רשע', ולא תהא השבועה לשוא.^ה

איתא בספרים (זוהר ח"ב פז; רמב"ן בהקדמה לפירושו על התורה) שכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה. וכתבו הקדמונים (של"ה, תולדות אדם בית חכמה תניינא ד"ה הרי שורש; מגלה עמוקות, ואתחנן אופן קפ"ו, ע"פ זוהר חדש שיה"ש), שכל איש ישראל יש לנשמה שלו אות אחת מששים רבוא אותיות התורה, ו"ישראל" נוטריקון יש ששים רבוא אותיות לתורה. נמצא שכל יהודי הוא

פרקי אבות

פרק ה' משנה א'

שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות:

ובכתב זה"ק התוס' יו"ט, הכי פירושו ומה ת"ל מזה שהוא נברא בעשרה מאמרות, כלומר איזה לימוד נמשך מזה. ולא שהיא

בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות? אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות וליתן שכר טוב לצדיקים

^ה וכעין זה כתב השפת אמת (שבועות תרל"ו, ד"ה בפסוק לא תשא): 'בפסוק לא תשא כו' שם ה' אלקיך לשוא. הוא כח הפועל בנפעל. כי נפשות בני ישראל נמשכין ממקור הקדושה וחל עליהם שם השי"ת, וצריך אדם לשמור כח נשמתו שלא לישא אותו לשוא ח"ו. וע"ז נאמר "אשר לא נשא לשוא נפשי". כי לא ינקה ה' כו' פי' שא"א להיות נקי ובר לבב בלי סיוע עליון, כמאמר אם אין הקב"ה עוזרו לא יכול לו. ומי שמתקן בכחו בכל אשר תמצא ידו, אז השי"ת מסייע לו יותר. אבל הנושא נפשו לשוא ח"ו אין מוסיפין לו כח מלמעלה. וז"ש "כי לא ינקה כו' אשר ישא כו' שמו לשוא", עכ"ל.

כל פשעיו אשר עשה. כי מדותיו יתברך מדה כנגד מדה, שהוא מביא רעה לעולם וכו'.

מהרא"ל צינץ: צדיק גמור - צדיק וטוב לו

וממשיך שם, נהדר למאמר שהתחלנו, דהנה במה דאמרין (אבות פ"ב מ"א) והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. ותמהו בזה, אם יודע כי היא הקלה, א"כ ממילא יודע מתן שכר.

ואך הענין הוא כך, כי באמת אף שבעצמותה היא קלה, מ"מ אם נזדמן לו בשעה שהכריע את כל העולם לכף זכות, אזי הגם שהיא מצוה קלה, עכ"ז אז שכרה גדול. וכן בהיפוך, אם לא קיימה המצוה קלה אשר ה' יכול להכריע את כל העולם לזכות, אזי עונשו גדול מאד.

לכן אמר בענין 'עקב תשמעון' (דברים ז:יב), ר"ל במצוה קלה שתכריע אשר יהי' תשמעון, שהרבים ידונו לטוב ע"י קיום מצוה קלה זו כנ"ל, אז ושמר לך הברית לעוה"ב גמולו הטוב, וחזק מזה 'ואהבך וגו'' (שם יג) ולא ינוכה כלל רק במה שמביא שפע טובה לעולם כולו זוכה לשכר עוה"ז ולשתי שלחנות בזה ובבא, ע"כ.

זכה הכריע כל העולם

אמנם לפ"ז כאשר יעשה אדם חשבון נפשו יסמר שערות ראשו, דכמו שיוכל להיות שזכה והכריע עצמו וכל העולם לכף זכות, ומאן יימר לן שחם ושלום ה' בגדר לא זכה ונמצא מצד השני ה' ירחם וסלח. וא"כ מי יודע במה נכשל שהכניס כל העולם לסכנה עצומה.

ובספח"ק פני מנחם (פ' יתרו) כותב שם, ואפילו בדורות המאוחרים בכל הנסיגות הקשים, לית אתר פנוי מיניה, שכשניתן

שאלה על הבריאה עצמה למה היתה בעשרה מאמרות. אלא שר"ל שיש לנו ללמוד מהבריאה שהיא בעשרה מאמרות לימוד מוסר נאה, לפי שהלוא במאמר אחד היה יכול להבראות, ויצא לנו ממה שנברא בעשרה להפרע וכו'. אבל לא שלכך היתה כוונת הבריאה בעשרה מאמרות כדי להפרע וכו' שאין זה ממדת טובו יתברך לעשות פעולה יתירה כדי להפרע וכו' כך פ' בדרך חיים:

הלשון 'צדיקים גמורים'

ובתב בדרשות מהרא"ל (דרוש כ"ו) וז"ל, יראה עפ"י הקדמה אחת, שפעמים מצינו (ברכות ז.) בעולם השפל צדיק וטוב לו, רשע וטוב לו, צדיק ורע לו, רשע ורע לו. ויראה ביאורו עפ"מ שאמרו חז"ל (קידושין מ:) לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי וכל העולם כולו ג"כ חציו חייב וחציו זכאי וכו'. עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו וכל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, ע"כ.

והנה זה אינו אלא במאורעות של כללות העולם, כמו רעב וכדומה שנידון כל העולם על פי רובו. אבל לענין השכר ועונש פרטי של כל אחד ואחד, בודאי ישלם ה' לאיש כצדקתו, ולרשע רע כרשעתו בעלמא דקשוט. לכן הצדיק, אם זכה להכריע במעשיו שיהי' העולם נידון לזכות על פי מצוה שעשה, גם בעולם הזה ישלם ה' גמולו תחת רודפו טוב והביא טובה על כל העולם, וזה צדיק וטוב לו. וכן ברשע שמכריע בעבירה שעשה כל העולם לכף חוב, אזי גורם פורעניות לכל העולם, ויתן לו גמולו להרע לו גם בזה העולם. ועונותיו על עצמותיו להיות נידון בעלמא דקשוט על

וארץ ברעה תתמוגג ומתפחדין על עצמן, ואין מי שיבקש רחמים בעדינו.

יחיד ששב מוחלין לו ולכל העולם

וזהו ביאור המאמר (יומא פו:) יחיד ששב מוחלין לו ולכל העולם, דהיינו היחיד שלפעמים נכשל כל כך שמכריע את כל העולם לחובה, ומי יודע ר"ל מה נצמח מזה. והשי"ת מתחסד עם כל בריותיו, וכששב הקב"ה מוחל לו ועם כל העולם כולו, כי הכל מחשבונו ה"י.

ובירוע על הרה"ק ר' דוד לעלוב זי"ע שהי' אצל רבו הרה"ק רבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע ועכ"א, ושאלו מי הכי גרוע בעירו וכו' עד שענה על עצמו ואז קבלו באהבה רבה. וזה ביאור יחיד ששב, שמרגיש פחות מכל העולם, מרים כל העולם עמו (שמעתי מכ"ק האדמו"ר ר' אלתר מלעלוב זי"ע).

ובעין זה אי' בספר שיח זקנים מכ"ק אדמו"ר הגה"ק בעל שפע חיים זי"ע, שסיפר בשם הרה"ח ר' יוסף קנאבלעך ז"ל ששמע פעם מהרה"ק מהר"א מבעלז זצ"ל בסעודה המפסקת בערב יום כיפור שאמר, הגמ' ביומא אומר יחיד ששב מוחלין לו ולכל העולם כולו. ודקדק מה הכוונה יחיד ששב.

ואמר בהקדם הסיפור ששמע מאביו זצ"ל שפעם אחת נתאחר הבעל שם טוב להתפלל תפלת נעילה ביום הקדוש, ואמר הבעש"ט שרשע א' בארצות המערב התחרט מאד על מעשיו ושב בלב נשכר להשי"ת, ואמר שהוא החוטא היותר גדול בכל העולם, והעלה בתשובתו כל התשובות מכלל ישראל.

ופירש בזה הרה"ק יחיד ששב, היינו שהוא עושה תשובה עם חרטה כל כך גדולה,

נסיון משמים ניתן ג"כ דרך תשובה באם יכשל. איתא (אבות פ"ו מ"י) חמשה קנינים קנה הקב"ה בעולמו ואלו הן, תורה שמים וארץ ישראל וכו'. ואיתא אצל רבי אלעזר בן דורדיא (ע"ז יז.) שמים וארץ ביקשו עלי רחמים וכו' אמר אין הדבר תלוי אלא בי וכו', שבכל איש ישראל נשאר ניצוץ אלוקות [ה' אלקיו עמו] (במדבר כג:כא), ובזה מתקן החטא]. ואיתא שם, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי, שבוה הורה לימוד לכל בעלי תשובה.

אם אסק שמים שם אתה

ומצינו אצל ר"א בן דורדיא חידוש בלשונו, אם כן הכל תלוי בי. וכתב המהר"ל דמי שמוכן לנסיון מוכן לתשובה כ"ע. ונביא מ"ש הגרש"ק בקהלת יעקב (ר"ה) דהנה דוד המלך ע"ה אמר (תהלים קלט:ז-ח) "ואנה מפניך אברח. אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך". והנה אם הכוונה כפשוטו, הוא תמוה שיאמר אדונינו דוד דברים פשוטים כאלו לומר שאי אפשר לברוח ממנו יתברך.

ונראה הכוונה על דרך אמרם ז"ל באלעזר בן דורדיא שאמר שמים וארץ ביקשו עלי רחמים. אמרו לו, עד שנבקש רחמים עליך נבקש רחמים על עצמינו וכו'. והנה מדרך העולם כשיש לאדם איזה חוב בעיר אחרת אומר 'גם שם עומד שם ממוני'. וזהו שאמר דוד, אנא מפניך אברח לבקש רחמים עבורי, "אם אסק שמים שם אתה" - גם שם יש לך חובות, "ואציעה שאול הנך", גם שם יש לך חוב וצריכין לבקש רחמים על עצמן.

ובן אמר כאן, אם הדין ח"ו מתגבר למעלה מה נעשה, אם יעלו שמים ירדו תהומות לבקש רחמים עבורינו, הרי נפשם של שמים

וזהו גודל התשובה, שצריך להתבונן הרי מי יודע מה הכריע, באיזה ענין הכריע, ועד איפוא הגיע הפגם, וישוב כל כך עד שיתקן הכל. וזהו הכוונה ג' ספרים בינונים תלויים ועומדים שלא הכריעו, אמנם ביוה"כ כולו רחמים.

פרק ו' משנה י"א

הנשמה באה לעולם לבגלתי תאכל נהמא דכסופא

נודע היות הנשמה באה לעולם לבגלתי תאכל נהמא דכסופא. וכתבו הקדמונים כי הנשמה ניתנת באדם והוא בכח, וניתנת לו להוציאה מכח אל הפועל. ולהבינך ענין זה בבירור כך הוא. הענין הוא, כי יש באדם נר"נ ונשמה לנשמה. והענין, כי חלק הנפש היא כח המעשה הניתן באדם, כי דומם אין לו תנועה ולא יעשה מאומה. וניתן באדם נפש חיה, ועי"ז יש לו כח לעשות כל מה שחפץ. הרוח, הוא כח וחיות מאת ה' ניתן באדם אשר בכחו יוכל לדבר, ולזה מתרגם (בראשית כ:ז) לרוח ממללא.

נשמה, הוא חיות וכח מאת ה', אשר בו יחשוב האדם כל מה שחפץ, והוא מעולם המחשבה. נשמה לנשמה הוא השכל שניתן באדם חיות וכח מאת ה', אשר בו ישכיל בכל המושכלות, כל אחד כפי ערך שכלו כך ישכיל. הרי אלו ארבעה מיני חיות באדם, ואחרי מותו הגוף כלה, ולא נשאר רק ד' חלקי נשמה הללו, כי זה כל האדם, אבל הגוף אינו רק לבוש שפושטין אותו.

יש באדם נר"נ ונשמה לנשמה

ואמנם כל אלו החיות ניתנו באדם בכח, והוא יוציאם לפועל. ולהסביר דבר זה נדבר

שמרגיש שהוא היחיד בגודל חטאיו, אז מעלה כל התשובות ומוחלין לו ולכל העולם כולו. ואחר סיים הרה"ק בזה"ל, ווי איז נאך דא אויף די וועלט אזא חוטא ווי איך בין.

כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו, שנאמר (ישעי' מג:ז) "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". ואומר (שמות טו:יח) "ה' ימלוך לעולם ועד". אמר רבי חנניא בן עקשיא, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעי' מב:כא) "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר". ויש לפרש כל אשר 'בראתי יצרתיו', וגם ענין בעשרה מאמרות ג"כ.

בהקדם דברי הערבי נחל זי"ע (פ' ויקהל דרוש א', ועיין במגיד משנה ד' פרשיות קצת ביאור יותר בזה) נקדים ענין אחד אשר הוא עיקר ויסוד כל התורה, חיוב מוטל על איש הישראלי בלי לשוכחו אף רגע, כי הוא יסוד כל היסודות ותכלית הכל, וביארתי בזה מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים פט:מט) "מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה".

ובתבנו במקום אחר בדרוש לפרשת תצא (דרוש א') דהכי קאמר, ע"י שיזכור יום המיתה ניצול מיצה"ר, ובזה ממלט נפשו מיד שאול. משא"כ האיש אשר בימי חיותו אינו רואה יום המיתה לפניו, אי אפשר לו למלט נפשו משאול, כי היצה"ר יתגבר עליו ע"ש, ונבאר כאן בדרך אחר.

מהמצוה שאדם עושה נברא מלאך קדוש

וזהו ענין אומרים ז"ל שמהמצוה שאדם עושה נברא מלאך קדוש, ובא מיד לפני ה' ואומר פלוני בנך עשאני. ענין בריאת הנמצא הקדוש הזה, הוא חלק מנשמתו אשר יצאה לפועל, ומיד פורח למעלה, כי אין לו להתעכב עוד בזה העולם אחרי שגמר פעולתו אשר בשבילו בא הנה.

ולפי שהדבר אשר הוא בכח מקבל שינוי והתהפכות כאשר אמרנו, לזאת הנשמה ביד האדם "כחומר ביד היוצר" (ירמ' יח: א) אל אשר יחפוץ יטנו וכל אשר חפץ יעשה ממנה. ולכן כשמדבר האדם דיבורי קדושה כתורה ותפלה ודומיהן, ולפי שאוריינתא וקוב"ה חד, הרי עשה החלק כהכלל, ונעשה ממנה אלקות כביכול.

ובאשר מדבר דברים אסורים כלשון הרע ורכילות ודומיהן, או דברים בטלים שהם דיבורים אשר אין צורך לאדם לדברם כלל, אמרו חז"ל (יומא יט:): שעבר בעשה ול"ת, כל עבירה היא קליפה וסט"א, נמצא עשה מנשמתו וחיותו סט"א, כי דבר שהוא בכח מקבל שינוי מן הקצה אל הקצה, וכאשר יצא לפועל כך נשאר לעולם. והתורה ניתנה בעבור זאת להאדם, כדי שידע ע"י מה יניח נשמתו באלקות, וע"י מה נעשה ממנה סט"א ח"י.

ובל זמן שהנשמה מלובשת תוך הגוף אין האדם מרגיש בזאת, ואחרי הפטירה, במקום שהניח כל ימיו חלקי נשמתו [שהם המעשים והדיבורים והמחשבות והשכליות] שם ימצאנה, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, כי אין חשבון ודעת בשאול כו' (קהלת ט: י).

ע"י דיבורים קדושים נעשה האדם שהוא הנשמה כתר ועטרה לה'

ועתה ישכיל האדם הנלבב ויבין בטוב

מאחד, וממנו תדין על כל הד' חלקים. ונדבר מחלק הרוח ממללא: הנה ניתן באדם כח וחיות שע"י ש"ל כח לדבר בכל עת שירצה, הרי זה בכח, וכאשר מדבר דבר, הרי הוציא חלק מהרוח לפועל, והוא הוא עצמיות חיותו ונשמתו, כמו שאמר הכתוב (שיה"ש ה:ו) "נפשי יצאה בדברו", שכל דיבור שיוצא מפי האדם הוא אבר וחלק מנשמתו אשר הוציאה לפועל עתה. [וכן בכל מעשה ותנועה שמתנועע מוציא חלק מנפשו לפועל, וכן בכל מחשבה שמהרהר ומחשב מוציא חלק נשמה לפועל, וכן בכל מושכל שישכיל ומחדש איזה שכל מוציא לפועל אבר וחלק מן נשמה לנשמה].

ונודע כי כל דבר שהוא בכח מקבל שינוי והתהפכות אל "אשר יחפוץ יטנו" (משלי כא:א), כמו כח הפרי תוך הארץ. ולפי שאינו רק בכח, אז אם יטעו אילן זה יוציא פרי זה, ואם יטעו שם אילן אחר יוציא פרי אחרת. משא"כ אחר שיצא לפועל אינו מקבל התהפכות, כי אחר שגדל הפרי באילן כן יהיה לעולם לא יקבל שינוי לעולם, וכמו שאמר הכתוב (קהלת ג:יד) "ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים הוא יהיה לעולם, עליו אין להוסיף וגו'", עשה דייקא, ר"ל אשר יצא לפועל נשאר כך תמיד. ולזאת באה הנשמה תוך האדם שיוציאנה לפועל לא זולת.

ולפי ז', מיד כשהאדם מדבר איזה דיבור [וכן בשכל ומחשבה ומעשה כאשר הקדמנו שכל מה שנסביר בחלק אחד ממנו תדין על שאר חלקי הנשמה], אזי הוציא חלק ההוא לפועל, אזי מיד נבדל חלק חיותו ההוא והולך למקומו למעלה, דהא עיקר ביאתה לזה העולם איננו רק בעבור הוציאה לפועל, וכאשר יצאה לפועל אין לה להיות עוד בזה העולם.

ויותר חמור הנמשל מהמשל, כי בהמשל עושה בן המלך עטרה לאויב המלך, אבל בנמשל האדם עצמו נעשה כתר הן לטוב הן למוטב. וזהו שאמר 'וינזרו לבושת', מלשון נזר ועטרה, שהם עצמם נעשו כתר ועטרה לס"א ח"ו.

וזהו ג"כ מה שאמר הכתוב (ישעי' א:ד) "ניאצו את קדוש ישראל נזורו אחור". כי ידוע בסוד אחור וקדם, הקדושה נקרא 'קדם' והקליפה 'אחור'. וז"ש 'ניאצו את קדוש ישראל', במה ש'נזורו אחור', שנעשו נזר לעכו"ם ח"ו אויב המלך.

הנה כאשר האדם לא ישכח בזה בכל רגע, ודאי ישמור את עצמו מדיבורים רעים ומחשבות רעות ומעשים רעים ושכלים רעים. כי ראינו כל רשע מ ישראל חפץ בכל נפשו ולבו שיהא פטירתו מהעולם בתשובה, כדי שתצא נשמתו מתוך תשובה. ו"לו חכמו ישכילו זאת" (דברים לב:כט) כי אין האדם נפטר ברגע אחד בעת פטירתו, אלא בכל רגע מימי חייו הוא עת פטירתו, כי בכל מעשה ודיבור ומחשבה הוא פטירת אבר אחד וחלק מנשמתו כאשר אמרנו.

רק בעת פטירתו הכללית כתב באור החיים (בראשית מז:כט) שנקבצים כל חלקי נשמתו שהלכו מאתו בכל יום ויום, ובאים ומתאספים כולם גם יחד ויצאו כאחד. והוא בסוד "תוסף רוחם יגועון" (תהלים קד:כט), ע"ש באורך בפרשת ויחי כי מתוך הוא, ועיין גם מ"ש בפי' ויחי (דרוש ב') מהג"ל.

ועל זה אמרו רז"ל (ברכות סא:): אשריך ר"ע שיצתה נשמתך באחד, ר"ל באחדות ואלקות נכללה נשמתו. ואין זה מצד זכיה שיאמר האדם בלבו מי הוא שיהיה יכול להיות לו זכיה זו, זהו דבר שאי אפשר ואין שום דבר במקרה והזדמן ח"ו. אלא לצד

מדעו, אחרי שידענו שהתפלה נעשה כתר לה, וכן דיבורי תורה, והדיבורים הם האדם בעצמו, הרי ע"י דיבורים הקדושים נעשה האדם שהוא הנשמה כתר ועטרה לה, והוא מה שאמר הכתוב (ישעי' מט:ג) "ישראל אשר בך אתפאר", כי פאר הוא נזר ועטרה, ואמר כי הש"י מתעטר בישראל, שהם עצמם נעשים לו עטרה וכתר ונהוא התכללות החלק בכל, כי העטרה אינו דבר נפרד והבן].

ועתה נשכיל, מה מתוך טוב ויפה אף נעים בהיות האדם אחר פטירתו מוצא עצמו כתר להש"י כביכול, ומה מר ורע בהיותו ח"ו מוצא עצמו כתר לסט"א, כי ע"י דיבורים אסורים, כרכילות ולה"ר וליצנות ודברים בטלים ודומיהן נעשה כתר לעכו"ם ח"ו [וכן במחשבות ושכליות], אין למעלה מעונג ואין למטה מנגע (עי' ספר יצירה פ"ב מ"ד) - זהו תענוג מתמיד ועוה"ב והשארת הנפש ונצחיותה, וזה עונש מר וגיהנם ובאר שחת וכליון נפש וכף הקלע, רחמנא ליצלן ברוב רחמיו וחסדיו ויתן בלבנו לעשות הטוב בעיניו.

וזהו מה שהוכיח הנביא ע"ה לישראל באמרו (הושע ט:י) "וינזרו לבושת", פירוש הפרישו עצמם לעכו"ם הנקרא בושת (עי' רש"י ז"ל). ויל"ד, דהיה לו לומר 'הזירו עצמם לבושת'. אך ישכיל האדם במשל, אם נמצא בן מלך גדול אשר אביו אהבו כנפשו, וילך ויעשה כתר מלוכה לאויב אביו המלך, כך הדבר הזה ח"ו, כי ה' צוה אותנו לקבל עול מלכות שמים בכל יום, וקבלת מדינה מלך עליהם הוא לעטרו בכתר מלוכה. לזאת קבלת עול מלכות שמים בכל יום בק"ש ותפלה מעטרים למלך הכבוד, היתכן לעטר ח"ו לסט"א אויב אבינו המלך ח"ו בדברים בטלים ושאר דיבורים האסורים?

אך להיות מחטא אדה"ר נתערבו ניצוצי הקדושה תוך הקליפה, וצריך להוציאם, לכן אלו התיבות שמזכירין בתפלה הוא להוציא הטוב מהרע ההוא, והטוב ההוא הוא העולה ונכלל תוך הכתר הנעשה לה', וזהו העלאת ניצוצי קדושה מתוך הקליפה. וממילא לעתיד שיוציא בלעז מפיו (עי' ירמי' נא: מד) ולא יהיו ניצוצי קדושה מובלעים בקליפה, אז אפילו כשיודו לה' חסדו לא יזכירו כלל תיבות הרעים ההם, וכמו שאמר הכתוב (שם טז: יד-טו) "ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים", כי למה יזכירו תיבת מצרים כלל, אלא יאמרו מארץ צפונה ומכל הארצות, כי לא יזכירו בהודאתם שום שם המורה רע, וק"ל.

וזש"ה "תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי" (הושע ב: יח), כי בהיות עדיין הקדושה מעורבת בתוך הקליפה, עדיין אין קירוב גמור ככלה בבית אביה. אבל ביום ההוא תקראי לי אישי, לשון חיבה וקירוב גמור. ולכן והכרתי "את שמות הבעלים מפיה ולא יזכרו עוד בשמם" (שם: טז), אפילו כאשר נודה לאלקינו על הנסים שעשה לנו, לא נזכיר האומות הרעות ומדינות הרעות בשמם, והבן.

ועב"פ העולה לנו, צריך שלא ישכח האדם בדברים האלה, ובודאי ישמר מאד מדיבורים רעים ומחשבות רעות ודומיהן, בהיות לא ישכח כי זה פטירת חלק מנשמתו שמוציאה לפועל ויעשה כתר לסט"א ח"ו, ודאי יברח מזה ולא ידבר רק דיבורים קדושים.

שיחות חולין צריך הוא לעסק התורה

ובערבי נחל הנ"ל קצת להלן כותב, ולזה רמזו רז"ל (ע"ז יט:) גם כן במאמרם על פסוק (תהלים א: ב-ג) "ובתורתו יהגה יומם וגו'

שרבי עקיבא שלח כל ימיו כל חלקי נשמתו לאלקות ואחדות, ועתה סמוך לפטירתו "כולם נקבצו באו" (ישעי' מט: יח) אליו, ולכן ממקום שבאו לשם יהלכון ויצאו באחד. משא"כ מי ששלח חלקי ואברי נשמתו לסט"א ח"ו, אזי בעת פטירתו יוקבצו אליו, וממקום שבאו לשם ישובו.

ועב"פ האדם נפטר בכל דיבור ומחשבה ומעשה, כי החלק והאבר ההוא יוצא מיד, וכאשר יצא לפועל החלק ההוא, כן יקום לא ישתנה. ולכן כמו שהאדם משתוקק שיהיה מיתתו בתשובה, כך יחפוץ שיהיו כל דיבוריו ומחשבתו ומעשיו כל ימיו בתשובה וטהרה. והיינו שאמר (תהלים פט: מט) "מי גבר יחיה ולא יראה מות", ר"ל שאינו מבין שכל ימי חייו הוא מת, אז אותו האיש לא "ימלט נפשו מיד שאול".

אלא צריך האדם שלא ישכח אף רגע מכל מה שכתבנו, ובזה ודאי ישמר מרע. ובחשק זה יתפלל גם ילמוד, בידעו שהדיבורים אלו ומחשבותיו ושכלו הוא שולח חלקי ואברי נשמתו אל ה', והרי חלקים אלו נפטרים מן העולם. והמשכיל הנלבב יעמיק בכל אלה וטוב לו (ועיין בריש פ' נח).

ובזה נבין ג"כ מה שאמר הכתוב (הושע ב: יח) "ביום ההוא תקראי לי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי" [פירשתי, ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה] והכרתי שמות הבעלים מפיהם "ולא יזכרו עוד בשמם". יובן, כי אחרי שכל דיבורי התפלה הם חלקי נשמתו, ונעשים כתר בראש הקב"ה כביכול, צריך לדעת א"כ מה זה שבתפלה נזכר ג"כ דיבורים שאינם טובים, הלוא המה שם פרעה ומצרים ואלהים אחרים ודומיהן, איך יעלו תיבות אלו להיות כתר, וכן ארץ הכנעני והפריזי כו' ודומיהן?

וכמש"ל, ונכלל בקדושה. וזהו 'קודש קדשים תהיה לכם', שמן ה'לכם' יהיה קודש.

בשבת כל מדה וכל עולם יש לו עליה

אבן בזמן שאין קטורת, מצאנו ראינו ג"כ סיוע לזה, אחרי שנבין כי כל מה שהמציא הממציא הראשון ב"ה וב"ש, כולם יש צורך שיגיע תיקון במעשי ישראל. והנה ראינו שבעולמות העליונים הגבוהים אין השגת האדם יכול להשיג שם, וא"כ איך יגיע לשם שום דבר מעבודת הצדיקים. והוא כי מצאנו המדריגה היותר גדולה הם הנקראים (דברים א:יג) "אנשים חכמים ונבונים וגו'", כי חכמים היינו שיש להם השגה מן חכמה, ולזה אמרו רז"ל (ב"ב יב.) חכם עדיף מנביא. ממילא א"כ בכתר הגבוה מן חכמה לא מצינו השגה כלל לאדם, וא"כ איך יגיע לשם מעשה הצדיק.

איברא התירוצ לזה כי בשבת יש עליות העולמות, שכל עולם עולה למקום יותר גבוה ממה שהיה בחול. ולכן האדם שהיה לו בחול השגה מן חכמה ועבד בזה את ה', אזי בשבת כל מדה וכל עולם יש לו עליה, ממילא מגיע עבודתו זו למדת הכתר אף שאין לו השגה כלל, וזה ע"י שמירת שבת כהלכתו, והבן.

וזה ביאור דברי הזמר: 'דעה חכמה לנפשך כו'. אמר, שיצויר להיות דעה חכמה לנפשך 'והוא כתר לראשך', שאם שאין לך השגה רק מבחינת חכמה, יהיה בחינת חכמה זו בחינת כתר, והיכן נעשה זאת. לז"א 'שמור שבת קדשך', שע"י שמירת שבת כהלכתו נעשה זאת, והבן.

והנה נודע סידור העולמות, כי למטה מעולמות הקדושה מתחיל עולם הקליפות, ונוגה הוא באמצע. ממילא בשבת שיש עליה לכל אחד להתעלות במדרגה יותר

ועלהו לא יכול", שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד. וירמוז לדעתי על האמור, כי האיש אשר עוסק בתורה, אז אפילו הדיבור הגרוע שלו, דהיינו השיחות חולין אינו לבטלה, כי נעשו לבוש כאמור, והיינו ועלהו לא יכול. וז"ש שיחות חולין של ת"ח צריכה תלמוד, ר"ל שהשיחות חולין צריך הוא לעסק התורה, כדי שיתהוו מהשיחה ההוא לבוש לעסק התורה וכאמור, וק"ל.

ואמנם במה שאמרנו שדיבורי הרשות ומחשבות הרשות נעשים לבוש לתורה, דבר זה צריך ג"כ סיוע ע"י אחת ממצוות ה' שבעשותה גורם לזה שיתעלה הרשות ההוא. והוא כי ענין התעלות הרשות הוא ענין התכללות קליפת נוגה בקדושה, כי הקדושה הוא באדם עבודת ה', והקליפה הוא תאוות הרעות שבו וכדומה. ונוגה הוא הממוצע שאינו לא קדוש ולא טמא, דהיינו דיבורי הכרח, וכן מחשבות ומעשים הכרחיים לצורכו, ונוגה זה מוכן או שיתעלה ויהיה קדוש או להיפוך ח"ו.

ע"י קטורת נכלל קליפת נוגה אל הקדושה

ומבואר בכוונות הקטורת שהיו בו י"א סממנים נגד עשר דקדושה, והי"א הוא קליפת נוגה, וע"י קטורת נכלל בקדושה ע"ש. והנה נוגה שהוא ממוצע אינו לא קדוש ולא טמא, יתכן לקרותו טהור, שביאורו משולל מטומאה ואל קודש לא בא.

ובזה ביארתי מה שאמר הכתוב (שמות ל:לה) "ממולח טהור קודש", ור"ל שכוונת הקטורת שיהיה מעורב טהור עם הקודש, שיתעלה נוגה אל הקדושה. וסיים "קודש קדשים תהיה לכם" (שם:לו), עפ"מ שאמרו רז"ל (פסחים סח:) חציו לה' וחציו לכם, כי כל מה שאדם עוסק לצורכו והנאתו נקרא 'לכם', והיינו דיבורי רשות שהוא נוגה

האיסורים כדברי הרשות שהוא בחינת נוגה, וא"כ כבר יש להם כח להלביש את דברי תורה, כמש"ל באורך שדיבורי הרשות נעשו לבוש לדברי תורה. ואמנם זה אינו נעשה רק ע"י סיוע השבת וכמו שכתבתי שנתעלה נוגה בקדושה.

אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים

וזהו מה שאמרו רז"ל (שבת קיח:) אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים, כי צריך בהכרח שתי שבתות שישמרו ישראל ויהיו שמורים מהחטא, דאז בשבת ראשון נתעלה נוגה בקדושה, והעבירות דהיינו הרע נתעלה בנוגה ונעשה רשות, ואז בשבת שניה נתעלה רשות זה בקדושה, ואז נתתקן כל הרע ונכלל בקדושה, והיה "בלע המות לנצח" (ישעי' כה:ח). משא"כ בשבת א' עדיין לא בא הרע שלהם רק למקום נוגה, ואין זה תיקון גמור עדיין וכאמור, לכן צריך ב' שבתות. עיי"ש עוד דבריו המתוקים ומחזקים "שפתים ישק מד"נ [משיב דברים נכוחים]" (משלי כד:כו).

ובזה מובן כל המשנה הכוונה בעשרה מאמרות, ואין לכפול הכל כי מובן מאליו וזהו הכוונה.

גבוה ממקומו, ממילא נתעלה נוגה אל הקדושה. וזהו מה שכתב האר"י ז"ל שבשבת נכלל נוגה בקדושה.

והנה נמשך מזה עוד, שע"י תשובה שאדם עושה בכל ערב שבת בעת שמתחיל לבוא תוספת השבת, וכאשר אבאר טעם הענין בפרשה זו (דרוש ב') בפסוק (שמות לה:ה) "קחו מאתכם תרומה וגו'", שתשובה זו הכרחית ע"ש, ואז ע"י אותה תשובה יש כח לתקן עולם הקליפות שלו, דהיינו להעלות הניצוצות והחיות מתוכם שיתעלו גם הם, כדרך כל העולמות והמדרגות שיש להם עליה בשבת, אלא שלכולם יש להם עליה מעצמן מחמת קדושת שבת, והקליפות אין להם עליה, אדרבה עליה זו שבשבת ירידה היא להם ועליה לקדושה כנודע. ולכן אי אפשר רק ע"י תשובה, דאז מתקן מעשיו ונתתקן עולם הקליפות שלו, אזי גם המה יש להם עליה בשבת.

אמנם אף שעולם הקליפות שלו, דהיינו מעשיו ודיבוריו ומחשבותיו האסורים נתתקנו ע"י תשובה ונתעלו עליה, הנה בא למקום נוגה, ואל הקדושה עדיין לא באו. אלא דמכיון שע"י תשובה באו לנוגה, ר"ל שהועילה תשובה בסיוע השבת שנעשו

סעודת רעוד"ר

והנה כ"ק אאדמו"ר הגה"ק זי"ע בס' מגיד משנה מבאר, דלכאורה בזמן הזה דבעונת רוב מצוות אי אפשר לקיימם, שחרב ביהמ"ק וגלינו מארצינו ואין לנו כהן, וא"כ האין נוכל לקיים המצוות. וא"כ לכאורה הרי באמת נפלאות ורחוקה היא.

ברם אמרו ז"ל עה"פ "זאת התורה לעולה"

"כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאות הוא ממך ולא רחוקה הוא: לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה: ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמיענו אתה ונעשנה: כי קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו" (ל:יא-יד).

שמובא עצה בשם הבעש"ט (ע"ה"ת שמות י"ג ופ' ראה, גם בצעטיל קטן להרה"ק מליזענסק אות ו-ד) דבעת אשר מזדמן לאיש ישראל קיום מצות עשה, וקשה עליו להכריח את עצמו לקיימו, או ח"ו כשמזדמן אצלו מצות לא תעשה וקשה עליו למנוע עצמו מלעבור, העצה והסגולה היא לעסוק בתורת דיני הלא תעשה הלז או דיני העשה הלז, וזה יסייע בידו.

ובזה פירש הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע וכן בס' אזור אליהו (הרה"ק ר' אליהו מדראהביטש זי"ע) וזה היה כוונת ישראל באמרם (שמות כד:ז) "כל אשר דבר ה'", היינו שיש לנו את התורה, עי"ז "נעשה ונשמע", שזה סגולה שנהיה תמיד מוכנים מיד לעשות בלי עיכוב בעזרתו יתברך.

וזה כוונת הגמ' (שבת פח.) מי גילה לבני רז זה, שהוא ענין סודי שזה היה כוונת תכלית הבריאה להיות מוכן לעשות בתמידות התורה והמצוות כנזכר, שזה הוא הסברא ישרה בתכלית הבריאה, וההיפוך הוא שצריך טעם. ויעזרינו השי"ת לומר בתמידות 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע', ונקבל עלינו לקיים תורתו ומצוותיו ית"ש בשלימות, עכתודה"ק.

ויש ביאור נוסף להנ"ל, דאיתא במשנה (אבות פ"ד מ"א) העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד. וכמו שכתבו המפרשים במס' אבות שם ע"ש.

וראיתי להמהרש"א (שבת לב.) במ"ש ואלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומעשים טובים כו' שנאמר 'אם יש עליו מלאך מליץ וגו'' (איוב לג:כג). וכתב המהרש"א, מזה נראה מפורש כדעת חכמי האמת, שכל מצוה שעושה אדם בורא לו הקב"ה מלאך

(ויקרא ז:לז), כל העוסק בתורת עולה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב עולה (עי' מנחות קי.). "ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי" (מלאכי א:יא) וכו' א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, אלו ת"ח העוסקים בתורה בכל מקום, מעלה אני עליהן כאילו מקטירין ומגישין לשמי וכו' ורבי יוחנן אמר, אלו ת"ח העוסקין בהלכות עבודה, מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם וכו' אלא אמר רבא, כל העוסק בתורה אינו צריך לא לעולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם, ע"ש. וא"כ אפשר לקיים 'ונשלמה פרים שפתינו' (הושע יד:ג), וכן בשאר מצוות.

ולפ"ז שפיר קאמר כי המצוה הזאת וגו' לא נפלאה ולא רחוקה. וא"ת בזמה"ז, הרי בפ"ך ובלבבך לעשותו, שהרי בפ"ך לעסוק בתורה, ובלבבך לכוין כאילו הקריב עולה וכן שאר מצוות, וא"ש.

ויש להמתיק כעין זה כמו שכתב בס' ליקוטי חבר בן חיים על המשנה בברייתא הנוספת למס' אבות (פ"ו מ"א), והיא מתנא דבי אליהו (פרשה י"ז) ולא עוד אלא שכל העולם כדאי הוא לו. ופי' מרן זצוק"ל כי עיקר ישיבת ישראל בארה"ק לקיים מצוות התלויות בארץ. אמנם דברי חז"ל עה"פ 'ובכל מקום מוקטר מוגש, ופי' ת"ח העוסק בהלכות עבודה כאילו מקטיר ומגיש, נמצא דהעוסק בתורה לשמה א"צ לישיבת אר"י, כ"א כל העולם כדאי הוא לו, עכ"ל.

ואולי הכוונה ביתר שאת על הכח של לימוד כל התורה, כדברי המשנה (אבות פ"ד מ"ה) והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

ואי' (ב"ק יז.) גדול לימוד תורה, שהלימוד מביא לידי מעשה. והכוונה בזה לפ"מ

היצר הרע הוא מלאך אש בעוד האדם חומר עכור וטיפה סרוחה, ואיך יכול להתגבר על היצר בלי סייעתא מן שמיא ועי"ז שה' לא יעזבנו בידו.

ומביא מה שסיפר לי כ"ק אאמור"ר זי"ע [הרה"ק מרודניק] שבאחת השבתות מחודש אלול ששהה בצל זקה"ק מצאנו זי"ע נוקק לצאת מביהמ"ד באמצע סעודה שלישית ולפנות לביתו שהיה ברחוב הסמוך. בדרכו חזרה שמע צעקות עצומות ובכיות מרות מבית הגה"ק מצאנו, ונבהל מאד. הוא רץ תיכף לבית המדרש לראות מה קרה.

כשנבנס ראה שהקול בא מתוככי בית המדרש, שם ערך הרה"ק את שולחנו הטהור של סעודה שלישית, ושמע את הרה"ק אומר בתוך דברות קדשו, "אוי אז די יצר הרע איז דא קוועט זיך איבער א מענטש. ווי קען א מענטש זיך א קעגין שטעלין, און ווי קען א מענטש זיך ארום שלאגען [אם היצר הרע נטפל לאדם איך יוכל לעמוד כנגדו ואיך יוכל להילחם עמו]. זה היה כאמור בחודש אלול. אז אמר הרה"ק את הדברי תורה בניגון מיוחד ומעורר, וכל הנוכחים פרצו בבכיות עצומות, גוללו בעפר קרנם בדמעות שליש ושבו בתשובה שלימה, עכד"ק.

אבל "רחש לבי דבר טוב אומר אנו מעשי למלך" (תהלים מה:ב). וכתב בספר חוט של חסד [להגה"ק רבי אליהו בעל שבט מוסר זי"ע] וז"ל, וכיון דאתא לידן יש לפרש באופן אחר, ידוע (קידושין מ). שמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. והטעם משום שהן אמת שלא עשה מעשה, אמנם מחשבתו יוצא לפועל, שמאותה מחשבה בורא הקב"ה מלאך אחד, משא"כ ממחשבה רעה. ולכן מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, כן כתב בלוחות הברית זצ"ל

מליץ ופרקליט טוב. וכן בהיפך בעושה מעשה רע בורא לו מלאך רע וקטיגור, ע"ש.

וע"ע במהרש"א (ע"ז ב. ד"ה באות ומעידות) שכתב כן בשם המקובלים, ע"ש. [ובספר מגדים חדשים כתב, נראה מדבריו שהוא חידוש שחידשו חכמי האמת, ומביא ראיה לדבריהם מדברי הגמ'. וצ"ב, דהרי כן איתא במשנה אבות הנ"ל, ומאי שייך להביא ראיה מהגמ' להמשנה. אמנם עיין מה שכתב החוט של חסד ולא יקשה].

ובמהרש"א (מכות י:) כתב על מ"ש בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו כו' לא קאמר שמוליך אותו הקב"ה, אלא מוליכין אותו, והוא עפ"י מ"ש בכמה מקומות שמכל מחשבה דיבור ומעשה האדם, הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו אם לטוב ואם לרע. וע"כ אמר בדרך שאדם רוצה לילך כו' שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אבל כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו אותן המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו, ע"כ.

אולי הכוונה בזה חשבתי על פי דברי חז"ל (סוכה נב:) אמר רבי שמעון בן לקיש, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר (תהלים לז:לב) "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו". ואלמלא הקב"ה עוזר לו אינו יכול לו, שנאמר (שם לג:) "ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו".

וראיתי בספה"ק שפע חיים מכ"ק מרן זי"ע, מכאן לימוד גדול לכל אדם מישראל שלזכות להתגבר על היצר הרע מוכרחים לסייעתא דשמיא ולעזר מקודש, ולולי זאת לא יעלה בידו להכניע את יצרו הרע. אדם שמורכב מבשר ודם לא יכול להילחם עם מלאך ולנצח אותו, כפי שאמר רב עמרם (קידושין פא.) חזי דאת נורא ואנא בישרא -

וזהו כח גדול הלימוד שמביא לידי מעשה, הכוונה ברצון שיוכל לקיימו, והלימוד העיקר הוא הרצון, ורצון אותיות נוצר חסד, נוצר אותיות רצון כמ"ש השל"ה הק'. ועי' כוונת הדרשת חז"ל ש' בכל מקום מוטו ומוגש לשמי', וקדשים נוהג בזמה"ז וכל המצוות, כי ע"י הלימוד נברא מלאך מצרפה למעשה כנ"ל. וזהו כי קרוב הדבר אליך.

זה הכנה לראש השנה, הרצון לתת להשי"ת, והלימוד שלא ליפול ברוחו ולהתייאש מה אנו, מה חיי, ולחשוב הרי אני אדוק בהבלי עולם הזה. אלא מחשבה טובה ורצון טוב הקב"ה בורא בזה מלאך ומצרפה למעשה, ומבטל את כל הרע ורצונות.

ונסיים בדברי כ"ק אבי אדמו"ר הגה"ק זי"ע לכבוד יומא דהילולא, בשו"ת משנה הלכות (חי"ז סי' קי"ז) וזה לשונו, שמחתי שמעיין בספרינו, ובדרך בדיחותא אמרתי לפרש מה שאמרו (ברכות יז.) עולמך תראה בחיך, לפמ"ש דוד המע"ה "אגורה באהלך עולמים" (פ"א דשקלים), דכל מי שמת ואומרים שמועה משמו הרי הוא דר בשתי עולמות. והנה המלמד תורה לאחרים ואומרים הלכות בשמו, או מחבר איזה חיבור ואומרים שמועות בשמו בחייו, הנה כבר הוא רואה עולמו של עוה"ב בחייו.^א

(של"ה פ' משפטים תורה אור כ"ה, עי"ש גם בהקדמה לתורה שבכתב).

לזה אמר "רחש לבי דבר טוב", שהיה חושב איזה מחשבה טובה, "אומר אני מעשי למלך", היה נחשב כמעשה למלך מלכי המלכים, משום שמאותה מחשבה היה עושה מעשה לברוא מלאך אחד.

ועתה ביאר איך יצויר זה שמחשבה נחשב כמעשה, ואמר "לשוני עט סופר מהיר", והכוונה שעשה משל מלשון האדם ועטו. והוא, כי כשאדם יושב במקום רחוק ורוצה להודיע דבר לחבירו, מודיע לו ע"י כתיבה. ונמצא שמחשבתו שכתב על הספר בהגיעו ביד חבירו יוצא המחשבה שחשב לפועל. גם כן כשאדם חושב לעשות מצוה, אע"פ שלא עשה אותה צדקה, יחשב לו כמעשה ממש, משום שמאותה מחשבה יוצא פועל שמתהווה מלאך אחד כדפרישית. עכד"ק הנפלאים.

ולפ"ז נברא מלאך וכדברי המהרש"א, עי"ז מצרפה למעשה שיזכה בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ואין לו לפחד מהמלאך היצר הרע, כי הרי נברא מלאך טוב הסניגור, ומוליך נגד המלאך המקטרג הקטיגור היצר הרע. וזהו עיקר הרצון "רחש לבי דבר טוב", והמלאך נברא וזוכה ומנצח, וזה הכוונה והקב"ה עוזר לו, שמצרפה למעשה.

^א בספה"ק נועם אלימלך (פ' תרומה), או יאמר דאיתא במשנה (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא וכו': ויש לדקדק על כפל הלשון. ויש לומר, דהנה הצדיק העובד השם במצוות ומשמר את עצמו שלא לעבור חס וחלילה על איזה מצוה קלה, ומהדר אחריה לעשותה כתקנה, אבל אינו במדרגה זו שיבוא בהמצות אל הדביקות הבורא ברוך הוא וחשקות גדול אליו יתברך לזה הצדיק יש לו לצפות לתשלום גמול לעולם הבא.

אבל יש צדיק שעובד במחשבות טהורות ומדבק את עצמו ע"י המצות בבורא ברוך הוא בדביקות וחשקות גדול, ורואה תמיד רוממותו יתברך. הצדיק הזה הוא מושך תענוגי עולם הבא אליו כאילו נהנה מזיו השכינה בעולם הזה. וזה הצדיק אינו מצפה לתענוגי עולם הבא. כי יש לו תענוגי עולם הבא בעולם הזה. וזהו דאיתא (ברכות יז.) שברכו 'עולמך תראה בחיך', רצה לומר שתזכה שתהיה כל כך צדיק, שתהיה בדביקות תמיד, ואז תהיה לך תענוגי עולם הבא בחיך.

וזהו פירוש המשנה, אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס בעולם הבא, היינו שמצפים לתשלום שכר, אלא היו כעבדים כו', רצה לומר שתהיו כל כך צדיקים שתהיה לכם השכר מיד בשעת עשיית המצוה כנ"ל, דהיינו התדבקות ע"י המצוות תמשיכו את התענוג לכם.

ובספה"ק ערבי נחל (שבת שובה דרוש ז'), אמנם האמת אין שכר המצוות כתשלומי מלך בשר ודם. אלא שכר מצוה הוא התענוג שמרגיש האדם שהוא עצמו בעשותו המצוה, כמו שביארנו זאת יפה לעיל (פ' שלח דרוש א' ד"ה הקדמה ב'), וביארנו שם בזה מאמרם ששכר מצוה מצוה (אבות פ"ד מ"ב), ומאמרם כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא כו' (ברכות לד:), ומאמר 'עולמך תראה בחיך' (ברכות יז.) ופסוק 'נתן נתן לו ולא ירע לבבך וגו'' (דברים טו:י) ע"ש.

ובספה"ק אור המאיר (פ' חקת), ולזה רמזו מאמרם ז"ל (ברכות יז.) 'עולמך תראה בחיך', כלומר עולם הבא, תוכל לראות ולהבין מהותה וערכה בחיך. אם בעולם השפל הזה מגרשין אותך חוצה, כל שכן וקל וחומר שיגרשו אותך מעולם הבא, מטוב הצפון להצדיקים, ליהנות מזיו השכינה ואור בהירות התורה.

וזה"ק בספרו הקדוש תניא (ליקוטי אמרים פרק י"ד), והנה מדת הבינוני היא מדת כל אדם, ואחריה כל אדם ימשוך, שכל אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה, כי הבינוני אינו מואס ברע, שזהו דבר המסור ללב, ולא כל העתים שוות. אלא סור מרע ועשה טוב, דהיינו בפועל ממש במעשה דיבור ומחשבה שבהם הבחירה והיכולת, והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב גם מה שהוא נגד תאות לבו והפכה ממש.

כי גם בשעה שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמית בהיתר או באיסור ח"ו, יכול להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי באמרו ללבו אינני רוצה להיות רשע אפי' שעה אחת, כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד ח"ו מה' אחד בשום אופן, כדכתיב עונותיכם מבדילים וגו' (עי' ישע' נט:ב). רק אני רוצה לדבקה בו נפשי רוחי ונשמתי בהתלבשן בשלשה לבושי ית' שהם מעשה דיבור ומחשבה בה' ותורתו ומצוותיו מאהבה מסותרת שבלבי לה', כמו בלב כללות ישראל שנקראו 'אוהבי שמך' (תהלים ה:יב). ואפי' קל שבקלים יכול למסור נפשו על קדושת ה', ולא נופל אנכי ממנו בודאי, אלא שנכנס בו רוח שטות ונדמה לו שבעבירה זו עודנו ביהדותו, ואין נשמתו מובדלת מאלקי ישראל, וגם שוכח אהבתו לה' המסותרת בלבו. אבל אני אינני רוצה להיות שוטה כמוהו לכפור האמת.

משא"כ בדבר המסור ללב, דהיינו שיהא הרע מאוס ממש בלב ושנאוי בתכלית שנאה, או אפי' שלא בתכלית שנאה, הנה זה אי אפשר שיהיה באמת לאמיתו אלא ע"י גודל ותוקף האהבה לה' בבחי' 'אהבה בתענוגים' (שיה"ש ז:ז) להתענג על ה' מעין עוה"ב. ועל זה אמרו רז"ל עולמך תראה בחיך כו' ואין כל אדם זוכה לזה, כי זהו כעין קיבול שכר, וכדכתיב "עבודת מתנה אתן את כהונתכם וגו'" (במדבר יח:ז) כמ"ש במ"א. ולכן אמר איוב בראת צדיקים וכו' וכדאיתא בתיקונים, שיש בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות ובחינות - חסידים גבורים המתגברים על יצרם, מארי תורה נביאים כו' צדיקים כו' ע"ש:

וכמ"ש זה"ק מראה יחזקאל (פ' מקץ), ולפי פשוטו הכי קאמר, שאותו שאין לו איתערותא דלתתא רק שאתה מעוררהו, לא יכנס לפני ולפנים רק עומד בחצר. ולזה אמר 'אשרי' לאותו שאתה 'תבחר ותקרב' והוא 'ישכון חצריך', אבל אנחנו בעצמינו נתעוררה לעשות נחת רוח ליוצרינו, וע"כ 'נשבעה בטוב ביתך כו' (תהלים סה:ה). ואמרו בזה"ק (פ' וירא צ"ט ע"ב) כגוונא דבר נש אמשיך בהאי עלמא הכי נמי לבתר דנפיק מהאי עלמא כו' עיין שם באורך. כי כל מי שגם בעוה"ז הולך בחושך, וכל עבודתם הוא רק 'מצות אנשים מלומדה' (ישע' כט:יג), ואינו מרגיש תענוג בעשייתו, גם הקב"ה אין לו נחת רוח ממנו כמו כן אח"כ כנודע. וע"ז אמרו 'עולמך תראה בחיך'.

וזהו שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלקינו, שאע"פ שהם עדיין בהחצר בעוה"ז שהוא דומה לפרוזדור, אעפ"כ עומדים בבית ה' המה דבוקים בשרשן. וזהו 'אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך',

ויזכור ברית איתנים, וזכות אבות יגן עלינו, ונזכה לכתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים בהשפעת הנגלה והנראה - חיי נחת, בנים חיים וקיימים עוסקים בתורה ומצות ומעש"ט, חיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא, חנא וחסדא בשידוכים טובים והרחבת הדעת, ושלוש בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, ונזכה לביאת משיח צדקנו בב"א.

והב"נ לא רחוקה היא ממך לא בשמים הוא אלא קרוב אליך שיראה הכל, דהיינו שלא תצטרך לבוא לעולם העליון לראות עולמך בשמים, אלא 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפייך', דהיינו שיאמר ממך דברי ותזכה עוד בעוה"ז 'בלבבך לעשותו'.

השי"ת יעזור כמ"ש על משה רבינו, מה כאן עומד ומשמש, למעלה עומד ומשמש,

אע"פ שעומד בחצר עדיין עכ"ז יש לו קרבות עמך, כי זה כל חפצינו ש'נשבעה מטוב ביתך' ומקדושת היכלך, כי כל מי שיש לו מוח בקדקדו ישמח וירבה בכל יום ובכל שעה שעושה איזה מצוה או שאומר קדושה ואמן יהא שמיה רבא צריך לשמוח שזכה לזה, כי "לא המתים יהללו י"ה" (תהלים קטו:יז).

מערכת המשנה

ליקוטים קצרים מתוך שו"ת משנה הלכות ושאר ספרי רבינו הקדוש זי"ע
נערך ע"י הרב מרדכי צבי גינזבורג | אין ללמוד מכאן הלכה למעשה

במסגרת דף היומי

חולין קל"ג ע"א

(שער י"ג) דבר גדול משמיענו הרמב"ם ז"ל, דדוקא למי שהוא תם ולא ראינו ממנו שהוא אינו הגון, אז סמכינן אחזקת כשרות שעליו ומלמדין אותו. אבל בסיפא דמיירי בתלמיד שהי' הולך בדרך לא טוב, שמחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה, אין סומכין עליו להכניסו בסתם, אלא תלמיד כזה כבר צריך בדיקה כיון דאיתרע ליה חזקת כשרות, ובדקין אם הוא תוכו כברו. והטעם הוא כיון דאיתרע חזקת כשרות, כל זמן שלא בדקו אותו אם הוא תוכו כברו, מי שמכניסו לבית המדרש ומלמדו תורה לומד עם תלמיד שאינו הגון, דהוי כזורק אבן למרקוליס.

ועוד כתב רבינו שהמכניס תלמיד שאינו הגון בין התלמידים יזיק לאחרים ח"ו, ועליו הקולר. והרבה יש לדקדק בפרט זה כי הוא ענין של דיני נפשות ממש.

ועי' בשו"ת יביע אומר (ח"ז חיו"ד סי' י"ט אות א') ועי' מה שכתב הרשב"ץ במגן אבות (סוף פ"ב דאבות) וז"ל, שאע"פ שהשונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם וכזורק אבן למרקוליס, זהו בתלמיד שמעשיו מקולקלים, אבל סתם בני אדם א"צ לבדוק אחריהם. ולכן הזהירו והעמידו תלמידים הרבה, ע"כ.

מבואר בגמ' דאין ללמוד לתלמיד שאינו הגון, וכל הלומד לתלמיד שאינו הגון הוה כזורק אבן למרקוליס.

ובפרישה (יו"ד סי' רמ"ו אות י"ח) ביאר דברי הגמ', שכשם שהזורק אבן למרקוליס אפי' מתכוין לעשות מצוה, דהיינו לבזות הע"ז בזריקת האבן, מ"מ הרי הוא עובדה בכך, אף זה אע"פ שהוא מדמה לעשות מצוה ללמוד תורה, מצוה הבאה בעבירה היא, ע"כ.

הנה ברמב"ם (פ"ד מוהל"ת ת"ת ה"א) כתב, אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו או לתם,^א אבל אם הי' הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובדקין אותו, ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקוליס, עי"ש.

והמדקדק בדברי הרמב"ם יראה לכאורה סתירה מרישא לסיפא, דבריש דבריו כתב דלתם מלמדין תורה בלא בדיקה. ובסיפא כתב דבדקין אותו לאחר שהחזירו אותו למוטב, ורק אח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.

אמנם כתב רבינו בקונטרס שערי משנה

^א ופירוש 'תם' הוא שאינו ידוע לנו אם הוא טוב או רע. ובגמ' (ברכות כח.) איתא אותו היום שסלקוהו לר"ג מנשיאותו והעמידו ראב"ע תחתיו, סלקוהו לשומר הפתח ונתנה רשות לתלמידים ליכנס, שהי' ר"ג מכריז כל תלמיד שאינו תוכו כברו אל יכנס. ושומר הפתח הי' שם שלא הי' מניח ליכנס לשום תלמיד קודם שבדקו אותו אם הוא תוכו כברו. ואותו היום סלקוהו לשומר הפתח, והיו נכנסים התלמידים בלא בדיקה.

שיעורי הלכה

יום א' פרשת חקת תשע"ג לפ"ק

הלכות ראש השנה - או"ח סי' ת"ר

מצערב, דשמא יצואו עדים למחר ויאמרו שראו הלכנה בלילה ז', ויהיה היום ראש חודש תשרי והוא ראש השנה, וגמלא שהלילה הוא יו"ט. וציוס היו הבית דין יושבין ומנפים לציאת עדים רואי הלכנה אולי יצואו, וכל שעה שיצואו ציוס עד שתחשך הין מקדשין את החודש אותו היום והיה ראש השנה צו ציוס, ומאותו יום והלאה מונין ליום הכיפורים ולסוכות.

התקנה שלא יקבלו העדים אלא עד המנחה והנה תמיד היו רגילין לצוא קודם זמן המנחה, דהיינו זמן הקרבת תמיד של צין הערבים. פעם אחת נשתהו העדים מלצוא עד אחר המנחה, והקריבו התמיד ונתקלקלו הלויס בשיר ואמרו שיר של חול, שהיו סבורים שלא יצואו העדים עוד היום, וכשבאו נמלא היום למפרע קודש. ומאותו יום והלאה התקינו חכמים שלא יהיו הבית דין מקבלין את העדים אלא עד המנחה. וכשיצואו לאחר המנחה יהיה אותו היום מן החודש העבר למנות אותו יוס ל' של אלול, ולמנות ליום הכיפורים ולסוכות מיום המחרת.^א

ביצה שנולדה בראש השנה

שד"ע ס"א, "ביצה שנולדה ציוס טוב הראשון, וכן מה שנולד צוכן מה שנולד צו, אסור בשני. הג"ה, וכבר נתבאר לעיל סי' תקי"ג סע' ה' וסי' תקט"ו".

שני ימי ראש השנה כיום ארוך וקדושה אחת

שני ימים טובים של ראש השנה נחשבים כיום אחד ארוך וקדושה אחת, שלא כמו בשאר ימים טובים דביצה שנולדה בראשון מותרת ציוס שני, ממה נפשך, שאם היום קודש למחר חול ואין צו איסור מוקצה ונולד, ואם למחר קודש היום חול וכבר הוכנה הביצה מערב יו"ט. אבל בראש הוא קודש אחת, היינו כיום אחד ארוך, ומה שנולד בראשון אסור בשני.

קבלת עדות החודש כל היום

וטעם הדבר מתבאר היטב בשו"ע הרב (סעיפים ז' - ד') על פי הגמרא (ביצה ה.) משום שגם צומן שהיו מקדשין על פי הראיה היו עושין לפעמים שני ימים. כיצד, כשהגיע יוס ל' באלול היו כל ישראל והבית דין נוהגין איסור מלאכה וקדושת היום

^א שיש כח ביד בית דין לעשות דבר זה, שנאמר "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם" - 'אתם' כתיב בלא וא"ו, את אפילו מזידין.

התקנה שיגמרו אותו היום בקודש

דמ"מ אע"פ שאין מוניין למועדות מיום זה וכחול הוא חשוב וי"ט יהיה למחר, אעפ"כ לא היו מזלזלים בו, והיו גומרים אותו באיסורו בקדושת יו"ט עד הלילה מדברי סופרים, כיון שמן הדין היה ראוי להיות יו"ט מן התורה, אלא שניתן רשות לבית דין לדחות. ולמחר עושין יו"ט וראש השנה של תורה. ואלו השני ימים הם קדושה אחת וכיום אחד ארוך, ושניהם נקראים יום טוב של ראש השנה – ראשון מדברי סופרים ויום שני מדברי תורה.

בכל המקומות עשו שני ימים
שמא יבואו מהמנחה ולמעלה

והמקומות שהן חוץ לתחום של ירושלים היו צריכין לעשות שני ימים ראש השנה בכל שנה ושנה, דשמא יבואו עדים אחר המנחה וגמלא ששני הימים הן קודש, וכיום אחד הן חשובים, שהרי קדושה אחת עליהם דהיינו קדושת ראש השנה.²

מנהג אבותינו בידינו גם בזה שהוא קדושה אחת וכך היה הדבר נוהג תמיד עד שבטלו סנהדרין, ובטל קידוש החודש על פי הראיה והתחילו לקבוע החדשים על פי החשבון. ולפיכך הכל מונים מיום ראשון של ראש השנה ליום הכיפורים ולסוכות, לפי שעל פי חשבון אלול לעולם חסר. ואעפ"כ צריכין הן לקיים מנהג אבותיהם שהיו בזמן

קידוש החודש על פי הראיה והיו עושין שני ימים טובים של ראש השנה אף בארץ ישראל, והיו עושין אותו כיום אחד ארוך וקדושה אחת עליהן. וצינה שנולדה בזה אסורה בזה מטעם שנתבאר שמא באו עדים מן המנחה.

לפיכך אף שאין טעם זה שיצא לזמן שקובעין חדשים על פי חשבון, ולעולם יום ראשון עיקר והוא יו"ט של תורה, מ"מ אין לזלזל ביום שני ולהקל בו מה שלא היו מקילין בו אבותינו. עכ"ל.³

תרופות ביום שני של ראש השנה

לצורך רפואה כל דבר שאסור לעשותו צו"ט ראשון, אם אין אלא איסור דרבנן, מותר לעשות צו"ט שני של גלויות (כמבואר סי' תל"ו ס"ב, ובמשנה ברורה שם ס"ק ה'–ו'). אבל לא צו"ט שני של ראש השנה שדינו כיום טוב ראשון, כמבואר בשו"ת אבני נזר (סי' שז"ד–שז"ה),⁴ והעתיקו בשמירת שבת כהלכתה (פ"ב ס"ב).

לא אמרו קדושה אחת אלא לחומרא ולא לקולא ויש לדעת כי לא אמרו שני ימים טובים של ראש השנה קדושה אחת הן, אלא להחמיר ולא להקל. ולכן גם בראש השנה אסור לבשל ולהכין מיום טוב אחד לחצירו (כמבואר סי' תק"ג סע' א' ובמשנה ברורה שם סק"ד).

ועוד מצינו לענין שהחיינו ביום שני, שכתב

² ואחר יו"ט כשהיו השלושין יוצאין והיו מודיעים לכל בני ארץ ישראל יום שהוקבע בו החודש, והיו הכל מוניין ממנו ליום הכיפורים ולסוכות.

³ במשא ומתן עם מרן השפת אמת זי"ע. וראה מכתב השפת אמת בענין זה באוצר מכתבים ומאמרים מבעל השפ"א (מכתב ו').

ואם אין מזוי [בגד חדש או] פרי חדש, עכ"ז
יאמר שהחיינו.

גאונים: קדושה אחת, לכן אין לברך שהחיינו
ביאור הדבר: כי אע"פ שכל יום טוב שני
לומרים שהחיינו בקידוש, כיון שעושין
אותו מחמת ספיקא דיומא שמא היום
קודש ואתמול חול, וא"כ לא נפטר
בשהחיינו של אתמול, מ"מ כליל שני של ראש
השנה דעת הגאונים ורבותיו של רש"י שלא
לומר שהחיינו, כיון ששני הימים הם
קדושה אחת, וכבר נפטר בשהחיינו של
אתמול שהוא תחילת קדושת היום.

רש"י: יברך שהחיינו בשני כמנהג אבותינו
אבל דעת רש"י ועוד ראשונים שצריך לומר
שהחיינו בקידוש ליל שני כיון שאבותינו היו
מזכרין שהחיינו ביום שני, אף שהיו עושין
אותו קדושה אחת וכיום אחד ארוך, שהרי
אם באו עדים מן המנחה ולמעלה, עיקר
היו"ט של תורה הוא למחר, ויום ראשון
אינו אלא מדברי סופרים, וכחול הוא חשיב
לגבי יום שני שבו הוקבע החודש. לפיכך גם
אנחנו יש לנו לומר שהחיינו כליל שני של
גלויות שלא לשנות ממנהג אבותינו.

יוצא נפשו מפלוגתא

וילבש בגד חדש או יקח פרי חדש

ובכדי להוציא נפשיה מפלוגתא כתב
הרא"ש שטוב שיקח אדם פרי חדש וינחנו
לפניו, ותהא דעת גם על הפרי ויזא ידי
ספק. וכן היה נוהג ה"ר מאיר מרומנוצ'ורק,

הרא"ש (ראש השנה פ"ד סי"ד) דדעת
רש"י ללומרים זמן אף ביו"ט שני, דלא
לומר קדושה אחת אלא להחמיר לאסור
בשני בילה שנוצרה בראשון וכו'. משא"כ
זמן ממה נפשך יש לומר, דאי ספק הוא
לומר זמן, ואי אמנהגא שצית דין סמכין
ג"כ יש לומר, דהא יום שני הוא עיקר
וממנו היו מונים המועדות [ראה להלן מה
שנרחיבה בזה בסע' ב'].

מותר לקבור מת ע"י ישראל ביו"ט שני של ר"ה
אמנם מזינו דברים שלא החשיבו יום שני
של ראש השנה כקדושה אחת, והוא לגבי
מת, כמבואר בגמרא (בילה ו.) ובשו"ע (סי'
תקכ"ו ס"ד) שציו"ט שני יתעסקו ישראל,
אפילו ביום שני של ראש השנה.

ביום שני אפשר יותר להקל
בענין אכילה קודם התקיעות

ועוד מזינו שיום שני של ראש השנה יותר
קיל מיום ראשון לענין אכילה קודם
התקיעות. שאמנם לכתחילה ראוי ונכון
להימנע מלאכול בשני הימים, אבל למי
שצריך לכך יש יותר מקום להקל ביום השני
שהוא מדרבנן.

ברכת שהחיינו בקידוש ליל שני

שו"ע ס"ב, "בקידוש ליל שני ילכש בגד
חדש (הגהות מיימוני פרק כ"ט מהל'
שבת) או מניח פרי חדש ולומר שהחיינו,

עדיין היה יום גדול – מהו לתקוע צעת
ההוא ולא נחוש לשבות דאין תוקעין בשבת.

ט"ז: הקבלה אינו חל להפקיע המצוה

ותחילה ראה הט"ז לומר שאולי הקבלת
שבת נחשב כמעוה, כי אילו היה יודעים
שיכולים אח"כ לקיים מצוה חוצת היום לא
היו מקבלים עליהם קדושת שבת. אלא
מחדש עוד יותר שאפילו היו יודעים
שיצאו שופר ואפילו הכי קיבלו שבת, אינם
יכולים להפקיע החוב של שופר, דקבלה
שלהם לא עדיף משצועה, וקיי"ל אין
שצועה חלה לעצור על המצוה.

דעת הט"ז: מי שקיבל שבת לא ידליק נר חנוכה
והנהגה מדבריו כאן יוצא שאם לא הדליק
נרות חנוכה, לכאורה אין בקבלתו כלום.
אבל הט"ז עצמו (סי' תרע"ט) כתב שאיש
שמדליק נר שבת [שדעת הט"ז שמקבל בזה
שבת], ושכח להדליק נר של חנוכה, אסור
לו להדליק של חנוכה אח"כ, אלא יתן לאחד
מצניצתו להדליקם.

דעת הט"ז: אפשר לקבל תוספת שמני עצרת
וכן בסימן תרס"ח (סק"א) דעת הט"ז דלא
כמהרש"ל שמותר להוסיף מחול על הקודש
בשמיני עצרת, הן לענין להזכיר שמע"ס
בתפילה ובקידוש, והן לענין מיתב יתביין
ברוכי לא מצרכין. כי מי שמוסיף מחול על
הקודש הוא עושה על פי ציווי תורתנו, כבר
חלף והלך ממנו חובת היום מה שהיה עליו
קודש זה, והוא כמו בלילה ומחר ממשי.

ע"כ.⁷ ובהגהות מיימוניות כתב שלפעמים
היה לו למהר"ם מרוטנבורג בגד חדש.

גם אלו שאינו מברכים שהחיינו על פירות
חדשים סומכים על זה בליל ר"ה

בחצר הקודש לאנו כידוע לא בירכו
שהחיינו על פירות חדשים, וכמו שכתב
הרמ"א (סי' רכ"ג ס"א) שנהגו להקל
בזכרה זו שאינו חובה אלא רשות. וכתב
המגן אברהם (סק"ג) דהכוונה בזכרה
שהחיינו מ"מ בליל ראש השנה שדעת כמה
ראשונים לדרך שהחיינו על היו"ט,
הסתמכו על זה ליקח פירות חדשים
לשהחיינו.

שהחיינו בשופר ביום שני

שו"ע ס"ג, "אם חל יום ראשון בשבת,
אומרים שהחיינו בשופר ביום שני. הג"ה,
ויש אומרים לאומרו אפילו אם חל יום
ראשון בחול, וכן המנהג במדינות אלו
(הגהות מיימוני הל' שופר)". [וטעם
השיטות נמצא לעיל בסעיף הקודם].

קהל שהביאו להם שופר אחר קבלת שבת

הט"ז (סק"ב) מביא כאן שאלה בקהל אחד
שהיה להם שופר בערב ראש השנה, וצאו
שודדים וגזלו אותם ונטלו גם השופר.
ושלחו הקהל לקהל אחר לשלוח להם שופר,
ונתעכב השליח מחמת אונס ולא בא עד סוף
יום ז'. והיה ראש השנה ביום ה' ו', ובשעה
שצאה השופר כבר התפללו של שבת, אבל

⁷ ולפ"ז מובן אשר בשאר ימים טובין אין שום ענין בפרי חדש בשעת הקידוש, כמבואר במשנה
ברורה (סק"ה) שיש טועין בכך.

חנוכה אין החיוב מוטל עליו עכשיו [באמת זה נידון בפוסקים ואכמ"ל] ולכן מועיל קבלת שבת. וכן שמיני עזרת אינו עושה שום איסור בקבלתו ולא מוטל עליו שום חיוב. משא"כ בתקיעת שופר החיוב שלו הוא עכשיו, ולכן אינו יכול לקבל שבת שיצוא אח"כ ולדחות בזה מצות תקיעת שופר..

ולכאורה כאן מצוהר בדברי הט"ז היפך זה, שאי אפשר לקבל עליו תוספת שבת לדחות המנוה. ולכן יש לתמוה איך מועיל קבלתו לדחות מצות סוכה או נר חנוכה.

אין קבלת שבת יכול לדחות תקיעת שופר
שהחיוב שלו עכשיו

ונראה לומר בציאור החילוק, כי נרות

ניצוצי הדף

חולין דף קי"ז

זריעה מעיקרא

מן הכלל, שהתורה אסרה בו מעשה הנחת הזרעים בקרקע הראוי להשרשה, וגם אם ליקט את הזרעים קודם שהשרישו חייב. מאידך מלאכת אופה הרי הוא כשאר מלאכות שאין חייבים אלא בגמר התוצאה, ולכן הרודה את הפת קודם שיקרמו פניה פטור כיון שלא נשלמה המלאכה. ומבאר החילוק בין המלאכות, דשם זריעה היא הנחת זרעים בקרקע, מה שאין כן אופה או מבשל מורה על שהפת נאפה ונגמר.

חיי אדם: תיכף שנתן הזרעים חייב

וכן הוא גם דעת החיי אדם (הובא במשנה ברוה"ס"ק נ"א) דתיכף משנתן זרעונית התבואה לתוך המים חייב, ואע"ג דלא יצמחו אלא לאחר כמה ימים. ואפילו אם נתן ביום השבת סמוך לחשיכה חייב דומיא דזורע בקרקע בזמן הזה. ובזורע במים נחלקו המנחת חינוך (שם) שסובר דאינו חייב אלא אם כן הצמיח בסוף, והאגלי טל (זורע ס"ו) סובר שאפילו אם לא הצמיח בסוף ג"כ חייב.

מניח קדירה על האש סמוך למוצאי שבת

ואחד מהנפ"מ לדינא שיוצא ממחלוקת האחרונים בגדר זורע, הוא לגבי המכניס פת לתנור או מניח קדירה על האש בשבת, ונגמר האפיה והבישול במוצאי שבת, לשיטת המנחת חינוך פטור כיון שחלק מגוף המלאכה נעשה ביום חול, ולשיטת הרש"ש חייב כיון שמעשה המלאכה היה בשבת לא איכפת לן כמה שנגמר ביום חול.

גדר מלאכת זורע

מלאכת זורע הוא שונה משאר המלאכות, כי בכל המלאכות פעולת המלאכה והתוצאה באים כאחד, מה שאין כן זורע אשר בשעת מעשה לא נעשה כלום והזרע הוא כמנוח בקופסא (עי' מנחות טט.) ורק לאחר כמה ימים לאחר שנרקב הזרע אז נשרש בקרקע, ונמצא שבשבת עצמו לכאורה אינו עושה שום מלאכה.

הרש"ש: החיוב הוא רק בגמר התוצאה

ונחלקו בזה גדולי האחרונים, הרש"ש (שבת עג.) סובר שהחיוב הוא רק בגמר התוצאה, ומוכיח כן ממה דאיתא בגמרא (שם ד.) שהרודה את הפת מן התנור קודם שיגיע לידי קרימת פנים פטור, שמע מינה דגם במלאכות הנגמרות לאחר זמן אין חייבים אלא בגמר התוצאה, והוא הדין במלאכת זורע דאינו חייב אלא אם כן נקלט הזרע ונשרש בקרקע, אבל אם לקט את הזרעים קודם שהשרישו פטור, דכל זמן שלא השריש כמאן דמנח בכדא דמי.

מנחת חינוך: במלאכת זורע חייב מיד

והמנחת חינוך (מצוה רח"צ ס"ק י"ד) סובר דלא יתכן לומר שהחיוב הוא בעת ההשרשה בקרקע, שהרי שיעור זמן ההשרשה הוא לכל הפחות שלשה ימים לאחר הזריעה (כמבאר במס' שביעית פ"ב מ"ו) נמצא שההשרשה הוא באחד מימות החול, ואי אפשר לחייב על מלאכה הנעשית בימי החול, ועל כרחק לומר דמלאכת זורע יצאה

הוה, ואף דשייך ביה נמי חזיא לאצטרופי, מ"מ בפי' מיעטה תורה מדכתיב בעשותה העושה כולה ולא מקצתה וכו', ובל"ז אפשר דמעיקרא לק"מ דל"ש בזה חזי לאצטרופי דהא בעינן עקירה משעה ראשונה לכך עיין שם, הרי להדיא כמ"ש ודו"ק.

ובחפשי בספרים ראיתי בשו"ת הרי"מ סימן ג', שג"כ כ"כ דלא מחייב בהוצאה והכנסה רק כשהיה עקירה על דעת שיהיה הנחה אח"כ בר"ה עיין שם. וז"ב דבלא הגמר אין התחלה כלל מה"ת, וכטלטול מכסא לשלחן, ורק כשנגמר הוי העקירה חלק מהמלאכה למפרע, וכמ"ש גם באבני נזר (סי' רמ"ד אות ו'), וע"כ דבעי תיכף כוונתו להניח דייקא ודו"ק.

ויש לומר כן גם בהרמב"ם (פי"ג מהל' שבת הי"ב) שכתב בלשונו, שנמצאת זו העקירה עקירה המותרת עיין שם, דזה לפי שלא עקר במחשבתו ע"מ להניח, דבכה"ג הוי העקירה טלטול בעלמא. וגם בר"ח (שבת ה:) י"ל בלשונו, שלא היה עקירה בכוונה להוציאן לחוץ במקום חיוב, והיינו הנחה דייקא, דבלא זה לא הוי מלאכה כלל ודו"ק. ומה זה להך דרך ג' ע"ב דקנסוה רבנן לאהדורי, ובאמת שגג שהיה ע"מ להניח וז"פ.

ועל דרך זה רואים דאי נימא דעקירה הגם שלעצמה אינה כלום, מ"מ נחשב כמלאכה או כחצי מלאכה, הכ"נ ההשרשה היא מלאכה בשבת. הגם שלא נקלט ונשרש הזרע עד שלשה ימים. משא"כ אי נימא כשיטת התוס' דעקירה אינה כלום דהוי כטלטול בעלמא, הגם דא"א לעבור איסור הוצאה בלי עקירה ממקום חשוב כד' על ד', מ"מ אינו נחשב כמלאכה. הכ"נ הזרעה היות שלא נקלט עד ג' ימים אינו נחשב ככלום. ותן לחכם ויחכם.

ויש להסמיק כאן כעין זה אי התחלת המלאכה לפני שנגמר נחשב כמלאכה, או דהוה כחצי שיעור או כחצי מלאכה שנחלקו בזה הפוסקים, ואנקיט בקצרה. דהנה בתו' שבת (ג. ד"ה פטורי דאתי לידי חיוב חטאת) וז"ל, מה שפרש"י דעקירות קחשיב אינו נראה לר", חדא דעקירה בלא הוצאה אינה אלא טלטול בעלמא ואין בה דררא דחיוב חטאת כלל, עיין שם. וצ"ע מה כוונתם, הרי גם ברש"י כתוב דבעקירה בלא הוצאה אין בו איסור דאורייתא. אלא דרש"י כתב דחשיב מה שיכול לבוא אח"כ לידי חטאת, וא"כ מהו כוונת ק' ר"י.

ונראה דתו' לטעמייהו אזלי כמ"ש בדעתם דס"ל דכל זמן שלא נגמרה ההנחה עוד לא חל שם מלאכה על העקירה והוה טלטול בעלמא. וזהו מה שנקטו בלשונם 'שאינה אלא טלטול בעלמא', ולא שייך שיחשבם במתני'. משא"כ רש"י ס"ל כשיטתו דגם בשעת עקירה איכא שם מלאכה על העקירה דהוא חלק מן המלאכה, אלא דהוה חצי מלאכה. ועי' בשו"ת משנה הלכות בנידון זה בדברי הרש"ש דס"ל דהוי מטעם חצי שיעור.

וכן הגריעב"ץ בלחם שמים (שם משנה א' ד"ה שניהם פטורים) צידד דהוי אסור מח"ש מה"ת, מ"מ גם הוא הוסיף דבכה"ג שכמעט שגמר המלאכה ולא חיסר אלא מקצתה להוי כח"ש עיין שם. ועוד בענין זה, יעוי' בהגהות בית מאיר (לקמן ג.), בנין ציון (ח"ב סי' קי"ג), אבני נזר (י"ד ח"ב סי' שצ"ג אות ב'), ביאור הלכה (סי' ש"מ סע' א' ד"ה על שתי שערות), תוצאות חיים (סי' ח'), ומשך חכמה (פ' בהר ד"ה את).

ועי' בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' קמ"ה) שהביא מש"כ בבית מאיר (סי' שמ"ז) שג"כ עמד על רש"י שבדף ג', שע"כ חצי מלאכה

מראי מקומות

בשו"ת משנה הלכות השייכים ללימוד דף היומי

מס' חולין	חלק - סימן
קכו.	וכל שאין תשמישן ועיבורן שוה אין יולדין ומגדלין זה מזה.....ב-מח
קכח.	רש"י ד"ה בהכשר.....ב-מח
קכט:	פסחא זעירא דלא למיספד.....ב-מח
קל.	הזרוע והלחיים והקיבה נוהגין בארץ ובחוצה לארץ.....ב-מח
קל:	רש"י ד"ה הזרוע.....ב-מח
קל:	המזיק מתנות כהונה וכו' פטור מלשלם.....ב-מח
קלא.	תוד"ה מנין.....ב-מח
קלא.	תוד"ה הכי גרס'.....ב-מח
קלא:	תוד"ה יש.....ב-מח
קלב.	מזוזה עני על שלו.....ב-מח
קלב:	השוחט לכהן וכו' פטור מן המתנות.....ב-מח
קלב:	בכור שנתערב במאה וכו' ואמאי יבא עליו כהן משני צדדין.....ב-מח
קלב:	עשה סוכה ואינו עושה וכו' מכין אותו עד שתצא נפשו.....ב-מח
קלב:	אסור לאכול מבמה שלא הורמו מתנותיה.....ב-מח
קלב:	למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים.....ב-מח
קלב:	רש"י ד"ה במצות.....ב-מח
קלב:	תוד"ה אין.....ב-מח
קלב:	מיישקל נמי לא שקילנא וכו'.....ב-מח
קלב:	אקרויה לרב ספרא בחלמא וכו' כלפי רבא.....ב-מח
קלב:	תוד"ה משקל.....ב-מח

הילולא דצדיקיא

יומא דהילולא רבה של רבינו הק' זי"ע

כ"ט אלול תשע"א

"אקדיש לו לילות וימים

ואהי' מן המוקיצי נרדמים

לסבול ולעמול בעול התורה"

(מתוך לשון רבינו, הקדמה לפירושו

על ס' בה' ג' מס' כתובות)

ימי נעוריו

רבנו נולד ביום ה' ניסן שנת תרפ"ה^א (1925 למס') לאביו הגה"ק רבי אליעזר זאב קליין זצ"ל, ולאמו מרת רחל לאה ע"ה, בת הנגיד הרה"ח ר' שלום צבי שווימער ז"ל. ר' אליעזר זאב היה מסופק אם ליתן לבנו את השם מנשה או שם אחר. ביום ח' ניסן הגיע להרה"ק ממונקאטש (Mukachevo, Ukraine) זצוק"ל לשאול בעצתו, אמר לו הרה"ק: "כיון שהיום הוא יום של הנשיא של שבט מנשה, תתנו את השם מנשה כי הוא יהיה עוד נשיא גדול בישראל".

עוד מנעוריו הי' ניכר כי לגדולות נוצר ... סיפר אחותו: כשהיה רבנו בגיל שלש ונכנס בפעם הראשון לחדר, אמר להמלמד שילמד אתו הרבה תורה, ואביו יתן לו ע"ז הרבה כסף בכל ראש חודש.

עוד כשהיה צעיר לימים כבן עשתי עשר שנה, קיים בעצמו את מאמר חז"ל הוי גולה למקום תורה, ונסע ללמוד אצל הרה"ג רבי יהושע פריעדמאן זצ"ל מדאבראני (Dobroń, Poland) בכפר ראדוואנקא (Radvanka, Uzhhorod, Ukraine). אח"כ למד אצל הגאון רבי ר' אלטר הופמאן זצ"ל אב"ד בענעדיקאוויץ (Benedyktivtsi, Ukraine). וכבר אז הלך לטבול לפנות בוקר, ושבר הקרן וטבל עצמו קודם בכדי שלא יהי' המים כ"כ קרים לרבו כשיטבול אח"כ.

כשהיה לפני הבר מצוה הלך ללמוד אצל הגה"ק ר' יוסף אלימלך כהנא הי"ד אב"ד אונגוואר (Uzhhorod, Ukraine). באותו עת למדו שם קרוב לשלש מאות בחורים. סדר הלימוד שם התחיל בימי החול מהשעה חמש בבוקר, ונמשך עד השעה תשע בלילה. ובשבת קודש היה מתפללים בשעה שבע. אמו מרת רחל לאה נתנה לו כסף כדי שישכור לו מקום טוב ללון. אולם רבנו ישן בכל לילה בעזרת נשים על קש, ובארבע לפנות בוקר כבר קם מהקול תורה של המשכמי קום. ואת הכסף חסך כדי לקנות בגד יפה לאמו, ושלח לה סיגר יפה.

וכאשר נכנס ביום ראשון בישיבה באונגוואר, כמו שהי' ההנהגה שהבחורים המבוגרים המצויינים היו

^א הערת נכדו הגר"ר אליעזר זאב שליט"א, רבנו נולד בדיוק 100 שנה אחר פטירת הרה"ק בעל האוהב ישראל מאפטא זי"ע, וכמו שהרה"ק מאפטא היה מפורסם כאוהב ישראל מובהק, כמו כן היה רבנו אוהב ישראל מופלג, וקירב את כל אדם בסבר פנים יפות, הרבה אנשים שבורי לב יצאו ממנו מחוזקים בין ברוחניות ובין בגשמיות (ראה לקמן על הכנסת אורחים שלו).

נקראים 'חזור בחור', שהיו חוזרים עם התלמידים החלשים את שיעורי השיבה, והיו מקבלים ע"ז איזה הטבה. וביום הראשון ה' שם בחור מצויין ולקח את רבנו ללמוד. אחר הסדר ניגש להגאון ר"א כהנא צוקל"ה ואמר לו כשהוא אינו צריך לעזרה, הוא בעצמו יעזור לאחרים. וכן הוה, אשר ממש ה' עמל בתורה כל היום ולרבות הלילה, עד כי יגדל כאחד הגדולים.

רבנו היה חביב מאוד בעיני רבו. פעם בתשעת הימים, צוה עליו רבו לסיים מסכת לסעודת בש"רית שיתקיים בעזה"י למחר. באותו עת למד מסכת חולין, והיה חסר לו עוד שישים דפים, וסיימו עד למחר, ובאותו עת היה כבן ארבע עשרה. סיפר ר' יצחק שפיצר, תמיד באמצע השיעור כשהיה רבו צריך מראה מקום לתוס', שאל את רבנו היכן נמצא תוס' פלוני. רבנו קיבל סמיכה להוראה מרבו הגה"ק ר' יוסף אלימלך.

גטו אונגוואר

בשנת תש"א (1941 למס') נלקח גטו של רבנו הג"ר מאיר הי"ד לעבודת פרך במחנה עבודה סאגלאט (szolgálat), ואחותו נשארה גלמודה עם ששה ילדים בלי שום תומך ומשען. בלית ברירה הלך רבנו לבית אחותו, ועזר לה בכל יכולתו. בשנת תש"ד (1944 למס') גירשו הנאצים ימ"ש את היהודים מהעירייה, ושלחו אותם לגטו אונגוואר. המצב בגטו היה איום ונורא, לא היה שם מה לאכול, גם לא היה שם מים כדי לרוות את הצמאון. אחרי כמה זמן נפגש שם עם הוריו.

באותם הימים סיכן רבנו את עצמו, ויצא מהגטו בתחבולות שונות, והביא מעט לחם ושאר דברי מאכל, ונתן את זה להוריו ולאחותו וילדיה. כשהצליח להביא יותר מכדי צרכם, חילק את זה גם לשאר משפחות. כל זמן שהותו בגטו לא אכל לשובע, כי כשהיה לו לחם תמיד חילק את זה לבני אחותו או להוריו, או לשאר נצרכים.

באחד הימים בלכתו בגטו, שמע קול דממה דקה שקורא לו בלשון רכה. רבנו חזר לאחוריו, ונדהם מאד לראות את רבו רבי יוסף אלימלך כהנא הי"ד, וכמעט שלא הכיר אותו, יען שהרשעים גלחו לו את זקנו. הוא פנה לרבנו ואמר: "דו ביסט דאך מיין תלמיד, זעה וואס די רשעים האבן מיר געטאהן, מיין גאנץ לעבען האב איך נישט אנגערייט מיין בארד און פיאות, און די רשעים האבן דאס געטאהן". באותו שעה אמר לו: "בבקשה עשה לי אהל מקום לשבת". מיד גדר לו רבנו קצת מקום, וסיבב אותו בשמיכות, ועשה כל מה שהיה אפשר במצב כזה.

סיפר רבנו: אחרי תקופה נלקח רבו לאושוויץ (Oświęcim, Poland), ובהיות זקן כבן שמונים ושתים שנה קידש את השם ברבים עם שאר אנשי קהילתו, ונקבע יום היארצייט ליום י"א סיון הי"ד. קולו עדיין מוהדהד באזני: "עשה לי אהל", ועל שמו ולזכרו קראתי את שם קהילתנו בארה"ב ובארץ ישראל קהילת אונגוואר, למען יזכר שם אותו צדיק ובני קהילתו.

במחנה העבודה

אחרי חודש, נלקח רבנו עם משפחתו לאושוויץ. הרשעים דחפו אלפי אנשים ברכבת, אבות ובנים יונקי שדים ויולדות בצפיפות נורא, עד שכמעט לא היה מקום לשבת. זה היה בימי הקיץ, בחום לוהט, היה מאד חנוק, לא היה מים, והילדים צעקו למים. ביום הראשון שבו הגיעו לאושוויץ, לקחו את הוריו ומשפחתו לצד שמאל, ואת רבנו לצד ימין. רבנו רצה ללכת עם אביו. אולם אביו אמר לו: "גיי און זיי מצליח".

למרות הקשיים מסר רבנו את נפשו כדי לקיים את המצוות על הצד היותר הטוב. וכמעט לא עבר יום שלא הניח תפילין. הרשעים חקקו חוק שבכל יום או יומיים חייב כל אחד לגלח את זקנו. רבנו נתן קצת מלחמו להתגלח ע"י אדם שהיה לו מכונת גילוח כדי שלא לעבור על איסור גילוח בתער. גם על העבודה שבלב זו תפילה לא ויתר אז רבנו, והתפלל או בדרך לעבודה, או במקום העבודה. פעם כשחזר מהעבודה ביקש ממנו אדם אחד שלא ידע להתפלל, שיתפלל בקול והוא יענה אחריו. פעם עמד רבנו להתפלל תפלת מעריב בפניה של הבאראק, אחד הרשעים שראה אותו הכה אותו מכות, בטענה שכיסה את ראשו להתפלל.

רבנו נתן את נפשו לשמור את יום שבת קודש. פעם מצא אחד מהחבורה שופר קטן מונח באמצע הדרך. והיה השופר בשיעור מדויק, לא פחות ולא יותר. והביא אותו למחנה וקיימו את מצות תקיעת שופר.² ביום כיפור התענה רבנו במסירות נפש, הגם שהיה חייב ללכת לעבודה. בערב סוכות הוציא אחד מהחבורה מטה של שלש קומות וכרך סמיכות מסביבו, והוציא את הקרש משתי הקומות העליונות, והניח מעלה על ראש המטה קצת נסורת של עצים דקים לשם סכך. רבנו הלך לשם ועשה קידוש על שתי חתיכות פת ששמר מהבוקר, ושמח מאוד שזיכה אותו הש"י לקיים מצות סוכה.

השחרור

ביום כ"ח לחדש ניסן שנת תש"ה (למס' Wed. April 11, 1945) נכנסו האמריקאים למחנה, והברחו את הנאצים ימ"ש מהמחנה. בשעה עשר לפני צאת כרוז מהרמקול שהם שוחררו. רבנו שצימאון התורה בער בקרבו יותר מהצימאון למים, השיג כבר שעה אחרי השחרור גמרא והתחיל ללמוד בו בהתמדה גדולה ובחשק רב. בשעה שלש כבר אירגן רבנו מנין לתפילת מנחה.

אחרי השחרור השתדל רבנו לארגן תפלה בציבור יום יום, וגם השיג סידורים, וגם חיזק את המתפללים להמשיך בדרך התורה והיראה. היה שם כמה יהודים קאמוניסטים שראו בעין רעה את פעולותיו, ורצו להרגו. ידידי רבנו הזהירו אותו שלא ילך יחידי, וכמה מהם נעמדו ליד בית המדרש עם מקלות בידם, וכאשר ראו זאת הקאמוניסטים ברחו משם. רבנו לחם שם בכל עוז עם שלוחי הג'וינט (American Jewish Joint Distribution Committee) לקבל אוכל כשר. ועי"ז הגיע אחרי תקופה לצרפת. כמו כן הרביץ תורה בשיעורי תורה הרבה שעות לפני תלמידים, ודאג ליראת שמים שלהם ולכל הצטרכותם.

בצרפת שהה רבנו בעיירה עקואי (Écouis, France), שם פעל ארגון עולמי לצרכי סעד ועזר לילדים יהודים בשם OSE - [Children's Aid Society] (Oeuvre de Secours aux Enfants). כארבע מאות יהודים פלטים היו שם. אבל דא עקא הארגון לא היה מנוהל בידי שומרי תורה ומצוות, והם רצו להעבירם על הדת ר"ל. רבנו עמד שם בעוז עם כמה ילדים נגד מחריבי הדת. הילדים החרדים דאגו לפתוח מחלקה של מטבח כשר עבור שומרי תורה ומצוות. אבל המטפלים החילונים לא נחו ולא שקטו, ובכל יום כאשר בישלו אוכל כשר, זרקו בשר טריפה לתוך הקדירה. כשראו המטפלים את העקשנות של החרדים, שלחו אותם למקום אחר.

² שופר זה היה תמיד מונח אצל ביום ר"ה בין השופרות, ותקע בו את עשר התקיעות האחרונות.

ארה"ב

בשנת תש"ו (1946 למס') הגיע רבנו לאמריקה, שם קבע לימודו שעות ע"ג שעות בחדר הצדדי בישיבת שארית הפליטה בנשיאת הרה"ק מקלויזנבורג (Cluj-Napoca, România) זי"ע, והיה היחיד שקיבל ממנו סמיכה להוראה. גם נהיה רבנו לאיש סודו, וסייעו הרבה במפעליו. הגם שרבנו התקשה מאד בפרנסה, השיג סכום גדול עבור הוצאת ספרי הגה"ק רבי משה פיינשטיין זצ"ל. בבארא פארק הקים רבנו את הכולל הראשון, ומשם יצאו מאות רבנים ומורי הוראה.

כת התורה

כשהי' בן כ"ד שנה [אחרי שעבר באמצע כמה שנים טלטולא דגברא בימי השואה, ימי פורעניות הי' לא תהי'] נבחן אצל כ"ק הגה"ק מקלויזנבורג זי"ע על כל הש"ס גפ"ת, ומס' שבת וחולין עם ר"ן ורא"ש. ואח"כ בחן אותו בד' חלקי שו"ע. והבחינה נמשכה מימי חנוכה עד אחרי חג השבועות - כל יום ויום לכה"פ ב' שעות, אפי' בערב שבת חוץ משבת. ורק אח"כ סנך ידו עליו בהורמנא דמלכא. ופעם נכנס אל כ"ק האדמו"ר מקלויזנבורג זי"ע וביקש היתר הוראה, ונימוקו עמו שלמד בצוותא חדא עם רבנו זי"ע. ענה לו - אז דו וועסט לערנען יעדען טאג 18 שעה וועל איך דיר געבען [כשתלמד ח"י שעות בכל יום אתן לך]. וכן הי' כל ימיו, שזכה לחזור על כל התורה ולזכרו היטב.

פעם כשהגיע רבנו לארץ ישראל והלך לשלחנו הטהור של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא (Belz, Ukraine) זי"ע, כיבדו אותו הרבי מאד, ושלח לו שיריים, ואמר: "שיקט'ס עס פאר'ן גאון פון אמריקה". גם כיבדו בברכת המזון.

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל אמר לתלמידו שישאל כל שאלותיו אצל הפוסק הגדול, וכידוע שהגאון רב יוסף אלי' הענקין זצ"ל הגדיר בהתפעלות על כ"ק רבינו זי"ע, אשר כל הרבנים כנגדו כ'אינו יודע בטיב גיטין וקידושין'.

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל אמר עליו: "שאינו מכיר גאון כמוותו שעבר בימי הבחורות את השואה האיומה".

סיפר הרה"ח ר' יצחק שימון שליט"א: לפני נסיעת הרבי מקלויזנבורג, קרא את רבנו, וצוה לו שישב אתו ביחד בעת קריאת הקוויטלעך. ואכן הם ישבו כמה שעות ביחד, כשעברו מאות אנשים. אחד האנשים שנכנס אמר שהוא רוצה לדבר בפרטיות עם הרבי. אמר לו הרבי: "זה נקרא בפרטיות". הרבי צוה לו: שבעת שהותו בארץ ישראל יקבל את אנשיו לעצה ולברכה. כשנסע רבנו לארץ ישראל, אמר לו הרבי: שהוא יערוך את שלחנו הטהור בבית מדרשו בקרית צאנז.

פעם ישב הרה"ק מקלויזנבורג זי"ע עם הרה"ק בעל הישועות משה מוויז'ניץ (Vyzhnytsya, Ukraine) ביחד בשמחת שבע ברכות. הם דברו בלימוד, והתחילו להתוכח על איזה גמרא איה מקומו. אמר הרה"ק מוויז'ניץ: "בא נקח גמרא ונחזה בפנים". אמר הרה"ק מקלויזנבורג: "לא צריכים גמרא, כי יש לנו פה את כל התורה כולו בעצמו", והראה על רבנו שישב לידם.

סיפר הרה"ח ר' בנימין וויליגער: פעם התבטא הרה"ק מקלויזנבורג שהתמדת רבנו, הוא כמו ההתמדה של הגר"א מווילנא זי"ע בזמנו.

הלב שמחה התלונן פעם ואמר, לומדים היום אבל למה לא עולים גדולי ישראל כמו פעם, והזכיר שכוונתו על רבנו ז"ע.

סיפר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: חותנו הגאון הרב ר' יוסף שלום אלישיב זצ"ל כיבד את רבנו מאד, וכל פעם שנכנס אליו, ליווה אותו עד החוץ גם כשהיה בגיל מבוגר, באמרו: שמה שנזכר בגמרא (מו"ק ט.) אנשים של צורה, הכוונה הוא לאנשים כמו רבנו.

פעם כשנכנס הגאון רבי מאיר בראנדסדארפער זצ"ל להרה"ק הבית ישראל מגור זי"ע, ראה את אחד מספרי רבנו מונח על שלחנו. וכידוע לא היה כל ספר מונח על שלחנו של הרבי מגור, רק ספרים שהחשיב מאוד היה מונחים שם. כשתמה הג"ר מאיר זצ"ל על זה, אמר לו הרבי: אם אתה תהיה עמל בתורה כמו הרב מאונגוואר, אולי גם אתה תוכל לחבר ספר כזה.

כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א כשהיה לו שאלה קשה ורצה לקבל רבי'שע תשובה עם כח הפסק, פנה אל רבנו.

כס הרבנות - והרבצת תורה

אחר שקיבל היתר הוראה אחרי השואה מאת כ"ק אדמו"ר בעל דברי יציב זי"ע, כבר הציעו לו הרבה מקומות לכהן שם, כעיר מעקספורט (McKeesport, Pennsylvania) ועוד, אבל ה' המצב הרוחני באמעריקה מאוד ירוד, במצב שלא ה' כמעט שייכות להשפיע. עד שנזדמן מן השמים בשנת תש"ח (1948 למס'), קהילה חשובה בוונס"ב של כמה מאות מתפללים בשם 'חברה ליאדי נוסח האר"י', אשר נוסד בשנת תר"ס (1900 למס'), והם קיבלו עליהם למנהיג. ובמשך הזמן נתקבל ליושב ראש ועד הלכה העולמי של 'איגוד הרבנים', וראש ישיבה ומנהל מוסדות שארית הפליטה, בנשיאות כ"ק אדמו"ר הגה"ק מצאנו קלויזענבורג צוקולל"ה. ובכל יום ה' מוסר שיעורי תורה בגמרא, בהלכה ובפפול, וכותב תשובות ובידור הלכה לאמיתתה של תורה כל היום ורוב הלילה. וה' עוסק כמה שעות בעסקנות בצרכי ציבור, וה' לו קשר תמידי עם כל גדולי ישראל.

בשנת תשכ"ב (1962 למס') נתקבצו אליו קבוצה חשובה של בחורים מופלגים שרצו לקבל תורה מכ"ק רבנו זי"ע, ואז נתייסדה ישיבה בית שערים, ומאז ועד סוף ימיו ה' יושב בישיבה ומוריץ תורה לתלמידים, לבעלי בתים, וללמד את בני ישראל קשת (עי' ש"ב א"ח). וכאב רחמן דאג לכל תלמיד, הן בענייני שידוכים, אשר ממש מסר נפשו לזה, ואח"כ שזכו לבנות בית בדרך התורה, דאג שיוכלו לקנות בית או לשלם השכירות. וכן בחינוך הבנים והבנות, ושישכון שלום בבתיהם שהשכינה ישרה בבתם. ובפרט התמדת התורה אשר נרש בכל תלמידיו מאשמוורת הבוקר בלימוד גפ"ת ועוד, ויראה קודמת.

וכידוע כמה שנים אחר כך בערך תשכ"ח (1968 למס') נתייסד כולל הראשון בבארא פארק בתוך הישיבה, שה' הרבה אברכים תלמידי חכמים ורבנים שרבינו מסר שיעוריו בהלכה ובגמרא ובפסק בד' חלקי שולחן ערוך, וה' תקופה ארוכה שכ"ק לפני סדר הכולל מסר שיעור בערך ד' דפי גמרא עם הרא"ש בכל יום, עוד לפני סדר הכולל, ובכל יום ששי ה' שיעור פרטי בשולחן ערוך אה"ז וחז"מ שהשתתפו בה עשרות רבנים תלמידי חכמים. ומהכולל הזה יצאו מאות רבנים ואדמו"רים מורי הוראה לכלל ישראל.

כח התפלה

שמירת הזמנים ה' אצלו יסוד היסודות, ולא אחר אפי' ברגע כמימרי'. כידוע בכל יום ה' נכנס לביהמ"ד בהתלהבות והכנעה יתירה, והי' שופך נפשו להשי"ת בכל עוז ותעצמוות, והי' מתפלל במתינות מלה במלה הקרבנות, והי' לומד את זה בנוסח משניות. בכל יום ה' צועק ברכת 'שלא עשני גוי', שידעו גדלות של יהודי ונהי' מובדלים מהעמים, ואז נמצאים אנתנו מחלקו של השי"ת. ובפסוקי דזמרה בשיר ושבחה הלל חמורה, ואח"כ הבכיות הנוראות יום יום בתפילת אהבה רבה - 'והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך וכו' ושביר עולנו עול הגוים ועול הגלויות', והי' מתאנח וצועק 'היילגע טאטע ווי לאנג נאך', וקבלת עומ"ש, ושאר התפילה.

ובפרט בימים הנוראים וימים טובים אשר ה' מתפלל בדמעות שליש בנעימות, הן בשירה חמורה, הן בבכי והתעוררות עצומה, אשר נכנס לכל השומעים ומתפללים. הן בפרטיות שנכנסו אצל רבינו להפקד בדבר ישועה ורחמים, יצאו עם כל משאלות לבם לטובה בבני חיי ומזוני ושלוש בית ועוד הרבה, בברכה מלוא חפניים והארת פנים.

קדושה ופרישות

אמר לאברך באיזה הזדמנות שמעולם לא עבר על איסור אל תרבה כו'. כידוע הצניעות והיראה במדי דאכילה שלא אכל ממש מעט מזעיר ובזמנים הקבועים, אשר לקח סעודה כשיעור אכילת פרס - והרבה להתענות בלי שיעור - ומעולם לא לקח ילד על ירכו - השתמש עצמו בכל כח שלא יצטרך לצאת ברחוב, וגם בצאתו לא הסתכל חוץ מז' אמותיו. כהגדרת חתנו הגה"צ רבי ארי' אלתר זצ"ל אשר אין למורי חמי שום הנאה מהעולם הזה אלא תורה, וכתבת תשובה הלכה למעשה, וזה העולם הזה שלו.

גדולי ישראל משכימין לפתחו

בכל שאלה אשר עלתה על הפרק, הן בין איש לאשתו, בין אדם לחבירו, בעניני חינוך ועוד, הכל בא לפנינו לעצתו ולחוות דעתו. ובכל דבר שבקדושה לא הסיח דעתו מצרות הכלל, ובפרט תלמידיו ואנ"ש היו חקוקים על לבו בכל משאלותם. פעם נכנס א' מגדולי הרבנים עם שאלה חמורה לאשה שעוד לא ילדה כמעט עשרים שנים, וכאשר כ"ק פסק את השאלה להתירה, והרב השואל ביקש ברכה להאשה שתיפקד בבן זכר, וברך לה, וכמו רבי אלעזר ב"ר שמעון נולד מזה בן זכר, וכן הוה.

רבים השיב מעון

כידוע נועם דרשותיו אשר העיר ברוחו הגדולה בכל עת ועונה "דרושים לכל חפציהם" (תהלים קיא:ב) בשבת ויו"ט ובכל ימי השבוע. והי' מעורר בכל מיני אופנים אשר נקלטו באזני השומעים ונתהפכו לאיש אחר (עי' ש"א יז), כל אחד בדרכה דילי'.

גם בעצמו התעסק עם הרבה נושאים, הן מבטים חשופים והם מבטים אשר אחרי השואה נתדרדרו, ובעצת ה' היא תקום זכה להכניסם תחת כנפי השכינה.

אהבת ישראל

כאשר יראו אחד מהתוארים שכתבו עליו גדולי הדור 'ידיד כל בית ישראל', אשר הי' לב ישראל ודאג

ומסר נפשו לכל א' וא' מבני ישראל, בטובתו ובשלומו, הן בגופו ונפשו ומאודו.

עמוד החסד

בכל שבת היו אורחים רבים בבית רבנו, בעיקר אנשים נזקקים ונצרכים למזון, למיילה טובה וליחס מכבד. הרבה פעמים הציע לאורחים גם מיטה ללון. הוא לא בדק בציציותיהם של אורחיו, ולא בירר אורחים כאלו שיתרמו לשלחן שבת וינעימו בקולם בזמירות - כל יהודי מוזמן היה לסעוד על שולחנו, ורבנו היה מקבלם בסבר פנים יפות, ומשפיע עליהם את אור מתיקות השבת. ובכלל ה' פתח ביתו פתוח לקבלת קהל במשך היום והלילה, דרושים לכל חפציהם.

פעם אחת במוצאי שבת, אחזה רוח טירוף באחד האורחים שסעד בקביעות בביתו. הוא השתולל בצורה חסרת מעצורים, צעק, והשליך חפצים מכל הבא ליד. רבנו עמד שם בקור רוח והבליג (restrained). כשהפכה התנהגותו של האורח להיות מסוכן, והוא החל לנפץ חלונות, קרא רבנו לשכן שהיה מגיש עזרה ראשונה, שיעזור לו להירגע את האורח המשתולל. כששאלו: מדוע אינו מזמין משטרה לבלום את ההתפרעות, השיב: "חלילה לי מלמסור אותו לרשויות".

רבנו קיים בעצמו את מאמרו חז"ל (אבות פ"א מ"ב) הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום. הוא עסק הרבה בשלום בית בכל כחו, ובחכמתו הגדולה השכן שלום בין אדם לחבירו.

סיפר הגאון הנגיד ר' שמואל דוד פריעדמאן שליט"א: כשרצה להדפיס ספרי זקנו, לקח מדפיס אחד, וסיכם אתו להדפיס אלף ספרים. המדפיס שהבין שספר זה ימכור בהצלחה גדולה, הדפיס בסתר עוד אלפיים ספרים כדי שהוא ימכור אותם, ויקח את הרווח לעצמו. כשר' שמואל דוד שם לב שיש יותר ספרים משהדפיס, שאל את המדפיס לפשר דבר. הם באו לרבנו. בתחילה קרא רבנו את המדפיס ושאלו, אם זה נכון שהדפיס לעצמו את הספרים של ר' שמואל דוד. השיב לו המדפיס, שכן, אולם הוא לא עשה זה בכונה רעה, אלא כיון שקשה לו עם פרנסה עשה כן. אמר לו רבנו: היתכן לעשות כן להדפיס ספרים של איש אחר? אח"כ שלח את המדפיס החוצה, וקרא את ר' שמואל דוד. אמר לו רבנו: תראה, הוא לא עשה את זה בכונה רעה, קשה לו מאוד עם פרנסה, ואתה ב"ה יש לך פרנסה, אולי תוותר לו. אח"כ קרא את המדפיס בפרטיות, ואמר לו שיפייס את ר' שמואל דוד. הוא נפל לפני רגליו ובדמעות שליש פייס את ר' שמואל דוד, והוא התפעל מאוד, ועמד משתומם מכחו של רבנו להשכין שלום בין איש לרעהו. והיום הם ידידים טובים. ע"ז המליץ ר' שמואל דוד: שזה הפשט 'בצדק תשפוט עמיתך', שהדיין צריך ליתן צדקות במשפט.

אברך אחד מאנ"ש שהיה חשוך בנים היה נוסע הרבה פעמים לצורכי רפואה לטקסס (Texas) שבארה"ב לטיפול שיהיה לו ילדים. שם אשתו היא חיה יהודית בת רבקה. פעם אחת אמר לו רבנו: "אל תיסע יותר לשם, הלוא שם אשתך ר"ת ברי"ח, והיא תהיה בעזרת השי"ת 'בריח' התיכון. מאז הפסיק לנסוע, וברכת רבנו התקיים, וזכה למשפחה ברוכת ילדים.

בתקופה שרצו לגזור באר"י גזירת גיוס בנות, נפגש רבנו בשש בבוקר עם נשיא ארה"ב אייזנהאור (President Eisenhower) שהכירו עוד מימי השחרור. רבנו פעל אצלו להתקשר לראש ממשלה של מדינת ישראל ולבקש לבטל את הגזירה. בנוכחות רבנו צלצל הפרעזידנט לראש הממשלה. הראש ממשלה ניצל את ההזדמנות וביקש איזה טובה מהנשיא. שבוע וחצי אח"כ נבטל הגזירה. כשאמרו לפני רבנו שעשה דבר גדול, ביטל את זה במחי יד, ואמר שהוא עשה מה שהוא מחוייב לעשות.

התמדתו בתורה

כל ימיו ישן רבנו רק כשעתיים בלילה (ובסוף ימיו כשסבל על הגב ישן קצת יותר).

כשהיה בגיל שמונים למד פעם בעמידה בליל שבת עם שטענדר. פתאום שמע בנו שהיה בקומה העליונה, קול רעש של נפילה, הוא ירד במרוצה לראות מזה התרחש למטה. כשירד ראה איך שרבנו לומד בהתמדה על השטענדר, הוא חיפש לראות מה נפל. כשראה אותו רבנו שאלו מה הוא מחפש. אמר לו, ששמע קול רעש של נפילה, ומחפש מה נפל. אמר לו רבנו שזה כלום. ביום שני ראה בנו על יד רבנו סימן של מכה. הוא שאל את רבנו: מה זה. השיב לו רבנו: בליל שבת נרדם רגע באמצע לימודו, אז נפל, והשטענדר עם הגמרא נפל עליו. וכשירד בנו, עמד כבר ליד הגמרא, כאילו כלום לא קרה. אז ביקש שיחבר את השטענדר לכותל, כדי שלא יפול עוד.

רבנו היה לומד לפני התפילה כל יום שבע דפי גמרא ותוס'. וכן מידי שנה סיים תלמוד בבלי וירושלמי ורמב"ם ועוד ספרים. פעם סיפר רבנו לנכדו ללמדו מוסר: שכשהיה אברך היה לומד במשך כל השבת חמשים דפי גמרא ממסכת שבת ועירובין, עד כדי כך שאחרי הבדלה הרגיש יבשות גדולה בפיו מרוב התאמצות.

ספרא רבה בישראל

כידוע יסוד גדול הי' אצל רבנו להשיב לכל בני ישראל ולברר ולסדר להם ההלכה, והי' בחדר הספרים כשהי' גר בוונס"ב ש'לט על הקיר 'אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה'. והי' מן היסודות הגדולים אשר עמד בכל תוקף ועוז שילמדו הלכה למעשה, ואי אפשר להיות יהודי בלי ללמוד הלכה למעשה. וגם שלא לשנות מן המסורה מדור לדור.

כידוע אשר ספריו האירו תבל ומלואה. עשרים ספרי התשובות משנה הלכות, אשר העידו עליו גדולי עולם, וכאשר כל אחד רואה בעיניו עשרות אלפים תשובות לבני ישראל בלי שום חילוק אם לגדולי עולם וענקי הרוח, או לאברכים ולצעירי בני ישראל לתת חיזוק בלימודם בכל מקצועות התורה - בנגלה בהלכה בלומדות חריפות אגדה קבלה ועוד ועוד, ע"ש. וכן ספרי מוסר וסדר מצוה יומית, ספר מצות המלך לכל בני ישראל, ספרים על הש"ס ומשנה הלכות גדולות על בעל הלכות גדולות סדר נשים, ושאר ספריו לרוב - בערך חמשים ספרים או יותר.

והי' מרגלא בפיו שזה כל האדם - "זה ספר תולדות אדם" (בראשית ה:א), כי זה מה שנשאר - תורתו הנלמדה, ויפה שיחתו, שהי' מפרש הגמ' (ברכות ז). עולמן תראה בחיך עפ"מ שאמרו חז"ל (יבמות צז:). שדוד המלך ביקש "אגורה באהלך עולמים" (תהלים סא:ה), שיזכה לחיות אחר פטירתו כשיאמרו שמועות מפיו, ששפתותיו יהיו דובבות בקבר. ופי' רבנו כאשר רואים מה"ס שמתבדרין שמעתין בבי מדרשא, זוכה לראות עוה"ב שלו בחייו, וזהו עולמן תראה בחיך.

לוחם מלחמות ה'

* נגד תערובות בסעודות חתונה * נגד ההולכים ברוח החדשה בכל ענין * נגד כפיה בגיטין * נגד הליכה לערכאות * נגד הזנחה בכשרות * נגד ביטול מצות פריעה * נגד לימוד התורה בשפת המדינה, ועוד.

* ותיקן לימוד מצוה יומית * ותיקן ופעל במצות עירובין * החזיר ענין של סיום מסכת בערבי פסחים

לבכורים * על עצתו לעשות פלומבא על הבשר * העמיד תלמידים לאלפים - רבנים ראשי ישיבה ואנשי מעשה * בנה עיר בארה"ק, וכמה מקומות התורה ומפעלי חיזוק חירוז ללומדי תורה * פעל בעצמו נגד גיוס בנות בארץ ישראל * וגם מסר נפשו להציל נפשות נקיים מגיוס בארה"ב.

פטירתו

בחודש אלול תשע"א נחלה רבנו. ביום א' סליחות אחרי סליחות, העבירו אותו לבית חולים בירושלים לטיפול רפואי. אחרי הטיפול בירך את הנוכחים בברכת שנה טובה. מיד אח"כ התעלף בפתאומית וטיפלו בו הרופאים בבהילות, ואח"כ חוברו אותו למכונת נשימה, ולא היה יכול לדבר רק באמצעות הגבהת ידיו. בני משפחתו ומקורביו לא זו מומטתו. ליל ערב ראש השנה נתקבצו הציבור מסביב למטתו, ואמרו פסוקי היחוד, ושרו 'אנא עבדא דקדושא בריך הווא', ואת הניגון 'פתחו לי שערי צדק אבוא בם וכו' זה השער לה' צדיקים יבואו בו וכו' והסובבים ראו עליו בחוש את התרגשותו והשתתפותו בתפילה והניגונים להשי"ת. ובזה עלתה נשמתו הטהורה לגנזי מרומים בחצות הלילה. וזכה לקבר בבית החיים בצפת סמוך לזקנו הקדוש הגאון רבי עמרם חסידא זי"ע.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מצבת רבינו הק' זי"ע בצפת

מגיד משנה לנוער

פרשיות נצבים וילך

"אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם וגו' כל איש ישראל טפכם" וגו' (כט:ט-י).
מען דארף פארשטייען די דאפעלטע לשון 'כלכם', און נאך דעם שטייט נאך אמאל 'כל איש ישראל'. נאך איז שווער פארנוואס שטייט אין אנהייב 'כלכם', און נאך דעם איז ער מפרט 'ראשיכם' וכו', און נאך אמאל שטייט 'כל איש ישראל'.

מי שייכול למחות ואינו מוחה נתפס על אותו עון

קען מען זאגן, עס שטייט אין די משנה (שבת נד:): דער קיה פון רבי אלעזר בן עזריה איז ארויס שבת שלא ברצון חכמים. עס שטייט אין ברייתא עס איז נישט געווען זיין קיה, נאר פון זיין שכינה, אבער ווייל ער האט נישט מוחה געווען ווערט עס גערופען אויף זיין נאמען. און די גמרא איז ממשיך אז יעדער וואס קען מוחה זיין ביי זיין משפחה, און ער איז נישט מוחה, ווערט ער געשטראפט אויף דעם. אזוי אויך דער וואס קען מוחה ביי די מענטשן פון זיין שטאט און איז נישט מוחה ווערט ער באשטראפט אויף דעם.

הוכח תוכיח

זעהט מען פון דא אז דער וואס קען מוחה זיין און ער איז נישט מוחה ווערט ער באשטראפט אויף דעם כאילו ער האט אלליין געטוהן די עברה. און דאס איז פשוט אין פסוק (ויקרא יט:יז) "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", אויב דו וועסט נישט מוכיח זיין דיין חבר, און דו קענסט מוחה זיין, וועסט דו טראגען זיין זינד, כאילו דו האסט עס געטוהן, פאר דעם הוכח תוכיח אותו, ולא תשא עליו חטא, דייקא 'עליו' וועגן איהם. נאך זאגט דער פסוק 'עמיתך', דוקא עמיתך אויף דעם וואס דו קענסט האבן א השפעה, אבער אויף א מענטש וואס דו קענסט נישט האבען א השפעה, ער וועט נישט צוהערן, איהם מוז מען נישט מוכיח זיין.

בעולם העליון יכתב על שמו כל חטא שהיה יכול למחות ולא מוחה

דער חפץ חיים שרייבט (מכתב י"א, מכתב כ"ח): עס קען זיין א מענטש וואס איז א צדיק, ווען ער וועט ארויף קומען נאך זיין פטירה, און ער וועט טרעפן אויף זיין חשבון חילול שבת, אדער טריפות אין דערגלייכן. מיט א תמימות וועט ער פרעגן דעם מלאך, אז עס איז דא א טעות, איך האב נאך קיינמאל נישט מחלל שבת געווען. וועט דער מלאך זאגן, עס איז גארנישט קיין טעות, נאר די האסט נישט מוחה געווען, און דורך דעם האט יענער מחלל שבת געווען, וועגען דעם שטייט עס אויף דיין נאמען.

בראש השנה נדונים על הפרט ועל הכלל

דאס איז דער פֿשט 'אתם נצבים כלכם היום', עס שטייט אין זוהר הקדוש (ח"ב לב): 'היום' איז מרמז אויף ראש השנה, וואס איז א יום הדין. אין דעם טאג איז מען דן די גאנצע וועלט. מען איז דן יעדען איינעם בפֿרטות, אויף איז מען דן יעדען איינעם וואס האט געקענט מוחה זיין, און ער האט נישט מוחה געווען. קומט אויס אז עס איז דא אַ כָּלל אַלע שטייען און מען איז זיי דן, דאס איז 'כלכם נצבים', ווי עס שטייט אין די גמרא (ר"ה טז.) די גאנצע וועלט גייט אריבער אזוי ביי מרון. נאך דעם איז דער פֿסוק מפרט 'זקניכם וכו', כל איש ישראל, אז זיי ווערן נישט נידון נאר בפֿרטות אויף זייערע עברות, נאר אויף אויף עברות פון אנדערע אידען ווערט מען נידון אויב מען האט געקענט מוחה זיין. און דאס איז 'ראשיכם וכו', ווערן נידון וועגען כל ישראל וואס זיי האבען געקענט מוחה זיין.

יארצייטען פון צדיקים

כ"ט אלול תשע"א

כ"ק מרן רבינו זי"ע
בעל משנה הלכות

כ"ק אדמו"ר זי"ע איז געבוירן ה' ניסן אין יאר תרפ"ה אין די שטאט אונגוואר, צו זיין טאטע הגה"ק רבי אליעזר זאב קליין זצ"ל, אן צו זיין מאמע מרת רחל לאה ע"ה, די טאכטער פון דעם נגיד הרה"ח ר' שלום צבי שווימער ז"ל.

ר' אליעזר זאב איז געווען מסופק אויב ער זאל געבען דעם נאמען מנשה פאר זיין זוהן, אדער אן אנדערע נאמען. ח' ניסן איז ער געגאנגען פרעגן דעם מונקאטשער רב, בעל מנחת אלעזר זצוק"ל. האט דער מונקאטשער רב געזאגט: "היינט איז דאך דער נשיא פון שבט מנשה, געב איהם א נאמען מנשה, ווייל ער וועט נאך זיין א גרויסער נשיא ביי יודן".

געטו אונגוואר

אין יאר תש"א האט מען גענומען דעם שוואגער פון רבינו הג"ר מאיר הי"ד אין ארבעטס לאגער סאלגאלאט. די שוועסטער איז געבליבען אליין מיט זעקס קינדער אן איינער זאל איר אנהאלטן. רבינו איז געגאנגען צום שטוב פון זיין שוועסטער און האט איר צוגעהאלפן מיט וואס ער האט געקענט.

אין יאר תש"ד האבען די נאציס ימ"ש פארטריבן די אידן, און מען האט זיי געשיקט צו געטו אונגוואר. דער מצב דארט איז געווען שרעקליך, עס איז נישט געווען וואס צו עסען, און נישט קיין טרינקען. נאך א שטיק צייט זענען די עלטערן אויך געקומען צו די געטו.

רבינו איז ארויס במסירות נפש פון געטו כדי צו ברענגען אביסעל עסען און טרינקען פאר זיינע עלטערן און פאר זיין שוועסטער מיט איר משפחה. ווען ער האט מצליח געווען צו ברענגען מער, האט ער אויך געטיילט פאר אנדערע משפחות. קיינמאל האט רבינו נישט געגעסן צו דער זעט, ווייל שטענדיג האט ער געטיילט פאר אנדערע.

איינער פון די טעג האט ער געהערט א שטילע קול, וואס האט איהם גערופען מיט א ווייכע שטימע. רבינו איז אהין געגאנגען אן איז געווארען דערשטוינט צו זעהן זיין רבי ר' יוסף אלימלך כהנא הי"ד, כמעט וואס ער האט איהם נישט דערקענט, ווייל די רשעים האבען איהם אפגעגאלט דעם בארד. ער האט געזאגט פאר רבינו: "דו ביסט דאך מיין תלמיד, זעה וואס די רשעים האבן מיר געטאהן, מיין גאנץ לעבען האב איך נישט אנגעריט מיין בארד און פאות, און די רשעים האבין דאס געטאהן". נאך דעם האט ער געזאגט: "איך בעט דיר, מאך מיר א אהל צו זיצען". גלייך האט רבינו געמאכט א ארט פאר זיין רבי צו זיצען.

נאך א תקופה איז רבי יוסף אלימלך כהנא געשיקט געווארען קיין אושוויץ, און אויפ'ן עלטער פון צוויי און אכציג יאר האט ער מקדש געווען דעם הייליגען נאמען פון דעם אייבישטער מיט די גאנצע קהילה. די יארצייט האט מען קובע געווען י"א סיון, ה' ינקום דמם. זיין קול איז א גאנצע צייט געקלונגען ביי רבינו אין די אויערן: "מאך מיר א אהל", און אויף זיין נאמען איז געגרינדעט געווארען די קהילה קדושה 'אונגוואר' אין אמעריקא און אין ארץ ישראל.

אין ארבייט לאגער

נאך א חודש וואס די אידען זענען געווען אינטער גאר שווערע אומשטענדען אין לאגער, האט מען זיי גענומען קיין אושוויץ. די רשעים האבען געשטופט טויזענטער מענטשען אין די וואגאנען, עלטערן, קינדער, קליינע קינדער, עלטערע אידען, מיט א שרעקליכע גרויזאמקייט האט מען זיי אריינגעטריבן אין די וואגאנען, עס איז געווען זייער געשטיפט, און מען האט כמעט נישט געקענט אטעמען. עס איז געווען אין די הייסע זיממער טעג, אלע זענען געווארען גאר דארשטיג, אבער מען האט זיי נישט געגעבן קיין וואסער.

דעם ערשטען טאג וואס זיי זענען אנגעקומען קיין אושוויץ, האט מען גענומען די גאנצע משפחה, דער טאטע די מאמע די שוועסטער מיט אירע קינדער, אלע האט מען גענומען צו די לינקע זייט, וואס דאס האט געמיינט גלייך צו די גאזקאמער. רבינו האט מען געשיקט צו די רעכטע זייט, דאס האט געמיינט אז ער זאל ארבעטן. אבער ער האט געוואלט גיין מיט זיין משפחה, האט איהם דער טאטע געזאגט: "גיין און זיי מצליח".

טראץ די שוועריקייטן האט זיך רבינו געשטארקט, און האט זיך מוסר נפש געווען מקים זיין די מצוות אויף דעם בעסטן אופן. כמעט איז נישט אריבער א טאג וואס ער האט נישט געלייגט תפילין. אויך אויף דעם דאווענען האט רבינו נישט מותר געווען, אסאך מאל האט ער געדאווענט אויף דעם וועג צום ארבייט, אדער ביי די ארבייט. איינמאל ווען ער איז צוריק געגאנגען פון די ארבייט האט איהם געבעטן איינער וואס האט נישט געקענט

דאווענען, ער זאל דאווענען הויך און ער וועט זאגען נאך איהם.

די באפרייאונג

אין טאג כ"ח ניסן אין יאר תש"ה זענען די אמעריקאנער אריין אין לאגער, און זיי האבען פארטריבן די דייטשן ימ"ש. מיטאג צוועלף אזיגער האט מען אויסגערופען אז זיי זענען באפרייט. רבנו וואס האט שוין געווארט ווען וועט ער שוין קענען זיצען און לערנען, האט שוין צוויי שעה נאך די באפרייאונג שוין געהאט א גמרא און האט אנגעהויבן צו לערנען מיט גרויס התמדה און מיט א גרויסען חשק. דריי א זיגער האט רבינו שוין ארגאניזירט א מנין אויף מנחה.

התמדתו בתורה

א גאנץ לעבן האט רבינו געלערנט מיט גרויס התמדה. א יעדן צופרי פאר'ן דאווענען האט רבינו געלערנט זיבן בלאט גמרא רש"י תוס', און אזוי מסיים געווען ש"ס א יעדע יאר.

רבנו איז געווען די איינציגסטע צו באקומען היתר הוראה פון די קלויזענבורגער רבי זי"ע. רבנו איז נאך געווען גאר יונג, בערך 23 יאר ווען ער האט זיך פארהערט ביים קלויזענבורגער רבי אויף גאנץ ש"ס און תוס'. און א יאר שפעטער אויף גאנץ ארבע חלקי שלחן ערוך.

די ברודער פון רבנו הרה"ח ר' בן ציון ז"ל האט דערציילט אז אין יענע צייט איז געווען פאר עטליכע חדשים איז רבינו אריין יעדען נאכמיטאג צום קלויזענבורגער רבי און אזוי האט ער פארהערט. נאך א לענגערע צייט האט ר' בן ציון געפרעגט פונעם קלויזענבורגער רבי אז אויב וויל ער נישט געבן דעם היתר הוראה, דארף רבנו מער נישט אריינקומען יעדן טאג. האט די קלויזענבורגער רבי ארויסגענומען א פערטיגע כתב 'היתר הוראה' און געזאגט 'איך בין שוין לאנג גרייט צו געבן דעם היתר הוראה, נאר ס'איז פשוט א תענוג רוחני צו לערנען מיט אזא גרויס'ן גאון, וועגן דעם האב איך געווארט'.

אמאל ווען רבנו איז געוועזען אין ארץ ישראל איז ער געגאנגען צום טיש פון הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, האט איהם די בעלזא רב זייער מכבד געווען און ספעציעל געשיקט שיריים זאגענדיג "שיקט'ס עס פאר'ן גאון פון אמריקא".

איינמאל איז הגאון רבי מאיר בראנדסדארפער זצ"ל אריין צום בית ישראל פון גור זי"ע, ער האט געזעהן די ספר 'משנה הלכות' אויפ'ן טיש. עס איז געווען באוואוסט אז נישט יעדע ספר איז געלעגן אויף דעם טיש פונעם בית ישראל, נאר די ספרים וואס ער האט זייער מחשיב געווען זענען געלעגן דארט. ווען רבי מאיר זצ"ל האט זיך געוואונדערט אויף דעם, האט דער בית ישראל גע'ענטפערט: "אויב איר וועט זיך אזוי פלאגען אויף די תורה אזויווי דער אונגוואר רב, קענט איר אויך מחבר זיין אזא ספר".

הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א האט דערציילט אז יעדע מאל וואס רבנו איז געווען באזוכן ביי זיין שווער הגאון רי"ש אלישיב זצ"ל, פלעגט רב אלישיב - אפילו אין די עלטערע יארן, ארויסבאלייטן רבנו ביז אינדריסן. און ער פלעגט זאגען אז ווען די גמרא זאגט (מו"ק

ט.) 'אנשים של צורה', מיינט עס אזעלכע ווי רבנו.

גמילות חסד

רבנו איז געווען באקאנט מיט זיין גרויסע חסדים וואס ער האט געטוהן פארן כלל און פארן פרט. יעדער וואס איז אריין צו איהם מיט א צרה אדער שוועריקייט האט ער געהאלפן. וואס ס'האט נאר אויסגעפעהלט, צו רופן און שתדל'ן פאר איינען צו וואס עס זאל נאר זיין האבן מענטשן געוואוט אז ס'איז דא א אפענע טיר. סיי בייטאג און סיי ביינאכט, האט מען געקענט קומען אין אלע שעות, פרגען שאלות אדער זיך שוואל עצה זיין.

אין די ערשטע יארן ווען רבנו האט געוואוינט אין וויליאמסבורג, האט ר' יענקעל'ע מפשעווארסק אויך דארט געוואוינט. ר' יענקעל'ע האט דעמאלטס נישט געהאט קיין פרנסה אין שטוב. ווען רבנו האט זיך דערוואוסט פון דעם, האט ער איבערגעגעבן א שיעור וואס ער פלעגט פארלערנען אין א געוויסע שוהל, אז ר' יענקעל'ע זאל געבן דעם שיעור, און אזוי באקריגן די געהאלט.

כח התפילה

רבנו פלעגט אריינלייגן גאר גרויסע כוחות אינעם דאווענען. בכלל איז רבנו געווען זייער אויסגעזעכנט מיט'ן צייט, נישט צו פארפאטשק'נען אפילו א מינוט. ער פלעגט אריינקומען צום דאווענען א יעדן טאג בזמן און געזאגט יעדע ווארט פון די קרבנות שטייטערהייט. ברכת 'שלא עשני גוי' האט רבנו אויסגעשריגען מיט א הויכע קול, וואס דאס איז געווען ביי איהם פון די עיקר יסודות - זיין אפגעשיידט פונעם גוי. תפילת אהבה רבה ביי די ווערטער ובפרט די ווערטער 'והאר עינינו בתורתך', איז געזאגט געווארן מיט גאר גרויסע בכיות א יעדן טאג. און ביי די שבתים וימים טובים איז געווען די תפילות גאר ספעציעל און דערהויבן, ווען פיל תושבי העיר זענען געקומען מיטהאלטן ווי רבנו איז מקבל די שבת ביים טאנצן 'בואי בשלום' מיט א התלהבות דקדושה.

ספריו הקדושים

רבנו האט געשריבען צענדליגער ספרים - על כל מקצועות התורה. צוואנציג בענדער תשובות 'משנה הלכות' וואס ענהאלט אין זיך טויזענטער שאלות פון כל רחבי תבל, וואס זענען אנגעקומען צו איהם. אין די תשובות זעהט מען די גרויסע כבוד און ערך וואס אלע גדולי הדור האבן געהאט פאר רבנו.

רבנו האט מחבר געווען די ספר 'מצות המלך' אויף די תרי"ג מצוות, וואס איז אויסגעשטעלט צו לערנען יעדן טאג איין מצוה. אין יאר תשכ"ג זענען אלע גדולי ומנהיגי ישראל ארויסגעקומען בכתב צו מחזק זיין אז יעדער דאס לערנען. פילע אידען דערציילן אפענע ישועות וואס זיי האבן געזעהן דורך'ן קובע זיין צו לערנען די 'מצוה יומית'.

זְכוּתו יָגוּ עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל אָמֵן

מזלָא טבא וגדיא יאִי

לידידנו הרה"ח ר' צבי קליין שליט"א
והר"ר יעקב יחיאל קליין שליט"א
והר"ר משה ביילוש שליט"א
והר"ר ישראל מרדכי ביילוש שליט"א
לרגל אירוסים נכדותם-בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הר"ר אליעזר משה נפתלי לאווי שליט"א
לרגל הולדת נכדות תאומות בשעטו"מ

לידידנו הרה"ג ר' שלום הורוויץ שליט"א
לרגל הולדת בנו בשעטו"מ

לידידנו הר"ר יהושע לעפקאוויטש שליט"א
והר"ר אייזיק לעפקאוויטש שליט"א
לרגל נישואי נכדו-בנו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הר"ר חיים יעקב קאפל איזראעל שליט"א
והר"ר עמרם איזראעל שליט"א
לרגל נישואי נכדו-בנו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הרה"ג הרב אנשייטער שליט"א
לרגל נישואי בתו עב"ג בשעטו"מ

מזלָא טבא וגדיא יאִי

מע"כ כ"ק אדמו"ר מלעלוב שליט"א
וכ"ק אדמו"ר מאילונב שליט"א
והרה"ג ר' משה מרדכי בידרמן שליט"א
ראש ישיבת צאנז
לרגל הולדת נכדם-בנו בשעטו"מ

לידידנו הר"ר דוד רוכליין שליט"א
לרגל הולדת בתו בשעטו"מ

לידידנו הר"ר יצחק אייזיק הלוי פישער שליט"א
לרגל אירוסין בנו שמואל בנימין הלוי עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הר"ר אברהם אליעזר וויינרעב שליט"א
לרגל הולדת בתו בשעטו"מ

לידידנו הר"ר יצחק ווייס שליט"א
והר"ר מרדכי ווייס שליט"א
לרגל נישואי נכדתו-בתו עב"ג בשעטו"מ

בפרוס עלינו לטובה השנה החדשה
שפתינו ממללין בכל הדרת הכבוד ובחרדת קודש
ברכת כתיבה וחתימה טובה
קדם עט"ר

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א
וכל המשפחה הרוממה שיחיו לאוי"ט

תהא השנה הזאת שנת ברכה גאולה וישועה
לכל קהל אנשי שלומנו שיחיו בכל אתר ואתר
בתוך כל אחינו בני ישראל
ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה
ובא לציון גואל בב"א

מכון מנחת האבות

KHAL UNGVAR
HEICHAL ZICHRON KEDOSHIM
5306 16TH AVENUE
BROOKLYN, NEW YORK 11204

קהל אונגוואר
היכל זכרון קדושים
בנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א
(718) 851-0806

נשמע אל הרנה ואל התפילה סליחות

שבוע של ראש השנה

מנין רבינו שליט"א

5:00 - חדר א'

8:00 (בעיסמענ"ט)

8:30 (בעיסמענ"ט)

9:00 (בעיסמענ"ט)

9:30 (בעיסמענ"ט)

5:35 (חדר ב')

6:40 (למעלה)

7:00 (בעיסמענ"ט)

7:40 (חדר ב')